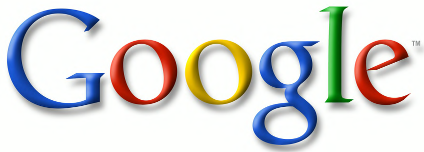

HELENE LASSEN:

SELMA LAGERLÖF

OG HENDES DIGTNING

HELENE LASSEN:

SELMA LAGERLÖF
OG HENDES DIGTNING

KRISTIANIA
DET NORSKE AKTIEFORLAG
1905

NATIONALTRYKKERIET

Forord.

Under mit arbeide med at skrive om Selma Lagerlöf er det gaat mig som med snebolden, der triller og triller og stadig blir større. Jeg begyndte med at anmelde enkelte af hendes bøger i „Norske Intelligenssedler". Men at skulle sammenpresse det voldsomme indtryk, hendes bøger havde gjort paa mig, i korte avisartikler, var meget vanskeligt. Jeg maatte ha mere plads. Saa tænkte jeg paa et eller andet tidsskrift, men forstod snart, at heller intet tidsskrift kunde gi saa meget plads, som jeg behøved for tilnærmelsesvis at faa sagt alt, jeg vilde. Den næste idé var saa at skrive et foredrag om Selma Lagerlöf. Der vilde jeg ialfald kunne skrive saa meget, som jeg kunde række at faa sagt paa en halvanden times tid. Selma Lagerlöf var desuden forholdsvis lidet kjendt og læst her i landet, saa idéen var vist ikke saa gal.

Denne plan blev da ogsaa udført. Jeg har holdt mit foredrag rundt omkring i landet, dels offentligt, dels i arbeiderakademier og i private foreninger, og det har overalt samlet interesserede tilhørere baade paa land og i by.

Men ogsaa her maatte jeg begrænse mig meget mere end det overvældende emne tillod, og det uagtet foredraget jo var for langt. Og da jeg saa stadig blev spurgt, om jeg ikke vilde udgive det, bestemte jeg mig til at

gjøre det og da udvide det til en hel bog, idet jeg da endelig kunde indrette mig som jeg vilde, uafhængig af tid og plads.

Dette er det da, jeg nu har gjort. Men jeg maa forudskikke den bemærkning, at de, som her mener at finde et literært arbeide i lighed med de faa, vi har af denslags her i Norge, de vil bli meget skuffet. Min bog er paa ingen maade noget literaturhistorisk værk. Men naar jeg paa forhaand gjør opmærksom paa, at jeg ingensomhelst fordring gjør paa, at den skal anses som et saadant, haaber jeg, man vil være saa retfærdig ikke at sammenligne den med andre lærdere arbeider.

At det er en mangel ved min bog, at den ikke ligger høiere og saa at sige er skrevet paa lægmands vis, skal jeg villig indrømme. Men jeg kunde kanske faa lov til at bruge denne mangel som en beroligelse ligeoverfor det store publikum, som ikke ynder lærde bøger. Min bog er nemlig ved sin helt igjennem ulærde skrivemaade, ved sin gemytlige stil og hele hjemmegjorte snit mest beregnet netop paa det store publikum, som ellers ikke læser bøger med denslags titeler. Og at dømme efter den interesse, man i alle kredse har vist mit foredrag om Selma Lagerlöf tør jeg ha det haab, at ogsaa min bog om hende skal finde læsere blandt de mange venner i Norge og Sverige, som har taget saa venligt imod mine tidligere bøger. Og jeg benytter her leiligheden til at sige alle disse mine venner et hjerteligt tak for alle venlige hilsener og for alle gode, opmuntrende ord, de har sendt mig.

Sollien i august 1905.

Helene Lassen.

INDHOLD:

SELMA LAGERLÖF

de fleste digteres bøger pleier man at kunne finde digterens egen historie. Den kan være mere og mindre skjult, forklædt, omskrevet og omdigtet, men næsten altid er den der. Imellem høilydt jublende eller klagende, ofte freidigt, næsten frækt prisgivende sit eget og sine nærmestes indre. Imellem ængstelig og blyg, røbende her og der, hvad den helst vilde skjule, men ikke kan, fordi smerten over, hvad livet gav dem, dirrer i hver nerve, eller fordi jubelen over, hvad livet skjænked dem selv personlig, maa ha luft.

Og at det er saa, er meget forstaaeligt. Intet føler man jo saa intenst som sin egen glæde og sin egen sorg.

Men vor tid har uddybet selvbeskuelsen for stærkt. Vi har faat al denne syge jeg-literatur, som har begyndt at virke kvalmende paa os, og man har ikke kunnet la være at ønske: Om der nu kom en digter, som var stor nok til at frigjøre sig for alt dette. Om der steg en stor

og lysende frem og raged høit over alle de andre. En, som kunde trække op de store grundlinjer for os igjen, disse, som er glemt, eller udvisket i alt smaapusleiiet, i alt det uendelige pirkeri med følelser og stemninger og ord, en, hvis egen lille historie var glemt for menneskehedens, den, vi alle har tilsammen, og som udtrykkes i bibelens enfoldig skjønne ord: Al skabningen sukker tilsammen og er tilsammen i smerte indtil nu. Og jeg vilde ønske, at bibelen ogsaa havde tilføiet: Al skabningen jubler tilsammen og er tilsammen i glæde indtil nu. Thi smerten er jo ikke hele livet. Glæden er der jo ogsaa, hvem kan nægte det? Glæden over livets gave, over solen og sangen og kjærligheden og blomsterne, den hører ogsaa med til livets grundlinjer. Og vi trængte en digter, som kjendte og forstod alt dette, som oprindelig var os givet, glæden og smerten, uforfalsket og hel, ikke opstykket i tusen smaa uvæsentlige dele. Vi længted efter en, som kunde gi baade glæden og sorgen sin rette plads.

Saa kom Sveriges Selma Lagerlöf. Og hun virked forløsende paa mange af os. Thi her var virkelig alt dette, som vi, om kanske bare halvt ubevidst, havde savnet i den nyeste tids begavede digtning.

Men til at begynde med var vi kanske bare enig i én ting, hun ligned ingen anden. Der var ikke tale om skole eller paavirkning af no-

gen bestemt retning. Skulde vi endelig klassificere hende, saa maatte hun ind blandt romantikerne. Men det var hverken den saakaldte nyromantik eller nogenslags gammelromantik. Man tænke bare paa en nyromantiker som Obstfelder, og man er straks paa det rene med, at i den retning kan vi mindst af alt putte Selma Lagerlöf ind. Man tænke paa hendes djærve, dagklare og svulmende lyrik og paa hans sygelig tendre og lyssky smaa jeg-udbrud. Eller man læse noget af den gamle danske romantik, Chr. Winthers, St. St. Blichers, eller H. C. Andersens fortællinger, og man vil ikke finde et eneste berøringspunkt mellem disse og Selma Lagerlöf. Jo, ett har de fælles, den hellige naivitet, som maa til for at være en „virkelig digter“. Men hvor virker ikke de gamle danske herrers naivitet flau og fad mod denne unge svenske kvindes kjække mandighed midt i alt det hellige enfold!

Nei, naar efterverdenen skal skrive den sidste tids literaturhistorie, saa blir de nok nødt til at gi Selma Lagerlöf sin egen rubrik.

Kanske dog ogsaa alle var enige om en ting til, at hendes digtning virked ophøiet, at der over hende virkelig var denne ædle selvforglemmelse, som fører digterne bort fra sit eget kjære lille jeg og lar dem føle sig i forbund med al skabningen, som er tilsammen. Thi her gik digterblikket ud over al verden den vide.

Hun skued langt, langt tilbage, ikke alene i „forna tiders“ slægter i sit eget land, men hun greb ogsaa historiens skikkelser og kasted sit eiendommelige lys over dem. Hun fordybed sig i legendernes naive mystik og gav de for os nutidsmennesker saa blege og farveløse helgener liv og farve. Hun fandt ogsaa hos dem det menneskelige punkt, og dermed var ogsaa disse blodløse og forlængst afdøde væsener vakt tillive fra sin aarhundreders søvn i gamle gravhvælvinger. Og vi blir ikke kvit dem mere. Den, som har læst Selma Lagerlöfs legender, maa fra den dag slæbe paa en hel hoben helgener og martyrer blandt sin bekjendtskabskreds. Hvem vidste vel egentlig før noget om en Catarina af Siena, selv om hendes navn og historie flygtig havde streifet os? Nu er hun en af vore kjære afdøde, vil aldrig gaa os af minde mere.

Det langt tilbageskuende blik tror jeg er hendes egentlige. Men i sin mærkelige bog *Antichrists Mirakler* viser hun, at hun kan forene dette med et forunderlig klokt og selvstændigt blik ogsaa paa moderne foreteelser. Og imellem faar hendes blik noget af seerskens, det er, som man venter, hun kunde profetere. Hun er denne underlige blanding af vismand og barn, som man kun finder hos de store aander.

Det eneste hos hende, som kanske ikke

virker helt samstemmende med hendes aandsstorhed, er hendes „öfversvallanda“ ordrigdom. Hun fortæller og fortæller, gaar i ring og i ring, ud og ind, ned og op, tilbage og frem, gir sig slig uendelig god tid og er omstændelig som gamle vidtløftige damer. Men netop her beviser hun sit talents sjeldenhed; thi selv de, som ellers kjeder livet af sig ved omstændelighed, de fængsles af hvert blad i Selma Lagerlöfs bøger.

Ja, hun fortæller og fortæller; men aldrig om sig selv, og uagtet dette netop er det storslagne ved hende, at hun kan holde sig selv saa helt udenfor, saa kan en, der skal forsøge at skrive hendes biografi, ikke andet end være bedrøvet over, at det trods al søgen, lytten og speiden i alt dette mylder af menneskeskjæbner og sjælemalerier ikke er muligt at finde en den svageste antydning til hendes egen historie. Er den gjemt i nogen af hendes bøger, saa er den godt gjemt. Det lille forsøg jeg gjorde paa at faa hende til at fortælle lidt om sig selv personlig, ianledning af at jeg skulde skrive om hende, stranded ogsaa aldeles. Beredvillig gav hun mig oplysninger om sine bøgers udgivelse og modtagelse, om sine reiser og denslags ting; men da jeg spurgte, om hun vilde fortælle mig lidt om sit hjem og sine forældre, og jeg for at ægge hende til at fortælle om disse, udkasted et lidet billede af, hvordan jeg trodde de havde

været — ikke sandt, Deres mor var slig, Deres far slig? saa fik jeg bare til svar: „Inte als“. Og alt hvad jeg fik til at lave en slægtsbiografi af, var, at hendes far i sin ungdom havde været løitnant og senere gaardbruger. Han er død nu, men moderen lever. Nok havde der i faderens slægt været enkelte, som gjerne skrev vers, saa det var rimeligt, at de digteriske anlæg var kommet fra ham, men — — ja, der var ikke mere! Det var ikke stort at uddrage interessante arvelighedsteorier af, saa jeg maatte hurtigst mulig opgi at faa noget kapitel med de i biografier obligate titeler: Slægten og hjemmet.

Samtidig ber hun mig ogsaa om at maatte faa gjennemse, hvad jeg skrev om hende, før det blev trykt. Hun skriver, og jeg haaber, at hun tilgir, at jeg citerer disse ord af hendes brev, da de gir mig anledning til at komme ind paa noget, som jeg anser for det eiendommeligste hos hende. — „Ser Ni, jag är en sund och klok människa, så jag måste ju pinas af alle de besynnerligheter, som sägas om mig.“

Og denne anmodning fandt jeg meget rimelig; for jeg kan levende tænke mig, at der skrives besynderligheder om Selma Lagerlöf!

Jeg nævnte ovenfor, at fra først af var man kanske bare enig i, at hun var ulig alle andre, og at der over hendes digtning ubestridt var noget ophøiet. Rosen over hende var nemlig aldeles ikke udelt. Hun vakte især i be-

gyndelsen, foruden en begeistret anerkjendelse ogsaa en temmelig stærk modvilje. Alle hverdagsmennesker, eller vi kunde kanske si alle kloke og sunde mennesker, d. v. s. de, som er bare kloke og sunde, reiste et ramaskrig mod denne udover alle grænser flydende fantasi. Og selv vi, som netop elsker fantasimenneskene, vi, som mener, at fantasi er digterens ypperste gave, vi, som nyder denne hendes fantasis herlige og originale flugt, vi kan forstaa, at paa sunde og kloke mennesker maatte den virke afskrækkende. Skal man lære op gamle og forsigtige folk til at fare i luftballon, saa faar man da gaa frem med maade og ikke sprænge bent op til maanen og alle himmelens stjerner med engang!

Men selv om Selma Lagerlöf ikke havde gjort mig opmærksom paa, at hun var en klok og sund människa, saa havde jeg alligevel opdaget det. En meget opmærksom Selma Lagerlöf-læser vil nemlig komme efter, at hun viser denne eiendommelighed, som kanske forresten ikke er en saa sjelden foreteelse, som man skulde tro, at det gaar an paa samme tid at være den mest himmelstormende fantast og — jeg finder fremdeles intet bedre udtryk — en sund och klok människa.

Overfladiske læsere ser ikke dette. De skyver hendes bøger væk og siger: En slig flugt kan vi ikke følge. Vi liker ikke folk, som

lever bare oppe i skyerne. Medens sandheden er, at hun nok lever oppe i skyerne, midt imellem de deiligste guldbræmmede skyer, men at hun alligevel altid redder sig helskindet ned igjen og finder sig godt tilrette ogsaa paa vor tarvelige jord, hvor de guldbræmmede skyer bare skimtes i det fjerne som fagre drømmesyn. Ingen, som ikke ogsaa har virkelighedssans, kunde nemlig gaa slig i detalj med alt som Selma Lagerlöf gjør. Hvor kan hun f. eks. ikke udbrede sig om alleslags arbeider med væv, harv eller plog, ja endog med smedarbeide. Hvor „noggrant“ kan ikke hendes kloke øine følge alleslags redskaber. Hvor tydeligt og omstændeligt kan hun ikke fortælle os de mest indviklede detaljer om alt muligt.

Og som endnu et bevis for, at hun ikke bare er et fantasimenneske, maa jeg anføre, hvad hun skrev til mig, da hun havde læst mit foredrag om hende: „Det är en sak, som alldeles särskildt har gladt mig i Ert föredrag, och det er detta, att Ni tyckar, att jag under dessa åren, som jag varit författere, har utført ett flitigt, ansträngande arbeta. Det gläder mig därför att jag tyckar, det är karaktärens største prydnad att kunne arbeta.“ Saa taler neppe den, som har git sig fantasien helt ivold, og det var eiendommeligt at udvælge sig disse ord til særlig at glæde sig over blandt alle de lovord, jeg havde ødslet med.

Men denne tiltalende blanding af fantast og virkelighedsmenneske den finder vi hos flere digtere. Lad mig nævne Wergeland, den norske digter, som har havt den vældigste fantasi. Jeg har under studiet af Selma Lagerlöf ofte maattet tænke paa ham. Begges fantasi er saa enestaaende, at jeg ved ingen andre digtere i noget land at stille ved siden af dem her. Og deres fantasi gir dem nok et lighedspunkt, saa forskjelligartede de end i virkeligheden er, nemlig deres emners fossende mangfoldighed. Man tænke sig en af disse to nogengang forlegen for eller paa jagt efter et emne. Det vokser op af jorden for dem, det triller frem af hver sten, de gaar forbi, og som de fantasiløse bare ligegyldig sparker tilside. Eller de behøver ikke engang møde en sten, disse digtere, den kunde virke altfor befrugtende paa dem — stæng dem ind i en mørk kjælder; de vil henrykt lukke sine øine, og se alverdens herligheder.

Men naar man læser „Jan van Huyssums blomsterstykke“, hvor malede blomster og en malet dugdraabe har vakt Wergelands fantasi til al deiligheds høidepunkt, da kunde man forbauses over ved at blade videre i Wergelands skrifter og finde f. eks. al hans travle, detaljerede omhu og reformationsiver for alleslags smaating i arbeidsmandens stue.

Og jeg tænker, man vil være enig med mig i, at ogsaa hos Bjørnson finder man meget af

det samme. Han er digteren par excellence, men — Hillemænd, hvor travlt han ogsaa har det med alt muligt andet, som ikke netop hører digtningens verden til!

Man skulde saaledes fristes til at tro, at denne blanding netop var et kjendetegn for de virkelige digtere. Men idet jeg skriver dette og samtidig husker, hvad jeg før skrev, at det hellige enfold ogsaa er de virkelige digteres gave, saa stiger Henrik Ibsens billede mægtigt og protesterende frem for mig. Han er hverken den glade fantast eller hverdagsmennesket, og han eier mindre naivitet og enfold end nogen anden digter, jeg kjender. Men at benægte hans storhed som digter vilde være det samme som at nægte solens lys og glans. Derfor er det nok ikke værdt at indlade sig paa at lave rubrikker for digteregenskaber. Digterne er nu engang ikke regelmæssige. De er de evige overraskelsers mærkelige fremtoninger. Og hvem vilde vel egentlig ha dem anderledes? Sige de ting, som er selvfølgelige at sige, gjøre de ting, som er rimelige at gjøre, være slig, som hoben er, det kan alle vi andre ogsaa — uden at jeg dog hermed har villet gjøre nogen indrømmelse til det mærkelige privilegium, som mange digtere mener sig at ha paa at kunne leve udenfor alle menneskelige regler og love.

Men slig som nu digterne engang er, slig interesserer de os. Vi gransker dem ud og

ind, vi vil vide besked om dem selv, deres slægt og deres hjem. Men Selma Lagerlöf er saa fornem reserveret. Alt sligt er hendes egen helligdom, og vi maa respektere dette hendes ønske om at faa ha sit eget i fred og nøie os med de glimt, hun engang imellem gir os.

Som i hendes lille fortælling „Berättelsen om en berättelse", der faar vi etslags udsyn over hendes liv indtil udgivelsen af hendes første bog.

Den svenske forfatterforening udgav nemlig for et par aar siden en bog, som den kaldte *När vi började*, og i denne redegjør en hel del svenske forfattere for sine levnetsløb. Selma Lagerlöf faar naturligvis ogsaa anmodning om at skrive sin biografi der; men da hun har saa vanskeligt for at skrive om sig selv direkte, vælger hun at la helten i sin første bog ogsaa være helten her. Men da hun har havt temmelig meget med bogens helt og bogens tilblivelse at gjøre, faar vi, omend mod hendes vilje, ogsaa et interessant billede af hende selv. Hun kalder denne sin biografi *Berättelsen om en berättelse.* Og hun henviste mig til denne fortælling, da jeg bad hende om nogen oplysninger.

Et sted i den nævner hun sit hjem. Hun skriver: *)

---

*) Jeg har læst dette i en norsk oversættelse i „Verdens Gang", saa jeg citerer her efter denne.

„Endelig kom den (d. e. fortællingen om Gösta Berling) til et gammelt sted, som heder Maarbakken. Den var en liden gaard med lave huse i skyggen af høie trær. Engang i tiden havde den været en præstegaard, og dette havde ligesom givet den et præg, som den ikke kunde bli kvit. Man syntes at ha særlig forkjærlighed for bøger og studier der, og der laa altid en stille fred over gaarden. Der fik ikke forekomme hastværk i arbeidet, eller braak med tjenerne. Had eller uvenskab fik heller ikke komme tilsyne og den, som kom der paa besøg, maatte ikke ta livet tungt — den første pligt var at være sorgløs og tro, at for alle og enhver, som leved paa denne gaard, styred Vorherre alt til det bedste."

Ikke sandt, det er en fin liden skildring af et hjem? Just et hjem, hvor en digtersjæl kunde faa vokse frem.

Hvor tydelig jeg ser dette gamle sted. Jeg ser det med de høie, susende trær over det lave hus. Jeg hører trærne sprætte om vaarmorgnerne og juble livets eventyr for den unge pige derinde, som sikkert havde et lidet kvistværelse for sig selv, et morsomt, rart, fantasifuldt kvistværelse med skraatag og hyggelige kroger.

Jeg ser hende staa ved det aabne vindu en slig vaarmorgen. Gardinet, som sikkert var af gammeldags blomstret tøi, med farver som ungdommens drømme, vifter let for vaarens

vind. Og her staar hun og drømmer om sin helt, Gösta Berling, som hun ved skal gjøre hende berømt engang. Helten i hendes egne pigedrømme og helten i hendes bog gaar kanske lidt i ett for hende. Navn har han ikke faat endnu, men det kom siden engang, uden at hun selv vidste hvordan. „En vakker dag fik helten navn og blev kaldt Gösta Berling“, fortæller hun. Det kom vist seilende paa en sky til hende dette klingende navn Gösta Berling. Han har nemlig ikke eksisteret anderledes denne mand, end at hendes far en dag, de sad og spiste frokost, kom til at fortælle hende noget om en ungdomsbekjendt, som var noget i lighed med hendes Gösta Berling. Men pludselig medens hendes far fortæller dette, ser hun sin fortælling helt for sig, siger hun.

Hvor lykkelige disse fantasimenneskene er! De faar ligesom saadan mængde ting gratis. Hvad andre studerer sig gule og grønne paa at finde ud eller digte, det kommer styrtende over fantasimenneskene som et regnveir, som de formelig maa hytte sig for.

„Historien om Gösta Berling vilde ud“, siger hun, det nytted ikke for hende at værge sig for den, selv om hun havde villet.

Jeg kom, da jeg læste dette, til at tænke paa, hvad Garborg fortæller om Jonas Lie i sin bog om ham.

En aften efterat Lie havde lagt sig, og

hans hustru gik og klædte sig af, fortæller hun ham, at der et sted bodde en mand og en kone, som hed Slærka og Ladda. Punktum.

Men dette er nok for digterens fantasi. Slærka og Ladda blir øieblikkelig til den lille gnistrende ægteskabshumoreske, som vi kjender fra samlingen *Trold*. Og op maa han, ha pen og blæk og skrive historien ned paa flyende flekken, jeg tror i bare skjorten!

At være digterhustru kan igrunden ikke kræve stort, siden der skal saa lidet til for at inspirere sin ægtefælle, digteren. Rigtignok var de navnene høist mærkelige; men det forekommer mig alligevel, at nogen hver af os saan en kvældstund, naar vi var rigtig godt oplagt, maatte kunne hitte paa at si noget, som var mindst ligesaa inspirerende som Slærka og Ladda!

Men naar man hører sligt, saa forstaar man, at disse, som bare behøver at høre et navn for at ha et emne, de er det naturligvis, som skal være digtere. Alle de andre, som studerer og studerer paa, hvad de skal skrive om, som udnytter hver en liden oplevelse for at *lave* noget ud af den, de skulde naturligvis ikke skrive.

Men at Selma Lagerlöf med sin rigdom af emner har kunnet gaa der saa længe, før hun benytted dem, at hun havde ro til det, hvordan kunde det gaa for sig?

Det var nok ikke bare, fordi hun mangled

tid og anledning til at ofre sig for forfattervirksomheden. Det var, tænker jeg, lige saa meget dette velsignede hjem, hun var opvokset i, som var skyld i det. Vi husker hendes ord: „Der fik ikke forekomme hastværk i arbeidet“.

Den unge pige sysler med bøger og studier og lægger grunden til de solide kundskaber og den fine dannelse, som vi paa hvert blad af hendes bøger ser, at hun har. Forresten var hun vist sorgløs og glad, sad vel bare imellem lidt fortænkt ved sit kvistvindu og saa paa, at fortællingerne om Gösta Berling svæved frem og tilbage som en sværm forvildede bier om Maarbakken. Hun syntes, at denne sværm „indhylled stedet som taagen en fjeldtop, og at den den ene gang efter den anden lod en af sine eventyr regne ned over stedet“. En høist eiendommelig maade at se sine digteremner paa! Men hun tar imod dem, gjemmer dem trofast og pietetfuldt i sit lille varme hjerte.

Hun har nok altid tænkt sig, at hun skulde bli forfatterinde; thi i den tid, hun var hjemme bemaler hun hver eneste papirlap, hun kunde komme over, med vers og prosa, skuespil og romaner. Men hun valgte slet ikke da emner fra alle de sagn og eventyr, som laa og drømte i luften mellem Värmlands blaa aaser. Nei, det faldt hende ikke ind da, at disse skulde bli hendes første bog. Hun satte med freidigt mod sammen historier om „tusen og en nats

sultaner, om Walter Scotts riddere og om Snorre Sturlasons sagakonger. Selv forsikrer hun, at alt dette var det mindst originale og det mest umodne, som nogensinde er skrevet. Men hun skrev og skrev. Og naar hun ikke skrev, brugte hun tiden til at gaa og vente paa lykken. Og lykken skulde bestaa i, at en eller anden fremmed, som var oplyst og mægtig, ved et underbart tilfælde skulde opdage, hvad hun havde skrevet og finde det værd at trykkes. Siden vilde resten gaa af sig selv, bare være sorgløs og glad.

Men da dette mærkelige med „den fremmede" endnu ikke var hændt, da hun var blit 20 aar, begyndte hun at bli utaalmodig. Hun undred sig over, hvorfor lykken ikke vilde komme til hende. Kanske trængte hun flere kundskaber? Kanske trængte hun at se mere af verden end gaarden hjemme? Og siden det vared saa længe, førend hun kunde forsørge sig selv som forfatterinde, burde hun vel lære noget, saa hun kunde faa noget andet at leve af?

Og saa reiser hun da til Stockholm for at uddanne sig til lærerinde.

Nu gaar det en lang tid, hvor hun og fortællingen havde tabt hverandre af syne, siger hun. Men saa pludselig en dag, medens hun gaar hjem fra en forelæsnig i literaturhistorie om Bellmann og Runeberg, begynder gaden, hun gaar paa, at hæve sig og sænke sig og hun

maa staa en stund stille, før den igjen kommer tilro, saa hun kan gaa videre. For nu gaar det med en gang op for hende, at den verden, hun har levet i nede i Värmland, den er ikke mindre særpræget end Fredsmans og Fänrik Ståls. Hendes Värmlandskavallerer maatte være et ligesaa godt stof for digtning som Runebergs godmodige krigere og Bellmanns sorgløse drikkebrødre.

Og denne tanke tar næsten pusten fra hende. Hun begriber bare ikke, at alle de andre paa gaden ikke har mærket noget, men gaar forbi, som om intet var hændt.

Men nu har hun faat øie paa sin fortælling igjen, som hun kalder det. Og i denne stund beslutter hun at skrive bogen om Värmlandskavallererne og opgav nu aldrig mere tanken om det. Men det gik mange lange aar, før hun kunde faa udført sin beslutning. For det første havde hun liden tid; hun var jo nu blit lærerinde. Og for det andet mislykkedes de første forsøg paa at samle alle disse underlige historier, hun havde i sit hode, til noget helt, og hun var desuden uenig med sig selv om hvilken form, hun skulde nedskrive dem i. Først tænkte hun paa en roman-cyklus i lighed med Fänrik Ståls historier, og skrev derfor det første kapitel, som handled om julenatten i smidjen, paa vers. Siden fik hun den idé at skrive et skuespil om alt dette, og forandred

saa scenen i smidjen til 1ste akt. Tilslut blev kapitlet nedskrevet paa prosa. Og lidt efter lidt forstod hun, at i den form maatte det bli. Andet kapitel, fortællingen om ballet paa Borg og om ulvene, som jaged Gösta Berling og Anna Stjernhök, blev først nogen aar senere skrevet, saa det gik ikke raskt fra haanden. Sagen var, hun var endnu ikke kommet til klarhed om stilen.

Da hun begyntde at skrive, var vi nemlig i 80-aarene, den strenge virkelighedsdigtnings bedste tid. Hun beundred den tids store mestere og tænkte aldrig paa, at man kunde bruge noget andet sprog i digtning end det, disse brugte. For sit eget vedkommende likte hun bedre romantikerne. „Men romantiken var død“, siger hun, og det faldt hende ikke ind da, at hun burde forsøge at puste liv i romantiken igjen.

Saa prøver hun altsaa først at fortælle Värmlandskavallerernes vilde, høist umoderne eventyr paa almindeligt nutidssprog. Ikke vanskeligt at forstaa, at det ikke kunde passe! Det forstaar hun da ogsaa snart selv og begynder saa, halvt i spøg at forene en af disse historier i sit eget sprog „med mange ak! og o! og i en prosa, som var næsten rytmisk“, som hun selv udtrykker det. Imidlertid la hun det hele bort — det var jo en spøg endnu, dette med sproget.

Men saa er der en række af forskjellige begivenheder, som hjælper hende frem med arbeidet.

Tilslut hænder noget, som blir afgjørende. Selv fortæller hun om dette saadan: „Men nu havde fortællingen ventet længe nok. Den tænkte: Jeg maa sende dette forblindede menneske (forf. altsaa) en længsel, som kan aabne hendes øine. Denne længsel kom over hende paa den maade, at gaarden, hvor hun var vokset op, blev solgt, og hun kom for at se sit barndomshjem for sidste gang, før fremmede skulde ta det i besiddelse. Og aftenen før hun reiste derfra, for kanske aldrig mere at se dette sted igjen, beslutted hun i al ydmyghed at skrive bogen paa sin egen vis og efter egen fattig vilje. Hun maatte skrive den for sig selv for at redde for sig, hvad der endnu stod til at redde af dette hjem: „de kjære fortællinger, de sorgløse dages glade fred og det vakre landskab med den lange sjø og de blaanende aaser“.

Og nu ser jeg hende endda tydeligere end da hun stod i sit kvistvindu hin vaarmorgen. Nu har hun været ude i verden, „set de graa gader og boet i de trange bygaarde uden anden udsigt end til husvæggen tversover gaden“. Hun har færdedes mellem alle disse mennesker, „som skjuler alt eiendommeligt ved sig, og som alle synes at være lig hverandre“, som hun siger om byfolk. Alt dette har vel dæmpet hendes

forestillinger om livet ude i verden lidt. De første drømmes tid er forbi; de har vel ikke længer saa præcis samme farve, som de rosenrøde blommer i hendes lette tylsgardin. Og træerne over det gamle kjære sted har ikke vaarknopper idag, denne sidste kvæld hun staar i sit vindu. Men — de er gyldent røde af høstens fantasirige pragt. De drysser sine blade over hende, de synger høstens og afskedens og vemodets skjælvende sange. Og hun ser ud over den lange sjø, „mine drømmes sjø", som hun saa ofte kalder den, og ud mod de blaanende aaser. Og „den store længsel", den som maatte til for hendes bogs skyld, nu er den kommet over hende. Nu kan hun, nu vil hun, nu ved hun, hvordan Gösta Berlings saga skal skrives.

Og nu danser pennen bortover papiret for hende! I dette var der inspiration, siger hun, at faa skrive som hun selv vilde, uden noget hensyn til, hvordan andre skrev, og hvad andre mente. Hun var ganske ør af lykke. Og jeg er vis paa, at hun aldrig siden, efter at hun har naaet berømmelsen, og det er blit en fastslaat ting, at hun er en af nutidens største digtere, har følt denne sitrende glæde ved at skrive som da, før hun endnu har udgit noget, men efterat hun har fundet sig selv, fundet tonen, denne deilige, rytmiske tone med den

bløde barneklang og den dybe understrøm af inderlighed og af visdom.

Hendes stemme syntes jeg saa tydelig at kunne høre efter at have læst hendes bøger; men hvordan saa hun ud? Jeg var saa ræd for, at hun skulde være styg. Styg og genial, det pleier jo saa ofte høre sammen. Men saa sendte hun mig sit portræt. Og til min store glæde saa hun ud slig, som hun virker i sine bøger. Mild, uendelig mild, fin og intelligent. Vakker ser hun ogsaa ud paa dette billede. Hun sidder ved sit skrivebord med haand under kind og smiler slig, som jeg har tænkt mig hende smile, naar hun sidder og tænker paa disse mennesker, som hun skriver om. Det er saa forstaaelsesfuldt dette smil. Det er, som vi kunde fortælle hende alt og være vis paa at bli forstaat. Ja, for hvad er det, som Selma Lagerlöf ikke forstaar og har medlidenhed med? Naar jeg læser om alle disse væsener, som har fanget hendes interesse: Nutidsmennesker og fortidsmennesker, helgener og martyrer fattige og blinde, socialistoprørere og frelsesarméfolk, gjøglere og røverhøvdinger, religiøse fanatikere og gudsfornægtere, ildsprudende bjerge og blomstrende mandeltrær, gamle glemte jomfruer og skindøde lik, vanvittige skræppekræmmere og bedaarende grevinder, den mest brogede samling af alt mellem himmel og jord — saa tænker

jeg: Vilde der overhodet findes det, som hun ikke vilde interessere sig for og forstaa?

Og alle disse væseners historie fortæller hun, som om det var hendes egne, inderste hjerteoplevelser, som om hun havde følt og lidt det selv altsammen. —

Hun har altsaa besluttet sig til at følge sit eget hode og skrive uden noget hensyn til, hvordan andre skrev. Men hun fortæller, at denne beslutning ogsaa var et stort offer fra hendes side, fordi hun følte sig saa inderlig overbevist om, at da vilde ingen læse hendes bog. Og hun havde jo ogsaa drømt om berømmelsens laurbær.

Imidlertid faar hun dog den opmuntring, at hun vinder prisen for en konkurrancefortælling til tidsskriftet „Idun“. Og til denne benytter hun nogen af kapitlerne i Gösta Berling, som til nød kunde tages ud og bruges til en sammenhængende fortælling. Hun sendte altsaa disse til „Idun“ og gik længe i stor spænding for resultatet. Det gjaldt for hende at faa vide, om menneskene idetheletat kunde forstaa alt dette, som var blit til i hendes fantasi- og drømmeverden. Tidlig paa vaaren var fortællingen indsendt. Endelig i august kommer en liden notis om, at der var indkommet noget over 20 konkurrancearbeider, men at et par af dem var saa forvirret skrevet, at de ikke kunde regnes med. Da opgav hun at vente mere, saa

vis er hun paa, at hendes er en af de „forvirrede“. Da hun saa i november faar vide, at det alligevel ikke var saa, men at tvertimod hendes fortælling har vundet prisen, blir hun meget lykkelig. For hende blir dette, som skulde synes at være saa selvsagt, at Selma Lagerlöf vinder prisen blandt svenske forfatterinder, noget mærkeligt og afgjørende. Nu skulde hun da for alvor faa vie sig til det kald, som hun hele sit liv har længtet efter at faa udøve.

Men vi siger: Ja, det skulde bare manglet, at „Idun“s redaktion havde git en anden prisen!

Efter dette kom der da først rigtig fart i hende.

Men hvordan i alverden faa bogen færdig paa de korte eftermiddagstimer, hun kunde afse til at skrive? *Gösta Berlings saga* er som bekjendt et vældigt opus. Hun havde regnet ud, at der vilde medgaa 3 à 4 aar, før hun blev færdig paa denne maade, selv om pennen nu dansed aldrig saa meget med hende og hun var fuldt klar over baade form og stil. Hasted gjorde det ogsaa nu. Baade hun og fortællingen begyndte at bli utaalmodige; der var jo snart gaat et halvt snes aar, siden det første kapitel var skrevet.

Men saa er der en gammel veninde, en friherreinde, som hjælper hende. Hvor velgjørende at tænke paa, at det ikke bare er i romaner, at disse optræder, men at de ogsaa engang

imellem i den fattige virkelighed kommer lyslevende og siger til en stakkars kjæmpende forfatter: „Nu skal du ta dig fri et aar og skrive færdig din bog. Jeg skal skaffe penge.“

Og saa fik hun endelig skrive fra morgen til kvæld. Det var den lykkeligste tid, hun har levet. Og i mindre end et aar blev bogen færdig.

Hun slutter sin *Berättelse om en berättelse* med at si: „Men bogen blev aldrig, hvad den havde tænkt at skulle bli. Ulykken var, at den havde gaat for længe og ventet paa at bli fortalt. At den ikke blev holdt tilbørlig i ørene, kom vist deraf, at forfatterinden var saa altfor lykkelig over endelig at faa skrive den.“

Og hermed slutter hun sin eiendommelige selvbiografi, ligesom jeg ogsaa her er nødt til at slutte det forsøg, jeg har gjort paa at gi enslags biografi af Selma Lagerlöf og gaa over til hver enkelt af hendes bøger, som ganske anderledes end nogen biografi formaar det, tegner billeder af en stor og sjelden aand.

GÖSTA BERLINGS SAGA.

orfatterindens egen dom om denne hendes første bog er altsaa, at den ikke blev, hvad den havde tænkt at bli. Naa ja, vi kan ikke vide, hvilke forestillinger og forhaabninger hun i sine mest inspirerede øieblikke kan ha gjort sig om sin bog. Hun er ellers meget beskeden i sine udtalelser om sig selv, men denne synes at tyde paa en vis selvfølelse, en selvfølelse, som jeg finder yderst berettiget. Thi naar man i den grad er digteren af Guds naade, vilde det være latterligt at si: Jeg vented mig ingenting af min bog.

Og dog er denne ytring om „Gösta Berling“ kanske bare et udtryk for, at hun ikke synes, hun har magtet at behandle sit straalende emne, som hun elsked saa høit, godt nok.

Bestyrket i denne tro, er hun vel ogsaa blit ved den temmelig kjølige modtagelse, hendes bog fra først af fik i Sverige. Nok fik hun straks blandt den skjønsomme del af publikum enkelte begeistrede beundrere, og iethvertfald

var det vist den almindelige mening, at som debutarbeide betragtet, var bogen høist mærkelig. Men sikkert har hun ret i, at om „den gale Gösta“ var blit holdt lidt mere i ørene, som hun siger, saa vilde han lettere vundet indgang hos publikum straks. Men lige saa sikker er jeg paa, at om Gösta var blit pudset og stelt paa og blit tæmmet til en ganske almindelig præst, saa vilde ikke Selma Lagerlöf med en gang af de rette skjønnere blit indlemmet blandt de store digtere. Det er netop alt dette, om man vil utæmmede, eller vi kunde jo bruge det mindre stødende udtryk umiddelbare, som gjør, at Selma Lagerlöfs rette beundrere finder Gösta at være hendes genis mest ægtefødte barn. Derfor kan de godt være enige i, at et par af hendes senere, ja kanske alle hendes andre bøger, staar over den første i formel henseende.

Men i *Gösta Berlings saga* faar vi hende selv mest umiddelbar, mest inderlig, mest fantasirig, slig som hun kom til os fra „de eviga skogarnes frid“, uberørt af al paavirkning udenfra.

Vi ser jo ofte dette, at en kunstners første arbeide har denne umiddelbarhedens charme over sig, som opveier, hvad det ellers maatte mangle, og hvad fortsat studium og modenhed gir de senere arbeider.

Jeg kan i farten blandt norske forfattere

nævne Jonas Lie, hos hvem det samme i høi grad er tilfældet. Han har lidt efter lidt uddannet sig til en ren virtuos i stil; men hvor i hans senere bøger finder man det henrivende skjær som i hans første bog *Den Fremsynte*, trods dennes saa meget tungere og ubehjælpeligere stil?

Ikke destomindre modtages sjelden debutarbeider med nogen begeistring, slet ikke en forfatterdebut i vore dage, som oversvømmes af forfattere.

„Hvad skal vi med endnu en ny, vi havde jo saa evig nok før?“ er den første grætne hilsen. Og saa følger sønderplukkelsen. Først senere, naar debutanten er blit en anerkjendt kunstner, begynder man at tale om, at debutarbeidet, det var dog det bedste.

Udgivelsen af hendes første bog har ikke forandret hendes økonomiske stilling noget videre, og hun maa igjen fra sit herlige ferieaar gaa over til skolearbeidet paany. Gösta har nok desværre ikke fundet mange kjøbere.

Og vi kan jo forstaa, ogsaa vi, som er bare beundrere af Selma Lagerlöfs kunst, at denne bog nærmest maatte vække en slags tvilende forbauselse med det samme. Især naar man tænker paa, hvor de svenske holder paa alle traditioner i stil og form. Gösta Berling var jo saa helt ulig alt, hvad man tidligere havde læst. Sveriges svaghed og Sveriges styrke ligger

jo i dets store konservatisme og rædsel for alt nyt og originalt. Derved undgaar de at gribe efter alt nyt og letkjøbt, men risikerer ogsaa at bli agterudseilet i et og andet, og at andre maa hjælpe frem til forstaaelse et sligt talent som Selma Lagerlöfs. Hun maatte nemlig om Danmark først og der faa stemplet som den ægte kunstner, hun var, før hun blev almindelig anerkjendt i sit eget land.

En af grundene til, at Selma Lagerlöf havde ondt for at slaa igjennem straks, var vel ogsaa den, at hun bare var en liden landsskolelærerinde, en med et aldeles nyt og ukjendt navn. Dameromaner er jo altid, omend i mer og mindre grad uinteressante — — hvad siger ikke vor anerkjendte, literære kritiker Nils Kjær i sin anmeldelse i „Verdens Gang“ af Selma Lagerlöfs *Jerusalem*, som han forresten roser umaadelig. Han maa bøie knæ for hendes genialitet, men kan ikke gjøre det, uden samtidig at gi alle andre kvindelige forfattere et ridderligt spark. Han siger: „Vi har i Norge havt en stor forfatterinde og udskibet hende til Danmark.“ Han mener altsaa Amalie Schram og ikke Camilla Collett, som vi er vant til at kalde Norges største forfatterinde. Men uagtet jeg skal være den sidste til ikke at indrømme Amalie Schram hendes talents storhed, saa paastaar jeg, at det vilde røbe en ligesaa stor, for ikke at si større literær uskjønsomhed ikke at

anerkjende Camilla Collets storhed. Skal vi i norsk literatur lægge maalestokken saa høit, at ikke hun regnes blandt de store, saa kommer vi til at rydde ordentlig op blandt de mandlige forfattere ogsaa. Da blev nok bare de to gamle siddende der i ensom storhed, og ikke engang Kielland og Lie fik være med. Thi i høide med disse rangerer alle upartiske literaturbedømmere Norges fornemme og aandfulde Camilla Collett. Og en digter af Kiellands rang skammer sig vist ikke for selv at indrømme den paavirkning, hun har havt paa hans digtning.

„Forøvrigt," fortsætter Nils Kjær, „har de tre lande fuldt op af literære — broderidamer — — en hel summende kube for vims kvindelig bogindustri, damer af alle retninger og egenskaber, men altid damer og derfor altid uinteressante." Saa, nu er han saapas lettet, at han kan si: „Saa dukker der i Sverige op en digter, som er kvinde, menneskelig og kvindelig uden indre modsigelser, en rig sjæl, hvori ømhed og ubarmhjertighed er nære naboer, en stærkskaaren oprindelighed og en karakterfuld naturlighed, en uafhængig aand og en kunstner med det speidende sinds store dybde og klarhed."

Man skulde næsten ikke tro, at det er den samme mand, som kan faa slige lovord om en kvindelig forfatter over sine læber! Men for alle disse vakre og sande ords skyld er vel vi

„literære broderidamer“ kanske alligevel nødt til at trykke hr. Kjærs baade saa haarde og bløde hænder.

Det er nemlig sandt, at Selma Lagerlöf staar saa høit over alle andre nulevende forfatterinder, at man maa ha lov til at bruge de usædvanlige ord om hende. Hun er geniet, og alle de andre bare talenter. Den sandhed taaler vi godt at høre. Men nok maa hr. Kjær tillade os, at vi „broderer“ ham et lidet stykke om den blandt mandlige boganmeldere saa stygge skik, at om de engang imellem er nødt til at rose en kvindelig forfatter, saa sker dette næsten altid paa alle de andres bekostning. Det er ved sin uridderlighed desuden en inkonsekvens af disse ældre, gammeldagse herrer. Thi naar de af princip stiller sig uvillig ligeoverfor kvindeligt forfatterskab, fordi de holder paa forældede idéer og meninger, saa burde de ogsaa se at beholde en af de gammeldagse herrers mest tiltalende egenskab: ridderligheden mod det svagere kjøn.

Det var i 1891, at *Gösta Berlings saga* kom ud. Aaret efter kommer den ud i dansk oversættelse. Og da er det anerkjendelsen begynder at strømme ind paa hende. Skjønnere som Georg Brandes la mærke til den og skrev om den. Og dette aar blir en stor triumf for hende. Hun følte sig da ogsaa meget hædret og opmuntret. Nu har hun faat vist verden, hvem

hun er, og det navn, Selma Lagerlöf, risikerer aldrig at bli glemt mere, men vil altid bli nævnt blandt de ypperste i nordisk, ja kanske i europæisk digtning. Hun har netop betingelsen for at bli en verdensdigter. Thi foruden at hendes talent er stort nok og usædvanligt nok dertil, saa er der noget i høi grad internationalt ved hende. Hendes vidtskuende blik og altomfattende interesser favner den hele jord. Og det uagtet hun kom direkte fra „de eviga skogarnes frid“.

Men mon ikke netop disse ofte faar dette vidtskuende blik, denne klarhed og dybde, som vi ikke faar tid til at tilegne os ude i menneskemyldret, hvor alt pjattet summer en om ørene?

Mon ikke alle de saakaldte livløse ting med al sin ro og tause tale kan lære os noget, som alle de geskjæftige levende væsener ikke kan? Er man for meget sammen med mennesker, kan man ialfald ikke paa den maade „bli vän med den klara luften, som dallrar öfver de blå bergen, och med den blänkande solen och de vackra stjärnorna.“

Hør bare, hvad hun i kapitlet *Torkan* siger om de livløse ting:

„Om döda ting älska, om jord och vatten skilja vänner från fiender, ville jag gerna äga deras kärlek. Jag ville, att den gröna jorden ej kände mina steg som en tung börda. Jag ville, att hon gerna förläte, att hon för min

skuld såras med plog och harf, och att hon villigt öppnade sig för min döda kropp. Och jag ville, att vågen, hvars blanka spegel sönderslås af mina åror hade samma tålamod med sig som en mor har med et ifrigt barn, då det klättrar upp i hennes knä utan att akta högtids-dräktens oskrynklade siden. Med den klara luften, som dallrar öfver de blå bergen, ville jag vara vän och med den blänkande solen och de vackra stjärnorna. Ty det synes mig ofta som om de döda tingen skulle känna och lida med de lefvande. Ej är skranken mellan dem och oss så stor som människorna tro. Hvilken del af jordens stoft är det ej som varit inne i lifvets kretsgång? . Har ej vägens kringdrifvande stoft smekts som goda välgörande händer? Har ej vattnet i hjulspåret fördom strömmat som blod genom klappande hjärtan? Lifvets ande bor ännu i de döda tingen. Hvad förnimmer han, där han slumrar i drömlös sömn? Guds röst hör han. Lägger han och märke till människors?

O, sena tiders barn hafven I ej sett det? Då ofrid och hat uppfylla jorden, måste och de döda tingen mycket lida. Då blir vågen vild och roflysten som en rövare, då blir åkern karg som en girig. Men ve den, för hvars skuld skogen suckar och bergen gråta!“

Vi forstaar, at for den, som taler saa, har de døde ting ikke været döde. De har mere end erstattet hende „de levendes“ selskab.

Naar vi har læst kapitlet „Tiggaren“, er det, at disse ord om de eviga skogarnes frid har fæstet sig i vor sjæl. Det er Gösta selv, den galne prästen, bogens bedaarende, ulykkelig letsindige helt, som i et anfald af sorg over sig selv faar slig længsel efter de eviga skogarnes frid.

„Den stackaren hade haft sin drøm, där han gått i snön med halfnakne fötter. Han hade gått och tänkt på de stora skogarne norr om Löfven, på de stora finnskogarne.“ Nede i Värmlands rige trakter „här såg han släden fyllda med åkande ila mellan gårdarne, och det tycktes honom, som om glädjen hölle tömmarne och kärlek stode på meden. Å, hvad den stackaren längtade upp, till de eviga skogarnes frid? Därborta, där träden stå raka och pelarlika upp ur den jämna marken, där snön hvilar i tunga lager på de orörliga granarna, där vinden är maktlös och blott spelar helt stilla i topparnas barr, där ville han vandra allt längre och längre“. —

Billedet hun gir os af de eviga skogarne, er skjønt. Vi faar en længsel did, vi ogsaa, og vi begynder at elske disse skoge med sin evige fred, som fostred en slig digtersjæl og gav hende af alt det dybeste og vakreste, de eier.

Hvad vidste vi igrunden før om Värmland mere end denne strofe: „Ack Värmland du skøna, du härrliga land!“

Nu har Selma Lagerlöf forklaret denne strofe for os og gjort Värmland til en elsket plet af jorden, ikke bare for svensker, men for alle, som elsker digtning og skjønhed. Ogsaa vi elsker nu skogerne og sletterne omkring Löfven sjø, denne hendes drømmes sjø, „omkring hvars stränder jag set gudar vandra, och ur hvars djup mitt trollslott stiger“, som hun et sted udbryder. Maa vi ikke elske denne drømmesjø, som lærte hende at se trylleslot og at se guder vandre paa jorden? Guder — paa vor fattige, gudløse jord? Trylleslot — blandt vore graa, glædeløse hjem?

Ak, sena tiders barn, som Selma Lagerlöf saa ofte udbryder, trænger ikke netop vi dette at se trylleslot og guder? Vi havde digtere nok; derfor behøved ikke Värmlands skoge fostre en Selma Lagerlöf, for at vi skulde faa en til, som kunde synge livets og virkelighedens graa sange. Men vi eied ikke en eneste digter i Norden, kanske ikke i hele verden, som kunde bygge trylleslot for os og lære os at se guder vandre paa jorden.

For nu kommer dette mærkelige ved Selma Lagerlöf frem, at de „guder“, hun lærer os at faa øie paa, de er saa vist ikke guder. Det er syndige, forvildede mennesker som Gösta Berling og alle disse galningerne fra „kavaljersflygeln“ paa Ekeby, som er de guder, som vandrer kring Löfven sjö!

Hun ser tvers igjennem al synden og al elendigheden, og med kjærlige og gode hænder fjerner hun alt jordlivets smuds, som klæber ved dem og lærer os at se ind til gudsbilledet ogsaa i disse forvildede sjæle. De var jo næsten alle genier, som var „gått vilse“ i verden. Og fordi om hun selv er et geni, som har gaat klar af alle de fristelser og skjær, som netop ligger i geniets vei, saa forstaar hun nok, hvad disse har at kjæmpe imod. Hun kjender geniets kamp og længsel og savn, og hun ved, at det saa ofte gaar dem ilde, netop fordi de fik sin daab i geniets vildsomme og farligt glitrende vover.

Og netop skildringerne af disse kavallerer er det kraftigste bevis baade paa hendes virkelighedssans og hendes skjønne fantasi. Hun fortæller jo om alt det gale, de gjør, saa det ofte blir baade grufulde og uskjønne ting, vi faar høre om hendes „guder“. Grufuld og drastisk er fortællingen om kavallerernes julenat i smidjen. Og uskjøn er historien i kapitlet *Guds vandringsman*, hvor hun fortæller om den stakkars kaptein Lennart, som efter at ha udstaat et længre, uretfærdigt fangenskab for noget, han aldrig havde begaat, blir eskorteret hjem til sin hustru, udmalet som forbryder og sjanglende fuld, sammen med kavallererne fra Ekeby, som havde moret sig med at faa ham hjem i den tilstand, han, som aldrig brugte at drikke

sig fuld, og som nu blev forskudt af sin hustru, fordi han viste sig slig. Denne historie fortæller hun uden nogenslags kommentarer. Og jeg har hørt en mand si, at han synes, dette kapitel skjæmmer Selma Lagerlöfs digtning ud. Han kunde ikke fatte, at en kvinde kunde fortælle sligt. (Man er fordringsfuld, naar det gjælder kvinder! Og fik man ikke værre ting fortalte i bøger, saa gik det vel an!)

Men her staar vi ved hendes virkelighedssans. Vi kommer til at tænke paa denne sætning om hende: „En rig sjæl, hvor ømhed og ubarmhjertighed er nære naboer".

Det er, som hun siger: Slig var det, mine venner, jeg kan ikke hjælpe det. Vi bor paa jorden, vi fantasiens barn ogsaa, og vi elsker vor jord med alle dens forvildelser og alle dens sorger. Vi forsøger bare paa vor flugt „i rymderna" at se og lære saa meget skjønt, at vi faar mod til at bære jordlivets tunge lod og mod til at fortælle det alt, slig som det er.

Hendes egentlige hjem er fantasiens verden, men livet puffer hende saa ofte ud fra dette hjem og ind i virkeligheden. Og med sine kloke øine kan hun ikke la være at se, hvad ogsaa her foregaar, og pligttro og sandhedskjærlig fortæller hun ogsaa, hvad hun her ser. Men hun fornægter ikke sin hjemstavns indflydelse, duften, friskheden, uberørtheden fra de eviga skogarnes frid, den tar hun med sig, og kvældsfreden fra

sine drømmes sjö, hvis speil hun ikke nænned at forstyrre.

At *Gösta Berlings saga* egentlig er en samling løse skisser og fortællinger, som fra først af ingen sammenhæng havde, faar vi vide i *Berättelsen om en berättelse.*

Hun har tilbragt sin barndom med at høre historier, familiesagn og spøgelseshistorier, alt mulig rart om hverandre. Og at det fra barndommen er noget indgrod, dette at la sagn og virkelighed glide over i hinanden, det forstaar vi godt af hendes bøger, hvor hun ofte overlader det til læseren at afgjøre, hvor virkeligheden slutter og eventyret begynder.

I begyndelsen studser man over dette, og uøvede Selma Lagerlöf-læsere siger halv uvillig: Hvad er nu dette? Hvad mener hun her? De, som er fortrolig med hendes fortællemaade, glir halv ubevidst over i eventyret, eller i aandeverdenen, reflekterer ikke længer over det. Det hører nu engang med.

En mand, som stiller sig uvillig og skeptisk ligeoverfor alt kvindeligt forfatterskab, og som derfor ogsaa maatte finde noget at udsætte paa Selma Lagerlöf, kom straks med dette. Han nævnte det underlige kapitel i *Jerusalem I, Den vilda jakten.* „Hvad er nu dette?“ spurgte han. Og jeg, som saa gjerne vil forsvare og forklare alt, Selma Lagerlöf har skrevet, jeg havde i farten ikke andet at svare, end at det lod sig

sig fuld, og som nu blev forskudt af sin hustru, fordi han viste sig slig. Denne historie fortæller hun uden nogenslags kommentarer. Og jeg har hørt en mand si, at han synes, dette kapitel skjæmmer Selma Lagerlöfs digtning ud. Han kunde ikke fatte, at en kvinde kunde fortælle sligt. (Man er fordringsfuld, naar det gjælder kvinder! Og fik man ikke værre ting fortalte i bøger, saa gik det vel an!)

Men her staar vi ved hendes virkeligheds-sans. Vi kommer til at tænke paa denne sætning om hende: „En rig sjæl, hvor ømhed og ubarmhjertighed er nære naboer“.

Det er, som hun siger: Slig var det, mine venner, jeg kan ikke hjælpe det. Vi bor paa jorden, vi fantasiens barn ogsaa, og vi elsker vor jord med alle dens forvildelser og alle dens sorger. Vi forsøger bare paa vor flugt „i rymderna“ at se og lære saa meget skjønt, at vi faar mod til at bære jordlivets tunge lod og mod til at fortælle det alt, slig som det er.

Hendes egentlige hjem er fantasiens verden
men livet puffer hende saa ofte ud fr
hjem og ind i virkeligheden. Og med
øine kan hun ikke la være at se,
her foregaar, og pligttro og sandh
tæller hun ogsaa, hvad hun her
fornægter ikke sin hjemstavns
friskheden, uberørtheden fr
frid, den tar hun med s

sine drømmes sjö, hvis speil hun ikke nænned at forstyrre.

At *Gösta Berlings saga* egentlig er en samling løse skisser og fortællinger, som fra først af ingen sammenhæng havde, faar vi vide i *Berättelsen om en berättelse.*

Hun har tilbragt sin barndom med at høre historier, familiesagn og spøgelseshistorier, alt mulig rart om hverandre. Og at det fra barndommen er noget indgrod, dette at la sagn og virkelighed glide over i hinanden, det forstaar vi godt af hendes bøger, hvor hun ofte overlader det til læseren at afgjøre, hvor virkeligheden slutter og eventyret begynder.

I begyndelsen studser man over dette, og uøvede Selma Lagerlöf-læsere siger halv uvillig: Hvad er nu dette? Hvad mener hun her? De, som er fortrolig med hendes fortællemaade, glir halv ubevidst over i eventyret, eller i aandeverdenen [illegible] nger over det. Det høre[illegible]

[illegible] sig uvillig og skeptisk [illegible]gt forfatterskab, og som [illegible] finde noget at udsætte paa [illegible]kom straks med dette. Han [illegible] kapitel i *Jerusalem I, Den* [illegible] „H[illegible]te?“ spurgte han. [illegible]svare og forklare [illegible]skrevet, jeg havde i [illegible]vare, end at det lod sig

sig fuld, og som nu blev forskudt af sin hustru, fordi han viste sig slig. Denne historie fortæller hun uden nogenslags kommentarer. Og jeg har hørt en mand si, at han synes, dette kapitel skjæmmer Selma Lagerlöfs digtning ud. Han kunde ikke fatte, at en kvinde kunde fortælle sligt. (Man er fordringsfuld, naar det gjælder kvinder! Og fik man ikke værre ting fortalte i bøger, saa gik det vel an!)

Men her staar vi ved hendes virkelighedssans. Vi kommer til at tænke paa denne sætning om hende: „En rig sjæl, hvor ømhed og ubarmhjertighed er nære naboer“.

Det er, som hun siger: Slig var det, mine venner, jeg kan ikke hjælpe det. Vi bor paa jorden, vi fantasiens barn ogsaa, og vi elsker vor jord med alle dens forvildelser og alle dens sorger. Vi forsøger bare paa vor flugt „i rymderna“ at se og lære saa meget skjønt, at vi faar mod til at bære jordlivets tunge lod og mod til at fortælle det alt, slig som det er.

Hendes egentlige hjem er fantasiens verden, men livet puffer hende saa ofte ud fra dette hjem og ind i virkeligheden. Og med sine kloke øine kan hun ikke la være at se, hvad ogsaa her foregaar, og pligttro og sandhedskjærlig fortæller hun ogsaa, hvad hun her ser. Men hun fornægter ikke sin hjemstavns indflydelse, duften, friskheden, uberørtheden fra de eviga skogarnes frid, den tar hun med sig, og kvældsfreden fra

sine drømmes sjö, hvis speil hun ikke nænned at forstyrre.

At *Gösta Berlings saga* egentlig er en samling løse skisser og fortællinger, som fra først af ingen sammenhæng havde, faar vi vide i *Berättelsen om en berättelse.*

Hun har tilbragt sin barndom med at høre historier, familiesagn og spøgelseshistorier, alt mulig rart om hverandre. Og at det fra barndommen er noget indgrod, dette at la sagn og virkelighed glide over i hinanden, det forstaar vi godt af hendes bøger, hvor hun ofte overlader det til læseren at afgjøre, hvor virkeligheden slutter og eventyret begynder.

I begyndelsen studser man over dette, og uøvede Selma Lagerlöf-læsere siger halv uvillig: Hvad er nu dette? Hvad mener hun her? De, som er fortrolig med hendes fortællemaade, glir halv ubevidst over i eventyret, eller i aandeverdenen, reflekterer ikke længer over det. Det hører nu engang med.

En mand, som stiller sig uvillig og skeptisk ligeoverfor alt kvindeligt forfatterskab, og som derfor ogsaa maatte finde noget at udsætte paa Selma Lagerlöf, kom straks med dette. Han nævnte det underlige kapitel i *Jerusalem I, Den vilda jakten.* „Hvad er nu dette?“ spurgte han. Og jeg, som saa gjerne vil forsvare og forklare alt, Selma Lagerlöf har skrevet, jeg havde i farten ikke andet at svare, end at det lod sig

sig fuld, og som nu blev forskudt af sin hustru, fordi han viste sig slig. Denne historie fortæller hun uden nogenslags kommentarer. Og jeg har hørt en mand si, at han synes, dette kapitel skjæmmer Selma Lagerlöfs digtning ud. Han kunde ikke fatte, at en kvinde kunde fortælle sligt. (Man er fordringsfuld, naar det gjælder kvinder! Og fik man ikke værre ting fortalte i bøger, saa gik det vel an!)

Men her staar vi ved hendes virkelighedssans. Vi kommer til at tænke paa denne sætning om hende: „En rig sjæl, hvor ømhed og ubarmhjertighed er nære naboer".

Det er, som hun siger: Slig var det, mine venner, jeg kan ikke hjælpe det. Vi bor paa jorden, vi fantasiens barn ogsaa, og vi elsker vor jord med alle dens forvildelser og alle dens sorger. Vi forsøger bare paa vor flugt „i rymderna" at se og lære saa meget skjønt, at vi faar mod til at bære jordlivets tunge lod og mod til at fortælle det alt, slig som det er.

Hendes egentlige hjem er fantasiens verden, men livet puffer hende saa ofte ud fra dette hjem og ind i virkeligheden. Og med sine kloke øine kan hun ikke la være at se, hvad ogsaa her foregaar, og pligttro og sandhedskjærlig fortæller hun ogsaa, hvad hun her ser. Men hun fornægter ikke sin hjemstavns indflydelse, duften, friskheden, uberørtheden fra de eviga skogarnes frid, den tar hun med sig, og kvældsfreden fra

sine drømmes sjö, hvis speil hun ikke nænned at forstyrre.

At *Gösta Berlings saga* egentlig er en samling løse skisser og fortællinger, som fra først af ingen sammenhæng havde, faar vi vide i *Berättelsen om en berättelse.*

Hun har tilbragt sin barndom med at høre historier, familiesagn og spøgelseshistorier, alt mulig rart om hverandre. Og at det fra barndommen er noget indgrod, dette at la sagn og virkelighed glide over i hinanden, det forstaar vi godt af hendes bøger, hvor hun ofte overlader det til læseren at afgjøre, hvor virkeligheden slutter og eventyret begynder.

I begyndelsen studser man over dette, og uøvede Selma Lagerlöf-læsere siger halv uvillig: Hvad er nu dette? Hvad mener hun her? De, som er fortrolig med hendes fortællemaade, glir halv ubevidst over i eventyret, eller i aandeverdenen, reflekterer ikke længer over det. Det hører nu engang med.

En mand, som stiller sig uvillig og skeptisk ligeoverfor alt kvindeligt forfatterskab, og som derfor ogsaa maatte finde noget at udsætte paa Selma Lagerlöf, kom straks med dette. Han nævnte det underlige kapitel i *Jerusalem I, Den vilda jakten.* „Hvad er nu dette?“ spurgte han. Og jeg, som saa gjerne vil forsvare og forklare alt, Selma Lagerlöf har skrevet, jeg havde i farten ikke andet at svare, end at det lod sig

egentlig ikke forklare. Der fortælles jo oftere ting os mennesker imellem, hvorom vi maa si, at vi forstaar det ikke. Med andre ord, vi er kanske mystiken og det overnaturlige nærmere end vi almindelige, nøkterne mennesker tror.

I kapitlet *Spökhistorier* fortæller hun om, hvorledes hun som barn blev mættet med historier. Hun begynder som sædvanlig med sit: „O, sena tiders barn! Jag har ingenting nytt att berätta er, endast det som är gammalt och nästen glömdt. Sägner har jag från barnkammaren, där de små sutto på låga pallar kring sagoberätterskan med det hvita håret, eller från stockelden i stugan, där drängar och torpare sutto och språkade, medan ångan rykte från deras våta kläder och de drogo knifvar ur läderslirar vid halsen för att breda ut smör på tjockt, mjukt bröd, eller från salen, där gamla herrar sutto i vaggande gungstolar och, lifvade af den ångande toddyn talade om flydda tider. Stod så ett barn, som lysnat till sagoberätterskan, till arbetskarlarna, till de gamla herrarne, vid fønstret i vinterkvällen, då såg det inga moln vid himlens rand, utan skyorna voro kavaljerer, som jagade öfver fästet i rangliga enspännare, stjärnorna voro vaxljusen, som tändes i den gamla grefvegården på Borgs udde, och spinnrocken, som surrade i nästa rum, trampades af den gamla Ulrika Dillner. (En af personerne i G. B.s saga). Ty barnets hufvud var upp-

fylldt af de gamla tidernas människor. För dem lefde och svärmade det. Men sändes ett sådant barn, hvars hela själ var mättad af sägner, öfver den mörka vinden in på handkammaren efter lin eller skorpor, då ilade de små fötterna, då kom det i flygande fart utför trappan genom förstugan och in i køket. Ty däruppe i mörkret hade det måst tänka på alla gamla historier, det hade hört.“

Og efterat ha fortalt en slig historie, fortsætter hun: „Kan den hvars själ blifvit mättad af sägner någonsin frigöra sig från deras välde? Nattvinden tjuter därute, en ficus och en nerium piska balkongens pelare med sina styfva blad, himlen hvälfver sig mörk öfver de långsträkta bergen, och jag, som sitter ensam i natten och skrifver, med lampan tänd och gardinen uppdragen, jag som nu är gammal och borde vara klok, jag känner samma rysninger krypa uppför ryggraden som då jag första gången hörde denna historia, och jag måste oupphörligen lyfta ögonen från arbetet för att se efter om ej nogon kommit in och gömt sig i vrån där borta; jag måste se ut på balkongen för att ge akt på om ej ett svart hufvud sticker upp öfver räckvärket. Den viker aldrig ifrån mig denna skräck, som väckes af de gamla historierna, då natten är mörk och ensligheten djup, och den blir mig till sist så öfvermäktig, att jag måste kasta pennan, krypa

ned i min säng och draga täcket upp öfver ögonen."

For den, som studerer Selma Lagerlöf, er dette et meget interessant afsnit. Det forklarer ikke alene, hvorledes hendes sjæl er blit saa mættet af eventyr og spøgelseshistorier, at hun aldrig har kunnet frigjøre sig fra deres magt, men ogsaa dette, at hun synes at være lige indforlivet baade med de høiere og de lavere klassers liv. Hun har lige interesseret lyttet baade naar herskabet, og naar tjenerne fortalte. Det lader til, at ångan fra de gamle herrers toddy og ångan fra tjenernes vaade klæder har „lifvat" hende lige meget og git deres historier det samme romantiske skjær. Men rimeligvis har de gamle herrer, som sutto i vaggande gungstolar i salen, forfinet hendes følelsesliv, medens torpare och drängar rundt stockeldan i drengestuen har uddybet hendes medfølelse og hjertensgodhed. De adelige historier har kanske git hendes fantasis vinger flugt, medens de folkelige har git hende fromhedens og naivitetens hellige gave.

Men naar hun svæver paa sin flugt oppe mellem skyerne og ser baade herregaardenes stolte kobbertaarn og de lave torparehems skjæve piber sende røgen fra sine arner op mod den blaa himmel, som de dog eier sammen, baade adelsmanden og torparen, da tror jeg, at hendes blik hviler kjærligst paa røgen fra de smaa hjem,

og at det er denne, som drager hende ned paa jorden igjen og lærer hende at fortælle f. eks. *Nygårdsflickans* fattige og tragiske historie ligesaa inderligt og pathetisk som hun synger sin berømte sang til de forna kvinnors pris. Og ikke gaar det an at komme med citater fra Selma Lagerlöfs bøger uden at ha denne med:

„O forna tiders kvinnor! Att tala om er, är att tala om himmelriket: idel skönhet voren I, idel ljus. Evigt unga, evigt skøna voren I och milda som en mors ögon, då hon ser ned på sitt barn. Mjuka som ekorrungor hängden I om männens hals. Aldrig skalf er röst i vrede, aldrig tog er panna rynkor, er mjuka hand blef aldrig sträf och hård. I ljufva helgon, som smyckade bilder stoden I i hemmets tempel. Rökvärk och böner offrades er, genom er utförde kärleken sina under, och kring er hjässa anbragte poesin den guldglänsande glorian.“

Man skulde tro, der laa en let ironi under, omtrent som naar vi til de gamle siger: „Ja, dengang du var pige, da var der piger til.“ Men ironi findes ikke hos Selma Lagerlöf. Hun ser virkelig paa forna tiders kvinder slig; for slig skildred de dem, de gamla herrarna i de vaggande gungstolar. Og med hver slurk de tog af toddyen steg den begeistring, hvormed de anbragte poesins guldglänsande gloria kring deras hjässa.

Og havde ikke de gamle, hyggelige herrer

gynget sig ind i svundne tiders drømme, „lifvad“ af denne velsignede toddyen, som maa til for at faa herrer meddelsomme og glade og fyldt af sange til kvindens pris, saa havde ikke Selma Lagerlöf kommet til at skrive sin inspirerede sang om forna tiders kvinnor, denne, som alle kjender og alle citerer, saa — for en gangs skyld faar jeg synge en sang til toddyens pris!

Alle disse historier, som hendes sjæl er blit mættet med under hele opvæksten, forsøger hun saa at forene til en sammenhængende historie. En kjæmpeidé, især for en debutant!

Men det lykkes hende virkelig. D. v. s. hun har faat det hele til at hænge sammen paa en maade. Men man har, naar man lægger bogen bort, ikke egentlig fornemmelsen af at ha læst én mands „saga“. Indtrykket er et mylder af mennesker og historier.

Men blandt disse lyser et billede stærkest, Gösta Berlings. Og han er saa bedaarende i al sin letsindighed, at vi følger ham allesammen, enten vi er unge eller gamle, paa hans vanvittige færder rundt og over og under Löfven sjö! Vi gir en god dag i om hestene er løbske — „glädjen holder tømmene, och kårleken står på meden“, saa vi lar det staa til. Vi bryr os ikke om, at isen kanske brister, og at ulvene er efter os. „Gösta Berling, herre til tiotusen kyssar och trettentusen kärleksbref,“ styrer færden for os ud fra virkelighedens graa ensformighed og

ind i eventyrets fantastiske land, der, hvor vi synes vi har lov til at gi en god dag baade i det ene og det andet.

Og det værste er, vi har ikke spor af ond samvittighed, ikke engang vi gamle, forsigtige damer; vi er bare blit saa forunderlig unge i sindet, saa betat af alt, hvad der gik for sig i „gamle dage“, disse deilige, gamle dage, drømmen om guldalderen paa jorden!

Desuden, der er en renhed og kyskhed over hvert blad af denne som af alle Selma Lagerlöfs bøger. Der findes i dem bogstavelig ikke en linje, som ikke kan læses op for en hvilkensomhelst forsamling.

At der i *Gösta Berling* er opsamlede ting, opsparede indtryk fra mange aar, springer straks i øinene. Det er som at gaa i en gammel have, hvor alt har faat vokse og gro, og ingenting er beskaaret eller beklippet. Grenene faar hænge udover allesteder, faar drysse sine blomster overalt. Og saa rig er denne blomsterdryssen, at vi kan stanse, hvor vi vil, blomster drysser det overalt, selv paa de mest uventede steder.

Der er f. eks. et kapitel, som heder *Kyrkogården*. Vel finder vi andre ogsaa blomster og stemninger paa kirkegaarden i de dødes stille have; men det billede, som Selma Lagerlöf her gir os fra en kirkegaard, det vilde ingen anden i verden end hun kunnet male.

Lad mig først faa fortælle den lille historie, slig som andre vilde fortalt den:

Blandt de tretten kavallerer paa Ekeby var hazardspilleren Acquilon. Han havde spillet bort sine barns arv, og han forlod hustru og hjem for at bli kavaller paa Ekeby. En kvæld der spilled han saa bort gaarden, som gav familien husly. Saa skjød han sig, den usle fyren og blev begravet udenfor kirkegaardsmuren, hvor selvmorderne maatte ligge.

Men saa en kvæld ror tre af hans kamerater fra kavaljersflygeln over Löfven sjö til herregaarden. Kortstokken har de som vanligt i baglommen. De gaar op til kirkegaarden, finder Acquilons grav, sætter sig ved stenen og foreslaar et slag kort med den døde! Han har det kanske lidt ensomt herude, og sikkert maa han savne sin kjæreste beskjæftigelse, mener de. Og de er rørt over sin døde vens sørgelige skjæbne, saa for en gangs skyld glemmer de, at der intet venskab er i kortspil og lar den døde vinde, vis paa, at de dermed gjør ham en stor glæde!

Historien er baade uhyggelig og uskjøn. Men hør saa, hvordan Selma Lagerlöf fortæller den. Al sin høihed, al sin inderlighed, al sin aandsoverlegenhed har hun lagt i disse fire sider. Og ikke en linje kan undværes; det vilde være som at hugge en finger af en deilig marmorstatue.

Kyrkogården.

Det var en skön afton i augusti. Löfven låg spegelklar, solrök skylde bergen, svalkan var kommen.

Då kom Beerencreutz, öfversten med de hvita moustascherna, kortväxt, kämpastark och med killeleken i bakfickan, vandrande ned til sjöstranden och tog plats i en flatbottnad eka. Med honom följde major Anders Fucks, hans gamle vapenbroder, och den lille Ruster, flöjtspelaren, som varit trumslagare vid Värmlands jägare och i många år följt öfversten som hans vän och tjänare.

På sjöns andra strand ligger kyrkogården, Svartsjö sockens ovårdade kyrkogård, glest besatt med sneda, rasslande järnkors, tufvig som en aldrig plöjd äng, beväxt af starr och randigt människogräs, som blifvit ditsådt för at påminna därom, att ingen människas lif är den andras likt, utan skiftar som gräsets blad. Där finnas inga grusade gångar, inga skuggande träd utom den stora linden på en gammal komministers glömda graf. Stengärdesgården sluter sig, tvär och hög, kring det arma feltet. Arm och tröstlös är kyrkogården, ful som en girigbuks ansikte, vissnadt vid deras verop, hvilkas lycka han stulit. Och dock äro de saliga, som hvila därinne, de, som sänkts i vigd jord under psalmljud och böner. Acquilon, spelaren, han, som förra

året dog på Ekeby, har måst begrafvas utenför muren. Denne man, som en gång var så stolt och så ridderlig, den tappre krigaren, den dristige jägaren, spelaren, som höll lyckan fången, han hade slutit med att förstöra sine barns arfvedel, allt hvad han själf förvärvat, allt hvad hans hustru vårdat. Hustru och barn hade han öfvergifvit för många år sedan för att föra en kavaljers lif på Ekeby. .En kväll förra sommaren hade han spelat bort gården, som gaf dem deras bärgning. Hellre än att infria sin skuld hade had skjutit sig. Men självmördarens lik blef begrafvet utanför den arma kyrkogårdens mosslupna mur.

Sedan han dog, hade kavaljererna blott varit tolf; sedan han dog, hade ingen kommit för att intaga den trettondes plats, ingen annan än den svarte, som om julkvällen kommit framkrypande ur smältugnen.

Kavaljererna hade funnit hans öde bittrare än hans föregångares. Nog visste de, att en af dem måste dö hvarje år. Hvad var det för ondt däri? Kavaljerer få ej bli gamla. Kunna deras skumma ögon ej skilja korten, kunna deras darrande händer ej lyfta glaset, hvad är då lifvet för dem, och hvad äro de för lifvet? Men att ligga som en hund vid kyrkogårdens mur, där torfvan, som täcker, ej får hvila i ro, utan trampas af det lutande fåret, såras af spade och plog, där vandraren går fram utan att hejda

stegens fart, och där barnen leka utan att dämpa skratt och skämt, att hvila där, dit stenmuren hindrar ljudet att nå, då domedagsängeln väcker med sin basun de döda där innanför — o, att hvila där!

Nu ror Beerencreutz sin eka öfver Löfven. Han färdas i kvällen öfver mina drömmars sjö, omkring hvars stränder jag sett gudar vandra, och ur hvars djup mitt trollslott stiger. Han färdes förbi Lagöns laguner, där granarna stå rätt upp ur vattnet, växande på låga, cirkelformiga sandref, och där spillrorna efter den störtade sjöröfvarborgen ännu ligga kvar på öns branta topp. Han färdas fram under granparken på Borgs udde, där den gamla tallen ännu på tjocka rötter hänger ut öfver klyftan, där en väldig björn blifvit fångad, och där gamla kummel och grafhögar vittna om ställets ålder.

Han ror rundt om udden, stiger ur nedanför kyrkogården och går sedan öfver mejade fält, som tillhöra grefven på Borg, fram till Acquilons graf.

Kommen dit, lutar han sig ned och klappar torfvan, såsom man lätt smeker täcket, hvarunder en sjuk vän hvilar. Sedan tar han fram en killelek och sätter sig bredvid grafven.

„Han har det så ensamt härute Johan Fredrik. Tör nog längta efter ett parti.“

„Synd och skam är det, att en sådan karl skall ligga hår utanför,“ säger den store björn-

jägaren, Anders Fucks och sätter sig vid hans sida.

Men den lille Ruster, flöjtspelaren, talar med rörd stämma, medan tårar flitigt droppa ned ur hans små röda ögon.

„Näst er, öfverste, näst er var han den ypperste man jag känt.“

Dessa tre värdiga män sitta nu kring grafven och dela ut korten med allvor och nit.

Jag ser ut öfver världen, jag ser många grafvar. Där hvilar den väldige, tyngd af marmor. Sorgmarschen dånar öfver honom. Fanor sänkas öfver grafven. Jag ser deras grafvar, som mycket älskats. Blommer, vätta af tårar, smekta af kyssar, hvila lätt på deras gröna mattor. Glömda grafvar ser jag, förmätna grafvar, ljugande hviloställen och andra, som intet säga, men aldrig förr såg jag den svart-och hvitrutige Kille och Blaren med bjällran i mössan bjudas en grafvens gäst till fägnad.

„Johan Fredrik har vunnit,“ säger öfversten stolt. „Visste jag icke det. Jag har lärt honom spela. Ja, nu äro vi döda, vi tre, och han ensam i lifvet.“

Därmed samlar han korten tillhopa, reser sig och drager, följd af de andra, tilbaka till Ekeby.

Nu må väl den döde ändock ha vetat och känt, att ej alla ha glömdt honom eller hans öfvergifna graf. Underlig hyllning bringa för-

vildade hjärtan dem de älska, men den, som ligger utanför muren, han, hvars döda kropp ej kunnat få ro i vigd jord, han får dock vara glad, att ej alla förkasta honom.

Vänner, människors barn, då jag dör, får jag säkert hvila i kyrkogårdens midt, i mina fäders graf. Säkert har jag ej röfvat de minas bärgning, icke lyft min hand mot mitt eget lif, men helt säkert har jag ej vunnit en sådan kårlek, säkert vill ingen göra så mycket för mig som kavaljererna för denna ogärningsman. Helt visst kommer ingen om kvällen, då solen går bort och det blir ensligt och sorgesamt i de dödas gårdar, för att mellan mina knotiga fingrar sätta de brokiga korten.

Ej ens kommer man, hvilket jag hellre såge ty korten locka mig föga, med fiol och stråke' till grafven förr att min ande, som irrar kring det multnande stoftet, måtte vagga i tonernas ström som en svan i glittrande vågor.

Lilliecronas hem pleier nævnes som det vakreste af kapitlerne. Og det er deiligt. Deiligt skrevet. Det er bare det, at det forarger mig lidt, fordi det synger de fjollet elskende hustruers pris, de altid overbærende, de altid tilgivende. Disse, som har skjæmt mændene ud for os og git dem privilegium paa at være, hvor-

dan de vil; for der sidder *altid* en blid og længtende hustru hjemme, som smiler henrykt, *naar* manden kommer og *hvorledes* han kommer, blot han kommer. Og naar han saa forsvinder igjen til sin „kavaljersflygel", ja hvad saa? „Allt var som det skulle vara. Om nu husets herre längtade att lefva som kavaljer på Ekeby, hvad mera? Tjänar det kanske något till att klaga på himlens sol, för att hon hvarje kväll försvinner i väster?

Hvem är okuflig utom undergifvenheten? Hvem är segerviss utom tålamodet?"

Med disse ord slutter fortællingen.

Ironi?

Langtifra. Ligesaa lidet her som i forna kvinnors pris. Og — ett er sikkert, havde der været den mindste ironiens snert i skildringen af den fordrukne mand, som stod hin sommermorgen udenfor sit fortryllende hjem, og tigged og bad paa violinens indsmigrende strenge om tilgivelse og indladelse, havde der været en tanke af reformatorens strenge blik, da hustruen lukked op for ham, og da hun igjen med blid resignation lod ham gaa til kavaljersflygeln, — idyllen havde været tabt. Og *Lilliecronas hem* havde ikke faat sin plads i poesiens land, hvor strenge kvindeøine ikke taales, men hvor kvinder helst bør „hänga, mjuka som ekorrungar kring männens hals!"

Yderst fornøieligt er kapitlet om *Mamsell*

Marie, det som begynder saa: „Tyst, för all del tyst! Det sumar öfver mit hufvud. Det måtte vara en humla, som kommer flygande. Nej, stilla bara! Känn en sådan doft! Så sant jag lefver, är det ej abrodd och lavendel och hägg och syren och pingstliljor!"

Efter denne stemningsfulde ouverture kommer saa det mærkelige udbrud med alle sine rare gloser: „Kära vänner! Bland allt godt jag önskar er vill jag först nämna — ja besvim nu ikke af forbauselse — „en täckbåge och ett roskvarter. En stor, ranglig, gammaldags täckbåge med nötta gängor och kantstötta trissor," (man skulde tro, man læste hebraisk!) „önskar jag er, en täckbåge för vintern och ett roskvarter för sommarn!"

Kära vänner, siger jeg ogsaa, ved dere, hvad en täckbåge er for noget? Jo, denne ting, som vor kjære Selma Lagerlöf først og fremst ønsker sine venner, det er en — broderramme! Kom og sig, at hun ikke er søt! Men täckbågen hendes vil jeg ikke ha for aldrig det! Sidde der „för vintern" og sy bitte, bitte smaa sting i en „täckbåge", og endda tilogmed være forvisset om, at det er dette, man først og fremst skal ønske sine venner her paa jorden! Nei — saa fromme var nok bare forna tiders kvinnor!

Men søt er fortællingen om mamsell Marie; thi det dufter fra „roskvarteret", og det summer og surrer af humler; og alt dette gjør os saa

sommerveke i sind, saa vi forstaar, at det ialfald var godt for mamsell Marie at ha sin täckbåge til trøst, da hun var færdig med sin lille sommeridyl.

Heller ikke her er spor af ironi over gamle mamsellers haabløse sentimentalitet i kjærlighed, men vel et lidet let, elskværdigt skjær af humor. Sjelden finder man humor hos Selma Lagerlöf. Dog ikke fordi, hun ikke eier ogsaa denne kostelige gave for digtere, det viser hendes lille humoreske *Morbror Ruben* i novellesamlingen *Osynliga länkar*. Men fordi hun ved, at menneskene er vare for latterliggjørelse. Hun er bange for, omend aldrig saa let at saare nogen af jordens smaa, glemte mamseller, eller forvildede kavallerer, eller nogen af dem, som „trampar jordens grönskande stigar och vet, att han er hemfallen åt bedröfvelsen åt sorgen, åt olyckan, åt döden“. Og hun gir afkald paa at faa sine læsere til at le. Hun ved, hun har saa meget andet at glæde dem med.

Mon ikke flere Selma Lagerlöf-læsere end jeg har lagt mærke til den eiendommelige maade, hun altid omtaler døden paa? Saa sjelden hører vi noget om dødens rædsel og dødens gru, og aldrig gaar hun udenom den. Hun ser den modigt i øinene, dø maa vi jo alle en gang. Og hun skildrer oftere glæden over dødens komme end sorgen. Hun ser for saa mange døden som ven og befrier fra sorger og lidelser, som er

værre end døden. Og hun ser dødens høihed og majestæt.

Stærkest og vakrest kommer dette frem i kapitlet *Döden, befriaren,* som jeg elsker høiest af alle kapitlerne i *Gösta Berlings saga.*

Det er om en mor, som har en søn, som aldrig har gjort hende nogen sorg. De er fattige, men sønnen blir forlovet med en rig og vakker pige. Og de er saa lykkelige allesammen. Men saa kommer den uimodstaaelige Gösta og fordreier hodet paa fästmöen; hun holder paa at svige, men af barmhjertighed mod den fattige familie, som hun ved, hun kan hjælpe med sine penge, blir hun ham tro. De andre saa kanske ikke, at det var af barmhjertighed bare. Men hvad ser ikke en mor? Og derfor, da sønnen blir syg, saa ønsker hun bare, at „döden, befriaren" vil komme. Hun vil ikke, at han skal leve og lidt efter lidt faa føle og lide, hvad hendes moderhjerte alt har følt og lidt.

Hun ligger vaagen og lytter, saa hører hun det banke paa vinduet. „Hvem är det som knackar?" Och de gamla förtälja, att döden svarade henne: „Det är döden som knackar."

Da steg hon upp, öppnade sitt fönster och såg läderlappor och ugglor fladdra i månskenet, men döden såg hon ej.

„Kom," sade hon halfhögt, „vän och befriare! Hvorför har du dröjt så länge? Jag har väntat, jag har kallat. Kom och förlossa

min son.“ Då gled döden in i huset, glad som ett stackars afsatt majestät, som i alderdomens skröplighet återfår sin krona, glad som ett barn, då det kallas till lek.

Dagen därpå satte sig kaptenskan vid sin sons sjukbädd och talade med honom om de frigjorda andernas salighet och deras härliga lif.“

Og saa er det, at digtersjælen tar flugt og gjennemsvæver de frigjorte aanders verden.

„De arbeta,“ sade hon, „de verka. Hvilka konstnärer, min son, hvilka konstnärer! När du kommer ibland dem, säg, hvad skall du då bli? En af de billedhuggare utan mejsel, som skapa rosor och liljor, en af aftonrodnadens mästare. Och då solen går ned som fagrast, skall jag sitta och tänka: detta har Ferdinand gjort. Min kära gosse, tänk så mycket att se, så mycket att göra! Tänk på alla dessa frön, som om våren skola väckas til lif, dessa stormar, som skola styras, dessa drömmar, som skola afsändas! Och tänk på dessa långa resor genom rymden från värld till värld!'

Kom ihåg, gossen min, att du får se så mycket skönt! Din stackars mor har aldrig sett något annat än Värmland, hon. Men en dag stiger du inför Vår Herre och ber honom, att han skall låta dig få en af de små världar, som rulla omkring i rymden, och han ger dig den. Då du får den, är den kall och mörk, full af afgrunder och klippor, och där finnas

hvarken blommor eller djur. Men du arbetar på den stjärnan, som Gud gifvit dig. Du för dit ljus och värme och luft, du skaffar dit örter och näktergalar och klarögda gazeller, du låter forsar störta ned i afgrunderna, du uppreser bergen och besår slätterna med rödaste rosor. Och då jag dör, Ferdinand, då min själ bäfvar för den långa resan och fruktar att skiljas från kända trakter, då sitter du väntande utanför fönstret i en vagn, förspänd med paradisfåglar, i en glimmande guldvagn, min Ferdinand.

Och min fattiga, oroliga själ blir upptagen i din vagn och får sitta vid din sida, ärad som en drottning. Sedan åka vi genom rymden förbi de skimrande världarna, och då vi komma nära dessa himlens gårdar och de blifva allt härligare och härligare, då frågar jag, som ej bättre förstår: „Skola vi stanna här eller här?“ Men du skrattar tyst för dig själf och eggar fogelspannet. Ändtligen komma vi till den minsta af världarna, men den skönaste af alla jag sett, och där stanna vi utanför ett gyllene slott, och du låter mig träda in i glädjens eviga hem.

Där äro visthusen fyllda och bokskåpen. Granskogen står ej där som här på Berga och skymmer bort den sköna världen, utan jag ser ut öfver vida haf och soliga slätter, och tusen år äro som en dag.“

Så dog Ferdinand, tjusad af ljusa syner, leende mot framtidens härlighet.

Min bleke vän, döden — befriaren, hade aldrig varit med om något så ljufligt. Ty visst funnos de, som gräto vid Ferdinand Ugglas dödsbädd, men den sjuke själf log mot mannen med lien, då denne tog plats på sängkanten, och hans mor lyssnade efter dödsrosslingarna som efter ljuf musik. Hon bäfvade för att döden ej skulle mäkta fullgöra sitt värf, och när allt var slut, trängde tårar fram i hennes ögon, men det var tåror af glädje, som föllo på hennes sons stelnade ansikte.

Aldrig hade min bleke vän blifvit så firad som på Ferdinand Ugglas begrafning. Om han vågat visa sig, skulle han kommit i fjädersmyckad barett och guldstickad mantel och dansat före liktåget uppför kyrkogårdsgången, men nu satt han, den gamle, ensamme, hopkrupen på kyrkogårdsmuren med sin gamla, svarta kappa på sig och såg tåget komma."

Og hun skildrer dette tog, som ikke er noget begravelsestog, men et bryllupstog.

Saa stærk er hendes trang til at gjøre fest og glæde ud af alt, at hun breder sin fantasis mest straalende vinger ud for at lave sin bogs festnummer i et kapitel om døden.

Og hun er ikke engang bange for at vælge det sted, hvor døden pleier at ramme saarest: en mors hjerte. Hun eier i sin kunst ogsaa her tryllemidlet til at gjøre fest.

Og ligesom det er ved døden, at aanderne

faar adgang til de udødeliges liv, saa har Selma Lagerlöf ved sit kapitel om „döden, befriaren“ vundet det adgangstegn, hvormed hun kan komme ind i de udødelige digteres række.

Jeg har oftere forsøgt at bevise, at hvor høit Selma Lagerlöf end flyver, hun kommer altid ned paa jorden til os igjen. Hendes humoristiske slutningslinjer i *Gösta Berlings saga* er maaske det bedste bevis, jeg har at fremlægge:

„Men på tal om bin, låt mig berätta ännu en gammal historia! Den lille Ruster, hvilken som trumslagare gick i spetsen för svenska arméen, då den i 1813 ryckte in i Tyskland, kunde sedan aldrig tröttna af at berätta historier om det underbara landet i södern. Människorna där voro höga som kyrktorn, svalorna voro stora som örnar, bina som gäss.

„Nå, men bikuporna då?“

„Bikuporna voro som vanliga bikupor.“

„Hur kommo då bina in i dem?“

„„Ja, det fingo de sig om,“ sade den lille Ruster.

Kära läsare, måste jag ej säge det samma? Här hafva nu fantasins jättebin svärmat omkring oss under år och dag, men hur de skola komma

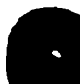
in i verklighetens kupa, det få de sannerligen se sig om."

Men det er ikke mere end saa, jeg liker den slutningen.

Thi naar en har fortalt mig noget saa deiligt, at jeg sidder der ganske betat, saa synes jeg ikke om, at hun smiler og siger: „Naa ja, du forstaar, det er igrunden noget tøv altsammen?"

Javist, kjære vi forstaar, at naar vi har været ude og sværmet med „fantasins jättebin", saa faar vi pent finde os i at krybe ind i vor kube igjen. Men jeg vilde alligevel heller, at bogen skulde sluttet med noget om „att vagga i tonernas ström som en svan i glittrande vågor."

OSYNLIGA LÄNKAR.

re aar efter udgivelsen af *Gösta Berlings saga* kommer Selma Lagerlöfs næste bog, en samling noveller, som har den eiendommelige og fine titel *Osynliga länkar*. Det er smaa, nydelige fortællinger om alle de usynlige lænker, som binder menneskenes følelser og tanker og spiller bold med hjerter og skjæbner.

Bogen fik ret god kritik, men blev ingen stor succes, fortæller hun mig.

Dette undrer mig; thi nu havde hun jo et navn forud, og da skal det ikke saa meget til for at slaa igjennem. Men havde Gösta Berling virket for utæmmet, saa virked denne kanske for tam. Publikum er nu engang ikke let at tilfredsstille. Man havde kanske efter hendes opsigtsvækkende debut ventet sig noget andet end disse smaa idyller. Og det havde vi vel ogsaa faat, om hun havde havt mere tid til at skrive. Men hun var altsaa igjen ved skolen, som optog det meste af hendes tid og kræfter.

Bogen begynder med en lidt længere fortælling, som hun kalder *Fru Fasta og Petter Nord.* Og denne fortælling er saa betegnende baade for de emner, hun vælger og for den maade, hun behandler disse paa, at vi maa stanse lidt ved den.

Hun begynder med at beskrive en liden smaaby i Sverige et sted. Hun siger ikke, hvor den ligger; men i et brev fortæller hun mig, at denne lille by, som hun er saa glad i at skrive om, og som oftere kommer igjen i hendes bøger, det er Kungelf, det gamle Kungahälla.

Og saa levende har hun skildret denne fortryllende lille by, at om hun havde forsynet sin skildring med glimrende illustrationer, jeg kunde ikke tydeligere ha set den for mig.

Jeg ser, som jeg skulde været der igaar, den lille by, hvor ikke hus ligger ved hus „utan trädgård vid trädgård," som hun siger. „Den var så inbäddad i grönska, att nätt och jämt kyrktornet stack upp därur."

Og saa var det „alldeles tyst och stilla i staden. Där sågs inte en människa, bara träd och buskar samt ett och annat hus — — — och i denna min älskade stad förändras intet. Kommer jag åter dit en gång skall jag återfinna samma hus och bodar, som jag kännar sedan gammalt, samma gropar i stenläggningen skola

bringa mig på fall, samma rundklyppta syrenbuskar skola fängsla min beundrande blik.“

Hvem kjender ikke en slig liden by, som gjemmer idylliske minder, og som vi er saa rørt over, at selv mangler, som „gropar i stenläggningen“ forekommer os som storartede fortrin! Og hun ynder at la alle scener her foregaa i „körsbärblommornas och häggblommornas hvita tid och då äppelblommorna dofta“. Ja, denne äppelblommornas doft lar hun faa saadan magt over alle, som kommer indenfor den, at selv nogen vilde slusker, som kommer did med gyselige planer om at prygle op en fyr, de lar „de tre par näfvar, som hittills hållits resolut knutna, sänkas, och tre par klackar dundrade litet mindre mot stenläggningen.“ Ak — der skal en Selma Lagerlöfs fine, naive blik og stærke tro paa alle livets gode magter for at kunne tro, at slige folks „klackar dundrar litet mindre mot stenläggningen“, bare en strøm af vaarens blomsterduft møder dem!

Men vi blir ialfald betat af al blomsterduften i denne hendes fortælling, og vi nyder at faa være med i dette paradis med hele „hvalf af körsblomgrenor“ som strør og strør alt dette luftige hvide udover os, som vi drømmer om i ungdommens første tid. Og vi forstaar, hvad hun mener, naar hun siger, at i en slig by *maa* alle være gode, d. v. s. *skulde* alle være gode. For vi almindelige mennesker, vi pleier jo si,

at i smaabyer der trives netop smaalighed og misundelse. Men Selma Lagerlöf fortæller om sin lille by, at „de vackra rosorna i grannens trädgård väckte ens stolthet nära nog som om de stått i ens egen. Skede något, som var småaktigt eller simpelt, blygdes man, som om det händt i ens egen familj, men öfver det allra mindsta äfventyr, öfver en eldsvåda eller ett torgslagsmål bröstade man sig och sade: Se blott hvilket samhälle! Ske sådanne ting annorstades? Hvilken underbar stad!“

Og vi siger, ja, det *var* en underbar stad.

Men er nu ikke slige mennesker med denslags øine elskværdige? Kunde vi ikke faa lyst til at omfavne dem og takke dem, fordi de snakker slig, stik modsat alle andre? Det er jo saa nok af skarpe, ukjærlige tunger her i verden.

Men det vidunderlige er, at slige mennesker som Selma Lagerlöf de beseirer de skarpe tunger og faar os til at skamme os over, at vi ser slig, som vi ser. Og vi begynder at tænke: Kanske er det slig? Kanske hun har ret? Kanske menneskene blir slige, naar man ser paa dem slig? Kanske virkelig, de tre sluskene blev betat af blomdoften? Kanske alligevel deres klackar dundrade litet mindre?

Selma Lagerlöf præker aldrig moral. Siger aldrig, at noget er rigtigt eller galt. Hun bare „berättar“, som det tørt og kjedeligt heder paa svensk. Jeg synes næsten, det er en fornær-

melse at bruge et saa kjedeligt ord som „berättelser“ om Selma Lagerlöfs bøger! Det ord passer daarligt paa hendes farverige billeder. Og mindst af alt er hun moraliserende, uagtet vi føler, at alt hvad hun skriver er dybt „moralsk“.

Hun bare simpelthen fortæller, altsaa; men med en kunst, som virker tusen gange stærkere end nogen moralpræken kunde virke.

Og i sin kunst gir hun os et livssyn saa vakkert, at det maatte kunne hjælpe den, som havde opgit at tro paa livet og dets lykke, troen og livslysten igjen.

Tolstoi siger om kunsten, at den er den virksomhed, som vækker tillive en engang oplevet sindsbevægelse og ved hjælp af bevægelser, linjer, farver, toner eller ord overfører den samme sindsbevægelse til andre. Dette er den kunstneriske skabervirksomhed. Det skabte kunstværk er følgelig et redskab til at overføre stærke og dybe sindsbevægelser fra et særlig begavet menneske til andre mennesker. Heraf følger efter Tolstois opfatning kunstens overordentlige betydning for menneskeslægtens fremskridt. Ligesom talen er et meddelelsesmiddel nærmest for tanker, saa er kunstværket et meddelelsesmiddel for følelser og sindsstemninger. Og nu viser erfaringen, at det især er paa følelser og sindsstemninger, at vore handlinger beror. Kunstneren har det altsaa i sin magt at forandre

menneskenes liv ved at indvirke paa deres følelser. Denne opfatning af kunsten belyses nærmere af Tolstoi ved en sammenligning mellem kunst og videnskab. Begge er nødvendige for menneskehedens fremgang. Videnskaben udfinder mere og mere af sandheden og meddeler denne i tankeform. Men det er ikke sagt, at vi lever efter disse tanker, som videnskaben meddeler os. Her er det kunstneren maa træde til. Han alene kan omsætte tankerne i saa stærke og levende følelser og sindsbevægelser, at vi faar kraft til at omsætte dem i handling.*)

Her har vi den store moralist og den store kunstner Tolstois syn paa kunstens forhold til moralen.

Og ind under dette syn kommer Selma Lagerlöfs kunst. Paa *den* maade virker hun i moralens tjeneste uden en eneste gang at nævne ordet „moral“.

Selve fortællingen om *Fru Fasta og Petter Nord* hører langtfra til hendes betydeligste. Selv siger hun, at ingen af hendes fortællinger har været mindre likt og mindre lagt mærke til end denne. Men mig slog den straks som saa betegnende for Selma Lagerlöf, netop fordi emnet er saa umaadelig tyndt. Det er bare hendes

---

*) Efter en artikel af Chr. Collin i „Norske Intelligenssedler“ om Tolstois „Hvad er kunst?“

ustyrlige fantasi, som er skyld i hele herligheden. Thi i faa af sine fortællinger ødsler hun slig med pragtfuld poesi paa — ingenting, kunde man gjerne si. Hun baldyrer den lille krambodguts historie ud til et helt feeventyr og gir denne Petter Nord, som jeg har en mistanke om var en ganske almindelig krambodgut med hvidt haar og røde næver, „en riktig kungaring omkring hans ljusa hår“ og mindst ett kongescepter i hver af de røde næver.

Jeg spurgte, om hnn vilde fortælle mig, hvormeget faktisk, der laa til grund for fortællingen. Og det gjorde hun: Det var en liden krambodgut i Kungelf, som var blit beskyldt for tyveri af sin principal, fordi denne dermed vilde forhindre, at krambodgutten skulde kunne være vidne mod ham for ulovlig brændevinshandel. Men det er ikke muligt andet end at storle, naar man sammenligner denne mildest talt prosaiske og hverdagslige historie med den straalende fortælling den er blit til under hendes digterhænder.

Blandt novellerne i denne bog er ogsaa den før nævnte *Morbror Ruben*, som indtar en særstilling derved, at den er Selma Lagerlöfs eneste satire. Men den er verdens elskværdigste og harmløseste satire over moderomsorg og utidig forsigtighed og ængstelse.

Ak, hvad vi føler os slagne, vi ængstelige

mødre! Men, vi ler med, vi ogsaa; for *Morbror Ruben* er for morsom.

Til at begynde med er han en liden pojke paa tre aar, som springer og slaar top ude paa et torv en vaardag. Saa blir han træt, og sved som han er, sætter han sig paa en kold stentrappe i skyggen, blir forkjølet og dør. En sørgelig historie, som man neppe skulde tro, der kunde laves en slig humoreske af!

Men sagen er, at historien kommer til at gaa igjen i familien til evige tider til skræk og advarsel for alle barn. Først for hans søskende. „Kom ihåg bror Ruben," hed det, bare de rørte sig. „Vet du inte, att bror Ruben dog därför, att han satte sig på stentrappan och forkylde sig?" Og siden, da hans mange søskende blir voksne og heldigvis har undgaat stentrappen og den historien, saa glemmer de aldrig at advare *sine* barn, bare de kommer i nærheden af noget af sten, eller noget, som i mindste maade kan minde om den fatale stentrappen. „Akta dig, att det inte går som med morbror Ruben, han dog därför att", o. s. v. Og det ender med, at hele slægtens ungdom rigtig hader denne fortvilede morbror Ruben, som de aldrig faar være ifred for. Og tilslut faar de istand et stort protestmøde med en kraftig resolution mod det ulykkelige familiesagn om morbror Ruben. Men desværre, det hjalp vist ikke stort; jeg er bange,

morbror Ruben og hans historie vil leve, saalænge der findes mødre paa jorden.

Saa har vi et ganske kort lidet stykke, som hun kalder *Legenden om fågelboet*, den første lille prøve, hun gir os paa legender.

Hvad der ligger til grund for denne fortælling, er sandsynligvis ikke mere, end at hun har læst om en eremit, som stod med hænderne saa længe opløftet til bøn, at fuglene begyndte at tro, han var et træ og vilde bygge rede i hans „knotiga händer“. Eller hun har tænkt sig dette med fuglene ogsaa. Hun har i tankerne set dem kredse om den strenge bodseremit, som staar der i ødemarken og ber Gud om verdens undergang, for at straffen *straks* kan komme over al menneskens synd og knuse dem. Og modsætningen mellem ham og de smaa uskyldige, intet anende fugle, som vil bygge rede i hans hænder, har inspireret hende til at gi et deiligt billede af, hvorledes uskyld og tillid kan beseire grumhed og ubarmhjertighed. Og hun gjør det slig, at det blir siddende der, dette billede af eremiten og smaafuglene. Han er rasende paa alle, selv de barmhjertige mennesker, som bringer ham mad — *alt* vil han skal ødelægges og straffes. Hans første tanke er derfor at slænge hele fågelboet i floden. Men nei, pludselig *kan* han ikke. Han slænger istedet rovfuglen, som vil komme og røve hans fugle,

væk. Hunnen faar ruge sine æg i hans haand, de smaa begynder at pippe og kvidre. Endnu ber han om verdens undergang, og fuglemor har han endnu ingen medlidenhed med, men „han gjør ett tyst undantag för dessa seks värnlösa“. Og lidt efter lidt blir hans bønner om verdens undergang svagere og svagere.

„Kanske, när alt kom omkring, att Gud Fader höll denna jord på sin högra hand som ett stort fågelnäste, och kanske han kommit att hysa kärlek för alla dem, som där bygga och bo, för alla jordens värnlösa barn? Kanske han ömkade sig öfver dem, som han lofvat att förgöra, liksom hedbon ömkade sig öfver fågelungerna?“

Skulde vi saa vælge os ud endnu en af fortællingerne i *Osynliga länkar*, saa maatte det bli *Dunungen*. Den er alles erklærede yndling i denne bog.

Dunungen er en ung pige, bare „det allra obetydeligaste fladdrande lille dun“; men hun *er* „den unge pige“, slig, som hun fra evige tider har ligget gjemt i rosernes duft og drøm. Jeg tør neppe røre ved hende, for jeg kunde med mine kloke ord komme til at blæse det lille ubetydelige — gaasedun bort. Og det vil jeg ikke. Vi vil ogsaa eie Dunungen i vort portrætgalleri af kvinder. Og hun ler saa seiersikker imod os, den lille bløde

Dunungen, fordi hun ved, at alle kloke kvinder tiltrods, saa vil hun leve til evige tider. Og hun triumferer, fordi hun nu har faat en kunstner som Selma Lagerlöf til at forevige sig paa ny.

ANTICHRISTS MIRAKLER.

1895, aaret efter at *Osynliga länkar* var udkommet, kommer *Gösta Berlings saga* i nyt oplag baade i Sverige og i Danmark. Desuden faar forfatterinden understøttelse af Det svenske akademi, af kongen og af prins Eugen, et kronaar for hende altsaa, som sætter hende istand til endelig at forlade skolen for alvor og at drage ud i verden for at se sig om.

Til reisekamerat faar hun en anden svensk forfatterinde, fru Elkan, den samme, som hun har tilegnet sin bog *Jerusalem* med de ord: Till Sophie Elkan, min kamrat i lif og digtning.

Reisen gik til Italien, Tyskland og Belgien. Interessant er det nu at lægge mærke til, hvad der mest har fængslet hende paa hendes første udenlandsfærd. Eiendommelig nok, kommer hun hjem med hodet fuldt af en mængde legender og folkeeventyr, med minder om malerier og socialistoprør, om kirkefester og moderne helgendyrkelse.

Af alt dette laver hun saa sammen en bog, som hun kalder *Antichrists mirakler.*

Man fristes til at kalde hver enkelt af hendes bøger den mærkeligste, men denne er kanske virkelig den mærkeligste.

Hun siger selv, at den aldrig er blit særdeles populær, men den gjorde hende megen nytte; den befæsted hendes stilling og viste hende, at nu kunde hun godt „lefva på sin penna“. Og vi ved, at naar en forfatter er kommet saa langt, at han sorgløst kan leve af sit arbeide, saa er han kommet did, hvor bare de største forfattere er. Som bekjendt er det bare disse, som ikke er fattige.

At *Antichrists mirakler* endda mindre end hendes tidligere bøger kunde bli nogen populær bog, er let forstaaeligt. Den er ingen letlæst bog, just, som man kan sidde og døse over en stund efter middagen. Den kræver sin læser helt. Men har man bestemt sig til at yde det arbeide, som ogsaa falder paa læserens part ved læsningen af denslags righoldige og dybsindige bøger, saa blir man mere end lønnet.

Handlingen foregaar i Italien og paa Sicilien. Og foruden al den pragtfulde lyrik, som her under sydens sol rigtig har faat udfolde sig, saa faar vi et storartet udsyn over forskjellige sociale og religiøse foreteelser.

Blandt de lyriske kapitler vil jeg fremhæve det, hvor hun beskriver Etna, eller Mongibello,

som de ogsaa kalder Etna dernede. Hun gjør det i form af et lystigt eventyr, fortalt for et barn, og faar paa den maade en udmærket anledning til at la sin fantasi leke med de kaadeste spræt. Og vi sidder i et eneste fornøiet smil, mens vi faar lyst til sammen med maleriske smaa byer og med hvide mandeltrær og kaktus og lavastrømme at springe omkap i zikzak helt op til Mongibellos straalende top.

Saa er der et prægtigt kapitel om røverhelten Falco Falcone, naturligvis et glimrende emne for Selma Lagerlöf! Ikke forarges hun det gran over hans røverhaandtering, lader det til. Hun har næsten lige saa meget blik for hans storhed, som folkene dernede paa Sicilien, disse, som baade frygter og ærer og næsten tilber ham. Hun *forstaar* ogsaa her, medens hun med pragtfulde farver maler hans glans og hans storhed. Hele den romantiske røverhøvdingglans lar hun faa lyse i uforstyrret glans. Hun kommer ikke og ødelægger sit billede ved at si: Men hør nu her, det er stygt at være røver, fælt, barbarisk, o. s. v. Nei, slige selvfølgeligheder sparer hun os for, og istedet inviterer hun os til at „fira Falcos silfverbröllop“ med Mongibello. Et høist mærkeligt sølvbryllup; men det er ubetinget det morsomste sølvbryllup, jeg har været med i!

Falco har nemlig været i Rom og set kong Umbertos og dronning Margaritas sølvbryllup.

Og denne fest behagede Falco. Han beslutter sig til, at naar han har levet i 25 aar paa Etna som røverhøvding, saa skal han feire sølvbryllup med hende, som med sine „grottor og skogor och kratrar og isfält har tjänat och skyddat honom som en hustru“. Og til denne sin sølvbryllupsdag binder han en vældig, alentyk krans af alle de herlige blomster, som vokser i et stenbrud paa Etna. Han har aldrig ænset en blomme før, aldrig plukket en buket til en flicka, ikke engang lagt en krans paa sin mors grav. Men nu gjælder det hans egen storhed, hans egen 25-aarige regjering som røfverhjälte. Og nu behøves blomster i massevis. For første gang maa hans stive fingre ifærd med blomster. Og Falco „svär stygt“, staar det, for dette er uvant arbeide. Men kranses skal hans silfverbrud, Mongibello paa hans festdag. Og op paa toppen skrider han natten forud med kransen paa bøssepiben. Han naar op i solnedgangen. Etna kaster en lang skygge over hele Sicilien. Og ett som han føler sig med sin silfverbrud, synes han, at det er han, Falco, som kaster denne skygge, hans storhed og hans vælde kaster skygge over hele Sicilien.

Men hans kamerater ryster paa hodet: Falco har faat noget i blikket, som ikke bare er „högmod“, det minder om „vansinn“. Og det gaar saa med de store røverhøvdingerne, „de

kunne ej bära sin storhet och sin ära, de bli alla vansinniga."

Af denne slags farverige skildringer af sydlandsk liv og sydlandske figurer vrimler det i bogen. Men de bærende tanker i den er paa den ene side socialisternes drøm, eller idyl, som hun mærkelig nok kalder socialismen, drømmen om at gjøre jorden deilig for alle mennesker. Og paa den anden side, som modsætning til socialismen, al den moderne helgendyrkelse dernede, som ved mirakler og ad overnaturlig vei vil fremtvinge det samme som socialisterne, nemlig lykke og opnaaelsen af sine jordiske ønsker. Men begge retningers arbeide strander. Den moderne helgendyrkelse leder bare til *Antikristens* mirakler. Det var en falsk Kristus, de tilbad, en, som var bare af *denne* verden.

Og socialismen er antikristendommen, lar hun den gamle pave Leo si tilslut, den lære, som vil forvandle jorden til et paradis og lokke menneskene til at glemme himmelens paradis.

Indenfor disse to retninger med hver sin repræsentant i bogens kvindelige og mandlige helt grupperer hun saa sin brogede samling af alle mulige slags mennesker, og paa en beundringsværdig maade faar hun dem alle samlet ind under fortællingens gang.

En hvilkensomhelst anden forfatter vilde af alle disse forskjellige indtryk ha lavet en mængde skisser og ikke ha fundet paa noget saa van-

vittigt, havde jeg nær sagt, som at søge at forbinde alt dette til en sammenhængende historie. Det vilde for enhver anden staat nærsagt umuligt. Men Selma Lagerlöf har jo gjort noget lignende før, da hun forbandt alle de løsrevne fortællinger fra Värmland til Gösta Berlings saga. Og hun gaar kjækt ivei med at slaa alle sine helgen-, martyr-, røver-, socialist- og kunstnerhistorier sammen til én fortælling med hovedpersonerne, Gaetano og donna Michaëlis yndige kjærlighedshistorie som midtpunkt. Og den maade, hun har faat dette til paa, røber ikke bare hendes forbløffende talent, men ogsaa en forbausende energi og arbeidskraft, som meget faa kunstnere gider udvise, selv om de eier den.

Men Selma Lagerlöf har ikke som saa mange unge kunstnere ødet sin kraft og slappet sin energi ved dette ødelæggende kamerat- og kaféliv. Hun har ført et tilbagetrukkent, nøisomt og roligt liv i trofast og regelmæssigt arbeide. Hun har vist, at det gaar an at være et geni uden al denne uregelmæssighed i liv og levnet, som det næsten er blit et dogme at sige hører med til genialitet.

Antichrists mirakler er sikkert Selma Lagerlöfs betydeligste arbeide, men ogsaa den vanskeligste af alle hendes bøger at komme gjennem. Ved første gangs læsning faar man neppe mere ud af den end et broget, forvirret billede af yrende liv paa alle kanter, omtrent som naar en

landboer første gang kommer til en stor by og fortumles af alle de fremmede indtryk. Men læs den en eller to gange til, og man vil slaaes af sammenhængens klarhed og de storslagne tanker, som bærer det altsammen.

Man skulde tro, at det kolossale arbeide, som denne bog maa ha krævet, skulde ha optat alle hendes tanker, at hun ikke kunde magtet mere da. Men hun fortæller mig, at alt medens hun skrev paa den, faar hun høre om dalfolket, som var flyttet ud til Jerusalem og faar „genast lust att skrifva om dem“. Og samtidig har hun to andre bøger under arbeide, nemlig *En härregardssägen* og *Drottningar i Kungahälla, jämte andre berättelser*. Og hun brænder af iver efter at gi sig ikast med *Jerusalem*, hvortil vidtløftige studier maatte gjøres baade i Dalarna og i det hellige land, medens hun faar slutningen af *Antichrists mirakler* færdig. Det var i 1897, at den udkom, og to aar senere er begge de andre ogsaa færdige og kom ud samtidig.

EN HÄRREGARDSSÄGEN.

t skrive om *En härregardssägen* er meget vanskeligt. Det er ialfald ved første gangs læsning noget saa uvirkeligt over den, noget saa drømmeagtig fint, som om man gik paa taagestiger og havde sommerfuglevinger mellem hænderne. Skulde man begynde at analysere det, ta paa det med almindelige menneskehænder, vilde, synes man, de luftige stiger, man havde klatret tilveirs paa, opløse sig i taage, og de fine sommerfuglevinger bli til bare støv mellem vore klodsede hænder.

Men ved anden gangs læsning gaar det os her som i saa mange af Selma Lagerlöfs bøger, vi faar ogsaa her tag i noget reelt under alt det fine spind og under alle de haarreisende usandsynligheder, som netop i denne bog kulminerer.

For det første faar vi nu ikke glemme, at hun selv kalder denne bog et eventyr eller et sagn.

Og dermed er jo igrunden alt tilladt.

Om man bare saa løselig skulde gjengi bogens indhold, vilde det lyde høist mærkeligt:

En student fra herregaarden Munkhyttan ligger i Upsala og studerer, d. v. s. han spiller sorgløst violin og tror, han er saa rig, at det indtil videre kan bero med studierne. Men en ven river ham ud af den illusion og fortæller ham, at hans mor holder paa at gaa fra gaarden, som er belæsset med gjæld. Han faar den unge student paa alvorligere tanker, faar til og med hans violin med sig, saa han skal faa læse ifred og ikke fristes til at spille. Det gaar bra med læsningen en times tid; men saa blir længselen efter violinen for stærk. Studenten hopper ud af vinduet — vennen har nemlig været saa betænksom at stænge ham inde, men glemt, hvor let en letsindig student hopper ud af vinduet — træffer en blind violinspiller, faar laane hans violin og spiller sig selv og den lyttende gadeskare ind i alle himle. Saalænge kan vi følge med og tro, det er virkelighed, for den slags studenter, som ikke vil læse, men bare spille, kjender vi alle. Men nu begynder eventyret: Den blinde violinspiller har et barnebarn, en liden Mignon med „stjärneögon". Mødet mellem hende og studenten blir skjæbnesvangert. Endnu er hun bare barnet, og studenten er desuden forlovet med en anden nu; men hun kommer igjen senere.

Og saa, da det ikke gik med læsningen

mere end den ene timen, fatter han den beslutning at bli kramkar. Slægten nedstammer nemlig fra en dalkarl, som var blit rig ved at gaa med skræppen. Nu vil han forsøge det samme, han vil gaa fra gaard til gaard, han ogsaa og faa betalt Munkehyttans gjæld. Og det lykkes ham virkelig. Men fædregodset blir dyrt betalt. Han blir sindssyg. Under en vandring gjennem milelang skog med et par hundrede gjeter, som han skal sælge, blir han overfaldt af et forfærdeligt sneveir. Han gjør de mest fortvilede anstrengelser for at redde de stakkars dyr, slæber paa dem, bærer paa dem, alt forgjæves. De dør brægende og jamrende omkring ham, sner ned, blir smaa snedriver, hvor bare hornene stikker op. Fortvilet kommer han til sin forlovede; men hun gjør alt forbi. Og saa kommer vanviddet.

Han fortsætter som kramkar, gaar som udleet nar fra gaard til gaard, flygter for hvert dyr han ser, især de med horn; de minder ham for stærkt om hans stakkars gjeter.

Hjemme sidder hans mor og venter og venter paa sønnen. Og han kommer hver jul, men som en fremmed og forstyrret mand, sidder hos tjenerne, sover hos dem.

Imidlertid er den lille Mignon — Ingrid heder hun forresten — blit optat som pleiebarn hos en præst paa landet, og hun vokser op til en yndig ung pige, fuld af drømme og fagre

syner, og aldrig har hun glemt studenten i Upsala, som spilled hende ind i alle himle. Men saa blir hun syg og dør. D. v. s. hun er bare skindød, men blir lagt i kiste og sat ned i graven. Men medens kisten staar i graven søndag formiddag og venter paa, at gudstjenesten skal bli færdig, saa præsten kan kaste jord paa den døde og graven bli gjenkastet, kommer den sindssyge skræppekar gaaende. Og han sætter sig ved den aabne grav og spiller paa sin violin. Saa vaagner den døde af sin søvn. Han hører hendes bevægelser, aabner kisten, gjemmer hende paa hendes bøn i skræppen og bærer hende hjem til præstegaarden.

Der steller pleiemoren til begravelsesmiddagen, og hun og pigen taler netop om den døde, medens skræppekaren lægger sin skræppe paa bordet og begynder at løsne remmerne.

Ikke alt for blide ord om sig faar den døde høre, saa da præstefruen og den forskrækkede pige har faat se hende stikke hodet op af skræppen, og de derpaa skrækslagne er flygtet, bønfalder Ingrid skræppekaren om at bære hende herfra straks og til en gammel kone, hun kjender.

Da saa præstefruen og pigen kommer ind igjen, er den døde pent forsvundet som andre spøgelser, og begravelsesgildet fortsættes, som om intet var hændt.

Men Ingrid kommer ved den gamle kones hjælp netop til Munkhyttan for at faa tjeneste

der. Og da fruen der faar høre hendes historie, og at hun kjender hendes stakkars sindssyge søn, om hvem alle hendes tanker dreier sig, optar hun Ingrid næsten som barn i huset. Hun haaber, at denne unge pige skal redde hendes søn fra vanviddet.

Dette sker ogsaa tilslut, og alt blir godt.

Som man ser, eventyr fra først til sidst. Men det er deiligt fortalt. Og i denne besynderlige ramme har forfatterinden bare villet indflette det ganske almindelige motiv: hvad kjærligheden kan udrette her i verden, hvorledes en ung, trofast kvindes kjærlighed kan formaa alt, gjøre undere, overvinde selv vanviddets mørke i en mands sjæl.

Ingrid har hele sit liv bare levet i drømme og af drømme. Men det er, som om Selma Lagerlöf vil forsvare drømmelivet, vise os, at ogsaa ud af drømmenes fine spind kan komme hjælp og trøst og reelt udbytte. Thi havde ikke den lille Ingrid saa trofast gjemt paa drømmen om sin student, spundet videre paa den dag og nat, gjennem sorg og savn ladet de fine strenge vibrere og vokse til den unge kvindes rene og stærke kjærlighed, saa var aldrig den stakkars, vanvittige skræppekar blit reddet og aldrig hans sørgende mor blit trøstet.

Ingrid ved ikke fra først af, at skræppekaren, som redded hende fra døden, er den samme som hendes student. Men disse to glider

ofte underlig sammen i hendes forestillinger. Da hun saa tilslut opdager, at de to er de samme, og at hendes drømmebillede er blit til en sindssyg, foragtet kramkar, blir hun naturligvis forfærdelig skuffet og bedrøvet.

„Så kom sanningen öfver Ingrid, kom slående och förödande, så att hon kunnet skrika. Det var ej den älskade, som vakat öfver henne. Den där dåren var det. Hon hade fått stanna här, därför att hon talat väl med honom. För att hans mor velat fullborda en god gärning, som han börjat. (Nemlig at redde hende fra døden). Men till henne skulle ingen komma, ingen hade fört henne, ingen hade väntat henne. Det var drömmar, hugskott, synvilla.

Å, hvad detta var bittert! Om hon bara aldrig väntat honom!

Men på natten, då Ingrid låg i himmelsäng under brokiga sparlakan, drömde hon gång på gång, att hon såg studenten komma hem. „Det var ej du, som kom,“ sade hon då. „Visst var det jag“, svarade han henne. Och i drömmen trodde hon honom.

Igjen dette, at i *drømmen* laa det rette, medens virkeligheden viste hende usandheden.

Og saa kommer det forunderlige og dybe kapitel om *Fru Sorg*, hun, som maa ha et rum i hvert hjem til sorgens sorte „fläderlappor“. Og det nytter ikke for os at gaa omkring sorgen, vi maa til og med aabne et vindu med vilje i

vort hus, for at sorgens fugle frit kan faa flyve ind til os. Thi gjennem sorgen lærer vi. Og i sorgen faar ogsaa kjærligheden sin daab.

Sorgen er ikke hyggelig at ta imod. „Fru Sorg“ var fæl, pyntet med nattens svarte flaggermusvinger og med klør, som tar ordentlig tag i os.

Saa mangen en ung kvinde har siddet der med Ingrids bitre skuffelse: Den hun elsked, hendes ungdoms fagre drømmesyn, det var bare „en dåre“, en tarvelig mand, et vrængebillede af hendes drøm. Men af og til glimted et fint ansigt frem paa venstre side af hende, staar det. Af og til *var* ligheden der mellem studenten og kramkaren, drømmen og virkeligheden.

„I samma ögonblick hade hon konturerna af ett ansikte nära sig. Det sväfvade fram på vänster sida, underbart tydligt. Denna gång log ej ansiktet. Läpparna skälfde i smärta, och ett forfärligt lidande var inristad i skarpa linjer vid munvinklarna. Ingrid stod stilla midt i trappan och såg på det. Det var där, fladdrande och lätt, ej mer till att fatta och gripa, än en solfläck, som faller från ett slipadt glas i en ljuskrona, men lika synbart, lika verkligt. Hon tänkte på den inbillningssyn, hon nyss haft, men detta var intet sådant. Detta var verklighet.

Då hon hade sett på ansiktet en stund, började det röra läpparna, det talade, men hon

hörde ej ett ljud. Då försökte hon att se, hvad det sade, försökte läsa orden från läpparna, som döfva göra, och det lyckades henne.

„Låt mig ej gå“, sade läpparna, „låt mig ej gå!“ Och den ångest, hvarmed detta sades! Om någon legat för hennes fötter och bedt henne om lifvet, hade det ej kunnat gripa henne djupare. Hon blef så upprörd, att hon darrade. Det var det mest hjärtslitande, hon förnummit i hela sitt lif. Aldrig hade hon trott, att någon kunde bedja med en så ohygglig ångest. Gång på gång bådo läpparna „låt mig ej gå“. Och för hvarje gång blef ångesten starkare och starkare.

Ingrid förstod ingenting, stod endast stilla, gripen af ett obeskrifligt medlidande. Hon tyckte, att det måtte gälla mer än lifvet för den, som bad så, måtte gälla själfva själens räddning. Läpparna rörde sig ej mer, de stodo halföppna i slapp förtviflan.

Då de togo detta uttryck af slöhet, gaf hon till ett utrop, tumlade ett par steg nedåt trappan. Hon kände igen dårens ansikte, just sådan hon nys sett det. „Nej, nej, nej,“ sade hon. „Det kan ej vara så, det får ej, det kan ej. Det är ej möjligt, att det är han.“

I samma stund var ansiktet borta.“

Men det kommer igjen og igjen baade dårens skrækkelige og drømmens fine ansigt. Tilsidst

lykkes det hende at forbinde sin medlidenhed med dåren med sin kjærlighed til drømmen.

Hun *vil* redde baade den syge og drømmen. Men kampen blir haard.

„Där hon gick, började hon undra, om dagen som försvann, var nöjd med sig själf. Om det var i jubel han tände den stora, brinnande röda solnedgången borta i väster. Hon visste med sig, hon, att icke öfver den här dagen, och ej öfver någon annan heller hade hon kunnat tända glädjebål. Under hela den månad, som gått, sedan hon kände igen Gunnar Hede, hade hon ingenting vunnit.“

Her hører vi den tale, som nok ogsaa kjender livets vanskeligheder, kampen mod hverdagslivet, prosaen, arbeidet og møien.

„Och nu idag kom hon i stor ångest. Det var som skulle hon komme att förspilla kärleken på allt detta. (Ja, hvor mange har ikke gjort det!) Hon började glömma studenten för att bara tänka på sjuklingen. Allt lätt och vackert och lekande försvann från kärleken. Det var bara tungt, tungt allvor.“

Men tilslut lykkes det hende baade at redde den syge og sin kjærlighed. Virkeligheden blir reddet ved drømmen, og drømmen ved virkeligheden.

Kvinden som reddende engel for manden? Vi har jo ofte ironiseret lidt over dette, forarget os over, for det første, at manden saa

ofte trænger redning, og for det andet over, at kvinden er tilfreds med denne offerrolle. At Selma Lagerlöf i dette tilfælde gjør manden sindssyg, betyr vist ikke andet end hendes sædvanlige milde og overbærende syn paa alleslags forvildelser. Jeg tror, at hun i den sindssyge har ment en mand, som paa en eller anden maade er skeiet ud. Men alt sligt ser hun saa mildt paa, det er altsammen sindets sygdomme, som vi maa være overbærende med, og som vi ved vor kjærlighed og taalmodighed kan redde „de syge“ ud af. Glemme faar vi saa ikke, at idet kvinden „redder“, d. v. s. gir og gir, saa *faar* hun ogsaa. I de store og ædle følelser, som alt dette gir hende, faar hun livet.

Studenten havde git hendes hjerte liv ved den følelse, han havde vakt hos hende. Og det var den samme mand, der som syg sad og spilled ved hendes grav, der hendes kjærlighed laa og slumred som en skindød, og ved sine toner om de gamle drømme vakte hende op til liv og arbeide igjen.

Næsten skulde jeg fristes til at sige, at *En herregardssägen*, dette eventyr om hvorledes drøm og virkelighed kan forliges, er Selma Lagerlöfs dybeste og skjønneste eventyr.

DROTTNINGAR I KUNGAHÄLLA
JÄMTE ANDRA BERÄTTELSER

enne bog kom altsaa samtidig med *En herregardssägen.* Saa at sige en *passant* kom begge disse to baade omfangsrige og betydelige bøger ud, midt imellem hendes to store arbeider *Antichrists mirakler* og *Jerusalem,* der egentlig optog hendes tanker i denne tid.

Vidunderlig at være saa rig, at to saa deilige bøger kan være bare smaaarbeide i ledige stunder, omtrent som naar vi andre tar vor strikkestrømpe! Ødslere udstyret har neppe nogen forfatter været. Hvor mangen en vilde ikke være lykkelig over bare at ha skrevet én af alle de smaa nydelige ting i denne samling, som hun har git ovenstaaende titel.

Jeg er engang kommet i skade for at sige, at denne bog var min personlige yndling blandt hendes bøger, men da jeg vist ogsaa er kommet til at sige dette om alle hendes andre bøger, er det vist bedst herefter at udelade saadanne „personlige“ bemærkninger.

Men, at vi her staar ved et bemærkelsesværdigt afsnit i hendes digtning, synes sikkert. Man har fornemmelsen af, at sidste blad i hendes talents blomst her er udfoldet. Man har samme følelse, som man vilde ha, om man havde fulgt en billedhugger fra hans første talentfulde udkast i ler og til kunstværket stod der i marmor.

Og dog ved vi, naar vi læser videre i hendes bøger, fortsætter med *Jerusalem I* og *II* og *Kristuslegender*, at hendes kunst har ikke kulmineret her i *Drottningar i Kungahälla*. Hun naar med andre ord siden noget, som er endda fuldkomnere end det fuldkomne — ja, hvor hente udtrykkene fra længer i en scala som Selma Lagerlöfs digtning? Man maatte da ialfald ha begyndt ganske anderledes forsigtig end jeg har.

Men dette billede om marmor passer i mere end én henseende. Der er noget marmoragtigt og klassisk ogsaa i de emner, hun her har valgt. Og til disse vilde det lidt utøilede sprog, hun før har brugt, ikke passet saa godt. Hun har følt, at de mange ak! og o! spørgsmaalstegn og udraabstegn her ikke passed saa ubetinget. Hun har maattet tvinge sit dansende sprog ind i en mere behersket og kunstnerisk knap form. Og dette har lykkedes hende, uden at hun derfor har behøvet at gi slip paa noget af det for hende eiendommelige. Hun er ligesom saa helt sikker her. Lykken over at være kommet did, hvor

hun nu staar, har dræbt al usikkerhed og famlen hos hende, og med en vis ædel selvbevidsthed lægger hun her sit talent fuldt færdigt frem.

Bogen falder i tre afsnit: *Drottningar i Kungahälla, Legender* og *Berättelser*.

Det er ikke bare det nuværende Kongehelle, den lille idylliske by, som er bygget paa det gamle glimrende Kongehelles grund, som har interesseret Selma Lagerlöf. Jeg tænker heller, at det netop er det historiske Kungahälla, som egentlig har interesseret hende, og at det er under studierne af dette, at hun er kommet til at færdes saa meget i den lille fredelige by, som nu ligger der og er selve modsætningen til det mægtige, krigerske Kungahälla, hvor saa mangen blodig kamp er udkjæmpet og saa mange landes og kongers og dronningers skjæbner er afgjort.

Vi kjender jo alle en del dronninghistorier fra Kongehelle, men Selma Lagerlöf har en hel række, den ene interessantere og mere tragisk end den anden. Vi faar den bekjendte historie om Olaf Trygvasons møde med Sigrid Storraade, glimrende fortalt, vi faar Margretha Fredkollas og mange andre. Men bedst og betydeligst af disse er *Astrid*.

Vi husker den Astrid, som Olaf den hellige fik til dronning istedetfor søsteren Ingegerd, som var ham lovet.

Som barn interesserte dette med de to søstre mig umaadelig. Jeg studerte meget paa, hvad

der vel egentlig laa imellem Olafs giftermaal med Astrid og at Ingegerd siden blev gift med kong Jaroslav i Rusland, at Olaf tyed til hende, da han blev ulykkelig og landflygtig, og hun saa som et sidste farvel sømmed den fane, han havde med til sit sidste slag. Emnet var meget romantisk, kunde nok sætte en fantasi i bevægelse. Men det tragiske laa, syntes jeg, i Ingegerds skjæbne. Astrid ofred jeg ikke stort tanke paa. Hun havde jo „faat“ Olaf, hun, og da er det ikke længer saa interessant!

Men Selma Lagerlöf har netop fæstet sine øine paa Astrid og gjort hende til hovedpersonen i dette drama med tre personer.

Hun har fundet Astrids skjæbne mest tragisk, fordi hun blev Olaf paatvunget, og fordi hun var den ubetydeligste af dem. Hun har forstaat, at dette, at bli en mand paatvunget og at lide under hans aandsoverlegenhed, det er tungere og kan gi anledning til en større tragedie end den temmelig almindelige ikke „at faa“ sin elskede, men maatte gifte sig med en Jaroslav i Rusland. Det har saa mangen kvinde maattet gjøre, tænker Selma Lagerlöf. Lad os heller se lidt paa Astrids skjæbne.

Og hun ser paa sin vis, trods Snorre og nogen anden.

Hun holder sig nemlig ikke helt til Snorres beretning, som siger, at Olaf godt *vidste*, at det ikke var Ingegerd, men hendes halvsøster af

lavere rang, som kom til ham i Kongehelle som hans brud.

Selma Lagerlöf lar det være et bedrag, i lighed med det om Lea og Rakel; og dermed er der kommet et nyt og interessant moment til. Hun lar sandheden komme for en dag først efter bryllupet.

Ifølge Selma Lagerlöf sidder Ingegerd og Astrid i sit jomfrubur, medens Hjaltė skald, som i al hemmelighed er udsendt for at virke for giftermaal mellem Olaf og Ingegerd, sidder hos dem og synger sine kvad og fortæller sine historier om Norges unge heltekonge. Og de glemmer begge at baldyre, rammerne hviler i deres skjød, medens de opsamler hvert af skaldens ord som „silkestråder“.

„De formade hvar sin bild af kung Olaf, och virkade sammens skaldens ord till hvar sin strålande väggbonad.“

Ingegerds skinner med hellig glans. Hun har faat mest øie for helgenglorien om hans lyse hode. „Och hennes bild var så skön, att hvar gång hon såg den framför sig, skulle hon vilja kasta sig på knä och tillbedja.“

Men Astrid ser kong Olaf mere verdslig an. Hun ser ham som en ung gut med øksen kjækt kastet over nakken, idet han kommer hjem fra skogen. Og lys og lokkende fager er han.

Astrid, stakkar, er bare trælkvindens datter

og ser ikke saa høit som den høibaarne Ingegerd.

Men begge elsker de sin bild og attraar intet høiere end at vinde kong Olaf.

Men Olaf Skotkonung aarker ikke holde sit løfte at gi sin bitreste fiende sin kjæreste datter tilægte. Han bedrager ham, udgir Astrid for Ingegerd og bestemmer, at hun, smykket og udstyret som sin søster skal faa seile til Olaf i Kongehelle.

Men da Ingegerd mærker, at hun maa gi slip paa sin fagre drøm, sætter hun Astrid i høisædet og sig selv som trælkvinden ved hendes fødder, medens hun forsøger at indgi søsteren alle *sine* tanker om Olaf, vise hende sin „bild“ af ham og vil lære hende de høie tanker, hun har om det kald, som Olaf den helliges dronning maa ha.

Astrid lar sig ikke paavirke stort endnu, men seiler halv glad, halv ræd Olaf imøde paa Ingegerds prægtige drageskib. Og medens hun, kongelig smykket ligger paa sin løibænk og lar sig opvarte af sine terner, studerer hun paa, hvordan alt dette skal gaa.

Hvad vil han si? Hvad vil han gjøre med hende, naar han faar vide bedrageriet?

Nei, det gaar vist ikke an at lyve for en saa hellig mand — hun beslutter sig til at bekjende alt straks.

Men da hun faar se Olaf komme straalende

ned mod drageskibet for at ta imod sin brud, da „glömmer prinsessan allt det hon skulle säga och bikta. Hon glömmer, att hon ej är Ingegerd. Hon glömmer allt, utom att hon vill bli Olaf Haraldssons hustru.“

Og bryllupet feires med pragt. Astrid er ogsaa straalende vakker, saa Olaf straks fatter kjærlighed til hende og aner ikke bedraget.

Og Astrid? Hun kan ikke angre, men vel grue for opgjørets stund; thi for hver dag som gaar, faar hun mere og mere øie paa hans hellighed. Helgenglorien begynder at skinne for hende som for Ingegerd.

Tilslut blir hun saa forpint og skyldbevidst, saa trykket af hans hellighed og af sin egen lidenhed, at hun vil smyge bort fra det hele og drukne sig.

Men Olaf følger uset efter og griber hende i sidste øieblik. Og *saa* begynder han at forstaa. Hun har et eller andet bedrag paa sin samvittighed.

Saa bekjender hun. Og ber ham dræbe sig. Det er ogsaa hans første tanke; for nu er han ikke længer den hellige mand; han er den vilde kriger, som er vant til at dræbe. Han er den krænkede, bedragne mand, som hans fiende har tilføiet den skjændsel at gi en trælkvinde til dronning.

Men saa gaar han op og ned paa bryggen og kjæmper med sig selv, medens Astrid forsøger

at forklare alt. Og pludselig udbryder hun: „Kung Olaf, ditt ansikte skinner!“ Medan Astrid talade hade Herren Gud upplåtit Olafs ögon för en syn. Alla himmelens stjärnor såg han begifva sig från sina platser och flyga kring himmelen som svärmande bin. Men plötseligen hade de alla förenat sig öfver hans hufvud och bildat en glansomfluten krona.

„Astrid“, sade han med bäfvande röst. „Gud har talat till mig. Det är sannt som du säger. Jag skall blifva Guds helgon.“

Hans stämma skalf af rörelse, och hans ansikte sken i natten.

Men då Astrid såg ljuset, som omstrålade hans hufvud, reste hon sig. Det sista hoppet var utslocknadt för henne.

„Nu vill jag gå,“ sade hon. Nu vet du, hvem du är; aldrig kan du nu mera tåla mig vid din sida. Men tänk i mildhet på mig. Utan fröjd och lycka lefde jag hela mitt lif. Tänk, jag har blifvit slagen, jag har gått i trasor. Forlåt mig, då jag är borta. Min kärlek har ej skadat dig.“

Då Astrid i tung förtviflan skred bort öfver bryggan, vaknade Olaf ur sin hänförelse. Han skyndar fram till henne: „Hvarför vill du gå?“ frågar han, „hvarför vill du gå?“

„Måste jag ej gå nu, då du är ett helgon?“ hviskade hon knappt hörbart.

„Ej skall du gå för den skull, just nu me-

nar jag, att du kan stanna,“ sade kung Olaf. „En ringa man var jag för, och för allt ondt måste jag bäfva. En fattig jordisk kung var jag, för arm att skänka dig min nåd. Men nu är himmelens härlighet gifven mig. Om du är svag, så är jag Herrens hjälte. Om du faller, så kan jag uppresa dig. Gud har utvalt mig, Astrid, du kan ej skada mig länger, men jag kan bistå dig — ack, så jag talar — i denna stund har Gud tömt sin kärlek i mitt hjärta så rikligt, att jag ej ens förstår, att du felat.“

Och i stor mildhet upplyfte han den darrande gestalten, och ömt stödjande henne, som alltjämt snyftade och knappast kunne hålla sig uppe vände han med Astrid åter till kungsgården.“ —

Og slig lar Selma Lagerlöf sit drama ende.

Fra legendesamlingen i denne bog maa *Catarina af Siena* nævnes.

Hos Selma Lagerlöf faar ikke dronningerne være bare dronninger; hun finder frem hjertet under dronningkaaben. Men heller ikke de smaa helgeninder faar være bare helgeninder. Ogsaa her søger hun efter det menneskelige moment, som kan gjøre disse overjordiske væsener lidt mere forstaaelige for mennesker af kjød og blod, et bitte lidet svaghedspunkt midt i al helligheden.

Hun fortæller, at blandt de kjærligheds-gjerninger, den lille Catarina af Siena fik at udføre, var ogsaa den at forsøge at tæmme en

ung, fornem italiener, som var dømt til døden. Han raser i sit fængsel. Men saa kommer den lille hellige jomfru, stille og seiersikker ind til ham. Og hun tæmmer hans hedenske vildhed. Han blir roligere. Men saa ber han hende om at love sig ett, at holde hans hode mellem sine smaa rene, bløde hænder, naar han har lagt det paa blokken og det dræbende hug skal falde.

Og hun lover. Hvad lover og hvad holder ikke en slig liden stærk martyrsjæl? Men løftet blir svært at holde. Thi idet hun tæmmed hans vildhed og gav hans hjerte ro, saa begyndte hendes eget at slaa smaa urolige, uvante slag. Hun faar et nyt arbeide, at tæmme sit eget hjerte. Og hun søger at faa det roligt igjen ved ustanselig at la rosenkransen glide gjennem de skjælvende hænder og ved at synge dag og nat Ave Maria og Te Deum og alle de hellige kirkens sange. Hun døver de nye røster med røgelsesduft fra alle de hellige altere, hun stænker sig ustanselig med vievand. Og dog skjælver de smaa hænder voldsomt, der hun knæler ved blokken og holder det deilige, hedenske hode.

Og hele sit liv, ja kanske gjennem hele skjærsilden og ind gjennem alle himlenes himle maa hun angre og lide og sone, fordi hendes hjerte slog saa menneskelig uroligt, og fordi hendes hænder skalv som andre smaa elskende pigers hænder den lille stunden, hun holdt den elskedes hode over blokken.

Men til Catarinas hus i Siena valfarter den dag i dag tusener af fromme katholske sjæle for at tilbede hendes hellighed. Og kommer jeg engang til Siena, saa vil jeg ogsaa se hendes hus, hvor alle minderne om hendes hellighed opbevares.

Men jeg vil søge og søge blandt alle relikvierne, om jeg ikke kunde finde noget, som minded om denne hendes lille svaghedsstund — kan hænde jeg fandt et sted en liden lok, som hun stjal den syndige lille stunden. Noget sligt har vel Selma Lagerlöf fundet, og af det har hun digtet sin skjønne legende om Catarina af Siena.

JERUSALEM I
I DALARNE

kke før er de to sidste bøger ude i boghandelen, (1899) „för jag fick min kapsäck packad och äfven nu med fru Elkan som reskamrat for åstad på en härlig resa till Egypten, Palestina, Grekland och Konstantinopel," skriver hun.

Hun skulde nu først og fremst gjøre studier til sit store værk, *Jerusalem.*

Om jeg skulde raade en, som ikke kjendte nogen af Selma Lagerlöfs bøger, til hvilken han skulde vælge, for med en gang at faa det mest storslagne billede af hende, saa vilde jeg si *Jerusalem.*

Digtere og digtersjæle vilde jeg kanske gi *Gösta Berlings saga*, skjønt ogsaa disse kan gjøre os det puds ikke at forstaa sig paa den med engang.

Men *Jerusalem* maa alle, som har noget literært skjøn, forstaa sig paa.

En fin, gammel herre, som hørte mit foredrag om Selma Lagerlöf, kom bort til mig og

sa: „Ja — jeg *har* forsøgt med Gösta Berling, men förlåt mig, jeg la den bort!“

Ja, at man lægger den bort, *kan* förlåtes, fordi den er rarere end alt rart. Men at nogen lægger *Jerusalem* bort, förlåter jeg ikke! Da faar man henvises til „Roccamboles sidste ord“, indianerfortællinger og „Bedstemors gut“, og ikke tillades at blande sig i literære samtaler!

Man skulde fristes til at tro, at emnet i *Jerusalem* var et af Selma Lagerlöfs fantasifostre. Men det er det ikke. Det er aldeles tilforladeligt, at der for nogen aar siden gik en religiøs bevægelse gjennem Dalarne, en bevægelse, som kulminerte i en uimodstaaelig længsel mod det hellige land. Og saa uimodstaaelig var denne længsel, at den ene slægt efter den anden solgte sine gamle ættegaarde og brød op fra dem for at valfarte til Palæstina og der leve et liv i lighed med de første kristnes, noget de virkelig ogsaa gjennemførte.

At dette emne i særlig grad maatte friste en digter, er let forstaaeligt. Her var jo noget i og for sig storslagent, noget, som almindelige digtere ogsaa kunde gjøre noget ud af, hvad maatte det saa ikke bli under Selma Lagerlöfs hænder. Her vilde hun faa udmærket leilighed til at vise sit nøie kjendskab til bønders liv og tænkesæt, til alt det rolige og hjemlige, som ogsaa er en side i hendes natur, medens samtidig hendes fantasi kunde gaa paa nye eventyr og

rigtig løbe løbsk nede i Palæstinas fremmedartede scenerier.

1ste del foregaar altsaa i Dalarne og gir mageløse interiører fra de gamle bondegaarde. Men man maa være meget fortrolig med bønders liv for at forstaa, *hvor* godt disse er skildret.

Og dog kan ikke den, som nøie kjender tilsvarende norsk bondeliv, la være at mene, at, om der ikke er en væsensforskjel i svenske og norske bønders naturer, saa har hun ladet sine bønders følelsesliv komme formeget frem, faa for meget raaderum i deres liv. Thi selv om de har sit stærke følelsesliv, hvad det jo nærmest ser ud til, at bønder ikke har, saa lar de det aldrig komme saa *bevidst* frem. De skjuler det, ikke alene for de mange, men ogsaa for den ene, som staar dem nærmest, ja til og med for sig selv. Naturligvis er der forskjel paa den udvikling, bønders følelsesliv har naad i de forskjellige bygder baade i Norge og Sverige; men jeg skulde fristes til at tro, at netop den slags bønder, som Selma Lagerlöf skildrer her i Dalarne, de er ikke bare saa ydre lukket, hvilket hun stærkt har betonet, men ogsaa meget mere saa at sige indre lukket.

Og derfor er en slig monolog, som den Ingmar Ingmarsson holder i det berømte indledningskapitel, en komplet umulighed i og for sig. Og dog — er dette kapitel noget af det mest

glimrende, ja, kanske det genialeste, Selma Lagerlöf har gjort. Det er saa dybt menneskeligt, saa slaaende i sin almenmenneskelighed, at det er umuligt at læse det uden at sidde og smile, slig som man gjør, naar man læser eller ser noget rigtig forbløffende godt. Og man bøier sig i dyb ærbødighed for al den menneskekundskab, det røber, for alt det rige hjertelag, for al den fine, overlegne forstaaelse, som, iført en digters bevingede ord og originale form, strømmer os imøde.

Men, at hun ogsaa selv har havt en liden fornemmelse af, at den sløve bondegutten ikke godt kunde gaa der og tænke saa genialt, medens han gik og pløied hin vaarmorgen, det forstaar man deraf, at hun ved enkelte smaating prøver at stelle lidt paa genialiteten. „Karlen tyckte, att tankarna tillkommo så lätt inne i hans hufvud, som om någon hade hviskat dem inne i hans øra“ — — ja, det er nok ikke frit for, at forfatterinden her spiller hviskerens rolle! „Och eftersom han sällan kunde tänke så redigt och snabbt som denna dag“ — — — nei, det skal du faa mig til at tro! — — „blef han glad och upplifvad af det.“ Ogsaa meget rimeligt! Det maatte være herligt for hver en sløv bondegut, som gaar der og pløier og har havt liden anledning til at klargjøre og udvikle sit tanke- og følelsesliv, at faa en saadan digter til at gaa

og hviske slige tankeudredninger og slige ord ind i øret.

Hele 1ste kapitel heder *Ingmarssönerna* og har den prægtige devise: „Vi Ingmarssönerna behöfve ej fråga efter människor, vi gå bara Guds vägar“, dette ord, der som et slagord gaar gjennem hele bogen.

At forfatterinden har havt meget grundige kildestudier at gaa efter i denne bog, træder tydeligt frem. Man har en tryg fornemmelse af, at hvert eneste kapitel, hvor underlige og usædvanlige ting det end beretter om, er bygget over sandfærdige begivenheder. Og hvert kapitel har sin titel, som altid kaster et klart lys over det væsentligste. Det brilliante afsnit om Ingmarssönerna kalder hun bare „Indledning“, men ogsaa dette er betegnende; thi skildringerne af den gamle slægt paa Ingmarsgården og fortællingerne om deres liv er det, som gir baggrund og forstaaelse af denne saga om bønder. Og denne saga interesserer i lige grad dem, som bare ser det almenmenneskelige i skildringerne og dem, som er fortrolig med bønders liv og forstaar noget af alt det storslagne, som ligger under alt dette forsigtige og næsten irriterende beherskede, som paa overfladiske iagttagere bare virker frastødende.

Selma Lagerlöf ser paa dem med den sympathi, som de fortjener, men neppe er mulig

uden et indgaaende og aarelangt kjendskab til dem.

Betegnende er et par repliker, som falder mellem en gammel kone og den unge pige, som blev tvunget til at skulle gifte sig med en af de stygge og tause, men solide Ingmarssöner. „Jag har altid hørt att det var bra att vara hos Ingmarssönerna“, siger konen, „det är bra folkslag“. „Ja“, svarer pigen, „det är bra folk“. „Det är det bästa folket i socknen“, de äro rättrådiga“. „Ja — det räknas ej för orätt att tvinga sig till en hustru“.

„Klokt folk är det också“. „Ja, men de tiga med hvad de veta“. „Säga de aldrig något“? „Det er aldrig någon, som säger mer än hvad som just är nödvendigt“. Og naar de saa atpaa er „fula“, saa kan man jo ikke egentlig fortænke den unge pige i, at hun ikke netop syntes, det var morsomt at skulle bli kone paa Ingmarsgården. Og naar saa brudgomen til og med steller det saa „att hon måste fira dopöl föra bröllopet“, blir hun aldeles ude af sig af sorg og skam og hævnlyst. Og saa dræber hun barnet.

Men nu hænder dette, som saa ofte sker i Selma Lagerlöfs kjærlighedshistorier, at et eller andet ord, en eller anden ædel daad hos den, man ikke før elsker, pludselig kan tænde kjærligheden. Da pigen sidder under forhør, hjælper Ingmar hende til en mildere straf ved at sige,

at han finder hende uskyldig og vil ta al skyld paa sig, fordi han tvang sig ind paa hende. Og han siger, at han vilde gifte sig med hende alligevel, „om hon bara bytta om håg mot ham“. Og det forekommer hende saa storartet, at han kan si dette, trods den frygtelige vanære og sorg, hun har bragt over ham ved at dræbe deres barn, at kjærligheden til den stygge, før saa forhadte mand pludselig vaagner hos hende. Det tiltalende her er, at Selma Lagerlöf altid lar det sjælelige ha størst magt ogsaa i elskov, at det er det, som ogsaa tænder kjærligheden mellem mand og kvinde. Det virker saa velgjørende midt i alle de sanselige skildringer af kjærlighed, man ellers forgives med.

Det samme er tilfældet med en af de yngre Ingmarssöner. Den unge, vakre Gertrud kan ikke rigtig kalde de følelser, hun har for ham, for kjærlighed; hun er altid i tvil. Men saa en dag gjør han en heltedaad, han forsvarer og redder den, hun ved, han hader og helst vilde se død — da blusser Gertruds følelser op og blir bevidst kjærlighed. Og den unge blyge pige knæler ved den elskedes seng, der han ligger syg og i feber, og hun siger: „Men i kväll fick jag höra, Ingmar, att du bistått den du hatade. Och då var det förbi med mig“.

Gertrud blef röd som blod i ansiktet. „Jag kände att jag ej hade makt att göra något, som skulle skilja mig från dig“.

„I det samma böjde hon sig öfver Ingmars hand och kysste den“.

Og saa, hvor rent skildrer hun ikke ogsaa hans store lykkefølelse over Gertruds tilstaaelse: „Ingmar tyckte att stora klockor dånade för hans öron och ringde in en stor helgdag. Det blef söndagsfrid och stilhet inom honom och kärlek låg honungsöt på hans tunga och spred sig med ljust välbefinnande genom hela hans varelse.“

Læg mærke til de udtryk, hun bruger: Stillhet och söndagsfrid.

Godt, at vi har en, som med den store kunst kan besynge kjærligheden ogsaa, naar den ser slig ud. Man kunde ellers glemme, hvad de unge piger i sine rene drømme tror, at kjærlighed er.

Men uagtet Selma Lagerlöf godt ser, at elskoven er den store magt i de unges liv, saa ser hun ogsaa, at der i slige gamle bondeslægter kan være det, som er stærkere, nemlig kjærligheden til ættegaarden og til ættens traditioner. Denne Ingmar, som er et ægte skud af den gamle stamme, ofrer nemlig sin kjærlighed til Gertrud for at redde gaarden fra at gaa over i fremmede hænder. Gribende er denne hans kamp mellem kjærligheden til Gertrud og kjærligheden til gaarden skildret i det mesterlige kapitel om auktionen paa Ingmarsgården. Det er, som om han havde to hjerter i sit bryst, to

lige varme og lige brændende hjerter. Men det ene var dog stærkest; thi han gifter sig virkelig med en anden for at faa beholde gaarden. En rig mand kjøber ham nemlig paa denne maade til svigersøn.

Ingmar synes selv, han har gjort en ussel handling; for han sender Gertrud denne hilsen med hendes mor, som overvar auktionen: „Gå hem till Gertrud, mor Stina, och säg, att jag svikit henne och sålt mig för att få gården. Bed henne, att hon aldrig mer tänker på en sådan stackare som jag!“

Gertrud tænker nok paa sin „stackare“, tænker saart og tænker længe. Men saa „møder hun Jesus“. Og saa er hun reddet. Hun gribes af vækkelsen og reiser med til Jerusalem. Vi ved jo, at klostertanken i en eller anden form altid har været og altid vil bli kvindens tilflugt efter saaret og skuffet kjærlighed. Gribende er ogsaa afskedsscenen mellem disse to, da hun paa bryllupsdagen kommer til ham for at vise ham, at hun er frelst og fri. Hun maatte gi sit hjerte til de himmelske ting; thi „så länge mitt hjärta var bundet vid denna världens ting, var det bundet vid sorgen,“ er hendes afskedsord til ham.

Uagtet den store vækkelse er det centrale i bogen, det, som har git anledningen til, at den blev skrevet, saa har man egentlig ikke

fornemmelsen af at læse en hel hoben vækkelseshistorier.

Man læser om bønders liv, gamle mærkelige slægtshistorier fortælles, mange eiendommelige menneskétyper kommer frem. Og en mængde fine smaating har hun med en samlers kjærlighed og pietet gjemt paa for saa at la dem undergaa den metamorfose, som bare digterne har det i sin magt at gjøre, en metamorfose, som ofte er lige saa forbløffende som den fra larve til sommerfugl. Thi saa mangt af det, hun fortæller, vilde for de fleste bare været den tarvelige, ja frastødende larve, som jordbunden kryber paa marken. De aller færreste tænker jo paa, at denne ved en genial forvandlingsakt kan bli til sommerfuglen med de deilige farver og den lette flugt.

Men i alle disse jevne forholde kommer saa vækkelsen og slaar ned som lyn. Og hun lar den virke som lyn, imponerende og guddommelig i sin oprindelse.

Det kan være interessant i disse nyeste vækkelsestider at studere den virkning, vækkelsen havde paa disse mennesker i deres forholde.

Selma Lagerlöf ser med dyb forstaaelse paa en slig religiøs vækkelse, og man faar indtrykket af, at hun ogsaa har sympathi for den. Hun har ialfald sympathi for de aandens funker, som den tænder, og hun har respekt for den magt, den har til at forvandle menneskesjæle. Men

alligevel lar hun kjendsgjerninger — ikke noget slags ræsonnement — vise, at følgerne, virkningen blev sorg og splittelse og ofte uretfærdige handlinger. Man saarer, bedrøver, ja, forurettter sin kjæreste ven, sin nærmeste slægtning, det smerter nok at gjøre det, men „Gud vil det", dette ord, som fanatikeren saa ofte misbruger. At leve for „det ene fornødne", saa storartet det end synes, trækker ofte den konsekvens efter sig at forsømme det nærmestliggende i en skjæbnesvanger grad.

Selma Lagerlöfs ildsjæl er grebet af beundring for vækkelsens store magt; men alt det sunde og kloke i hende protesterer mod al denne forstyrrelse i menneskelivet og hverdagslivet. Og det overmenneskelige er nu engang det overmenneskelige for os mennesker.

Vi har før oftere nævnt den eiendommelighed i Selma Lagerlöfs bøger, at drøm og virkelighed ofte gaar saadan over i hinanden, at man ikke ved, hvor drømmen ender og virkeligheden begynder, eller omvendt. I *Jerusalem* er netop dette ofte tilfældet. F. eks. i kapitlet om Gertrud, hvor der fortælles om hendes kamp efter at Ingmar har sveget hende. En drøm om natten, hendes egne sygelige, saare tanker og længsler og det daglige livs sysler løber slig i ett for hende, at læseren ogsaa paavirkes heraf og ikke finder det noget underligt, at hun en dag virkelig møder Jesus lyslevende paa veien.

„Han var hög och ung och bar en fotsid svart klädnad. Han hade ett långlagdt, mycket skönt ansikte, hufvudet var obetäckt, och långa, mörka lockar hängde ned på hans skuldror. Främlingen gick alldeles rätt emot Gertrud. Hans ögon vore lysande och klara, som om ljus strömmade ut ur dem, och då hans blickar föllo på henne, förstod hon, att han kunde läsa all hendes sorg. Och hon såg, att han ömkade sig öfver henne, som var hemsökt af skräck för ringa jordiska ting, och hvars själ var besmittad af hämndlust och besådd med sorgens tistlar och giftblomster.

Allt som han kom närmare Gertrud, kände hon sin varelse öfvergjutas af tilltagande frid och salighet och stilla, solligt lugn. Och då han hade gått förbi henne, fanns inom henne ej mera någon sorg eller bitterhet, utan allt ondt försvann som en helad sjukdom och efterlämnade hälsa och styrka. Gertrud stod stilla en lång stund. Synen gled bort, men hon förblef stående i drömmande lycksalighet. Då hon ändtligen såg sig om, var den helt försvunnen, men intrycket af det hon sett, försvann ej. Hon knäppte sina händer och lyfte dem i hänryckning. „Jag har sett Jesus!“ utropade hon med innerlig fröjd. „Jag har sett Jesus, han har tagit bort min sorg, och jag älskar honom. Nu kan jag ej älska någon annan i denna världen.“

Lifvets bekymmer försvunno och blefva oänd-

ligen små. Och lifvets långa år syntes som en kort liten tid. Och all jordisk lycka tycktes arm och grund och utan betydelse."

Det *var* en drøm, et syn dette møde med Jesus paa veien.

Men det var ogsaa virkelighed. Saa mangen en har mødt denne alvorlige unge mand med helsebod for sorgen, fordi han lærte den sørgende at hæve blikket opad. Og de har fundet sin sjæls redning.

Lad de andre si, at det hele var en drøm, et syn. At det var virkelighed viser dens liv, som havde „synet".

Vanskeligere er det at faa det overnaturlige og det naturlige til at forenes i det tidligere nævnte underlige kapitel *Den vilda jakten.*

Der er det naturens vilde magter og kræfter, som spiller ind. Vi kunde si, at hun her har ladet „de döda ting" faa den sjæl, hun virkelig tror, de har, fordi de har været inde i livets kredsløb engang. Hun lar dem her vaagne af „sin drömlöse sömn", og hun lar det, hun tror de „förnimmar" i denne sin drømmeløse søvn, faa bryde ud og gribe ind i menneskers liv.

Hin vilde jagt, som brød ud fra fjeldet den nat, da de glade mennesker dansed i Stark-Ingmars hytte, det er et vældigt uveir, et stenras med oversvømmelse og forfærdelse i følge .Men forfatterinden kan ikke la være at gi de skræm-

mende lyd, de angstfulde fornemmelser skikkelser og navn.

Først er det en vild hund, som jager. Og halvt blir denne jagt en jagen paa naturens vilde kræfter, halvt en jagen paa alle de onde samvittighedsrøster hos disse mennesker, som synes at ha glemt alt uden dansens glæde.

Ogsaa dette kapitel blir en virkningsfuld baggrund for vækkelsens lyn, som slaar ned baade her og der i de forskræmte samvittigheder.

„A ni galna, som löpa ute, då berghunden hørs?“ spør en.

„Är det inte en riktig hund?“ spør en anden. Ingen er rigtig paa det rene med, hvad det er. Og forfatterinden gir ingen forklaring, men overlader det til os selv at rede os ud af mysteriet.

Igrunden behøves ingen forklaring heller, selv om man aldrig har været ude for noget overnaturligt selv. Men har man levet længe i ensomme og vilde naturtrakter, følt den graa uhygge, som kan ligge i en mørk nat, naar stormen kommer i vilde brøl fra ubeboede fjeldvidder, naar skyerne seiler kulsorte over os, eller naar hele himmelen gaar til dans med troldske nordlysfagter med al sin ulykkespaaende uro, eller naar tordenen ruller forstærket og gjentat fra fjeld til fjeld, eller naar sneen, pisket og jaget synes at ville indhylle alt i sine iskolde

dødsfavntag, da forstaar man saa meget, at kapitlet om „den vilda jakten“ ikke blir bare digterfantasier, men denne, opblandet med naturmagternes vældige indgriben i menneskenes liv.

Hør hendes malende skildring af uveiret hin nat:

„Då det som nys förnams som en stor åska, nu var alldeles framme och inpå dem, hörde de, att det bestod af jämmer och hot, af gråt och ilska, af skrällande hornlåt, af sprakande eld, af gastars tjut, af djäflars hånskratt, af stora vingars susning.

De kände, att allt ondt i afgrunden var lössläppt denna natt och kom störtande öfver dem. Hela marken darrade, och stugan vacklade ett ögonblick, som om den skulle falla.

Det var som om hästar togo sats öfver stugan, deras hofvar slogo dånande mot takåsen, som om gastar tjutande foro förbi knutarna, som om läderlappar och ufvar med tunga vingslag störtade mot skorstenen.“

„Det var som om hela berget kom farande och tågade ned i dalen,“ staar et andet sted. Og med de endnu saa friske minder om den frygtelige ulykke i Loen, hvor hele berget virkelig „kom tågande“, blir denne beskrivelse ikke overdrevet.

Saa skildres, hvordan uveirets rædsel har virket paa dem alle. Alle ransaged de sin sjæl og trodde, det hele var skeet for deres synders

skyld. „Men hvad Gertrud angår, så tänkte hon endast: Nu vet jag, att jag aldrig kan lefva skild från Ingmar, utan alltid måste vara tillsammans med honom för den trygghetens skull, som utgår från honom.“ Og disse ord falder saa gode og trygge og hjemlige efter alt „ovåsendet“. Det var først senere, at vækkelsen kom til Gertrud i sorgen over at miste Ingmar og al den „tryggheten“, som udgik fra ham.

Men lidt efter lidt var vækkelsen fuldbyrdet i saa mange sjæle, at de blir et helt lidet samfund, hvis motto er „enighed“. Det er næsten en skjæbnens ironi, at netop dette ord var deres valgsprog; thi selv om de indbyrdes var enige, saa saadde de uenighed og splittelse i alle hjem. Og trods sorgen over at miste saa mange af sine nærmeste, maatte det næsten føles som en lettelse for de andre, da de endelig har sluttet alle sine pinlige forberedelser og auktioner og skal drage afsted.

Og saa kommer slutningskapitlet: „Afresan“, næsten ligesaa glimrende skrevet som indledningskapitlet.

For alle de fine smaating hun her faar frem i afskedens bløde og tunge stunder! Hun ved, at da, naar man skal skilles og si farvel, da blir selv de haarde sind veke, de kolde blir varme, de tilbageholdne blir meddelsomme, det som før ikke kunde siges, det blir hvisket sammen med farvellet.

Og intet synes forfatterinden at ha glemt af hvad de maatte føle i afskedens stund, der de staar og ser de gamle gaarde, hvor de har levet hele sit stille og fredelige liv, staa der og glitre i solen til farvel, medens Dalelven suser afsted med alle de kjendte sange.

Men med korsfarerens hellige længsel i sin sjæl dæmper de sorgen og synger: „Vi få mötas en gång, vi få mötas i Eden en gång."

De staar paa broen over Dalelven og ser sig omkring:

„På bron fanns inte en menniska, som kunde höra dem. Det var deras hemlands blå kullar, älfvens gråa vatten och de bugande träden, som de sjöngo till.

De skulle aldrig se dem mer, och ur strupar, som tillsnördes af gråt, trängde afskedssången: Vackra hemlandsbygd med dina vänliga röda och hvita gårdar i de täta träddungarna, du med dina goda åkrar, med dina hagar och betesplatsar, med din långa dal, som klyfves af den smidiga älfven, hör oss! Låt oss bedja Gud, att vi få mötas än en gång. Må vi få se dig åter i himmelen!"

JERUSALEM II
I DET HELIGA LANDET

J*erusalem I* ender med at fortælle om alle de smaa barn, som skulde reise med til det hellige land. De havde glædet sig saa umaadelig til reisen, men alt paa veien til jernbanestationen var de blit fornøiet af reisens besværligheder og længted hjem. Saa, da de voksne er optat med at ordne reisegodset paa stationen, samler de smaa sig i en graatende klynge, tar hverandre i haand, en stor og en liden, og beslutter at vandre hjem igjen. De voksne indhenter dem, men da de ber dem komme tilbage, svarer de smaa: „Vi bry oss ej om att fara till Jerusalem. Vi vilja gå hem."

Og med disse ord slutter bogen.

Jeg er ikke saa sikker paa, at det er en tilfældighed, at bogen slutter netop med dette. Af barn faar man ofte visdomsord at høre. Ialfald laa der denne gang et slags profeti i dem. Havde de stakkars troskyldige mennesker, som mente, at i det hellige land, der var bare fred og glæde og herlighed, anet alt, hvad de

skulde gjennemgaa der af skuffelser, lidelser og vanskeligheder, saa havde de kanske gjort som de smaa barn, tat hverandre i haand, vandret hjemover til de trygge, gamle hjem og sagt: „Vi bry oss ej om att fara till Jerusalem."

Havde nu Selma Lagerlöf været den overspændte idealist, som mange vil gjøre hende til, saa havde hun jo kunnet ladet det hellige land være landet, som flyder med melk og honning. Hun kunde jo godt, om hun havde villet, af de mange indtryk, hun havde faat dernede, plukket ud bare dem, som kunde blit til „melk og honning". Men sandhedskjærlig som hun er, har hun ikke villet skjule, at for hende som for alle Jerusalemsfarere, har de første indtryks skuffelser været for stærke og for overveiende.

Landet, som flyder med melk og honning, er ubarmhjertig sunket ned i det døde havs rædsler, og det meste af de gamle herligheder er, sammen med Sodoma og Gomorra, begravet under svovlregnen.

Men Selma Lagerlöf lar ikke disse indtryk faa raade grunden alene. Hun sokner tilbunds i det dødens hav, som nu synes at overskylle det hellige land, og hun graver med en forskers taalmodighed og ro i ruinerne under den stivnede svovlregn, og hun finder lidt efter lidt de svundne herligheder igjen.

Vi faar afsnit, hvor liljerne paa marken staar der som i Frelserens dage, hvor morgen-

rødens vinger gir vore sjæle flugt, og hvor Jerusalem igjen blir „staden med murar af guld och portar af brändt glass."

Lederen af den koloni, som de svenske Jerusalemsfarere skal slutte sig til dernede, er en amerikansk mrs. Gordon, hvis forhistorie vi fik i kapitlet om „L'Univers' undergång" i 1ste del.

2den del begynder med, at hun en kvælende hed august-nat ikke kan faa sove. Saa staar hun op, vandrer indover mod byen og stiger op paa en liden høi for at sidde og lytte til nattens høitidelige stemmer.

Noget af det genialeste Selma Lagerlöf har fundet paa, er dette kapitel, hvor hun lar de gamle høier, som har levet med og set alle Jerusalems vekslende tider, faa tale og berette alt, hvad de ved.

Et imponerende indtryk faar vi her af forfatterindens kundskaber, af de grundige og solide studier, hun har maattet gjøre for at kunne lave denne natlige samtale mellem den hellige klippe som bærer Omars straalende moské og den, som bærer den hellige gravs klippe. Det er et forunderlig stemningsfuldt kapitel — om end de fleste nok vil finde det for langt — og neppe har nogen strid mellem to kirkesamfund været ført med saa interessante og aandfulde ord. Skade, at det ikke var skrevet før de gamle kirkemøders tid, før alt det uendelige kjævl i middelalderen om ord og lære.

Det vilde maaske paavirket de lærde kirkens mænd til at tale lidt mindre dogmatisk og kjedeligt!

Samtalen arter sig altsaa som en strid, eller mandjevning mellem kristendommen og muhamedanismen. De praler begge af den magt, de har øvet gjennem tiderne og fremfører hver sine beviser. Og det er disse beviser, som er saa lidet dogmatiske, at de fængsler os som andre eventyr. De kommer nemlig i form af legender og sagn, som dog alle indeholder sin dybe og slaaende sandhed. Vi ved, at Selma Lagerlöf har sin styrke i at læse legender paa den rette maade og i at fortælle dem i en usædvanlig fængslende form. Katholikerne kan beklage, at hun ikke tilhører deres kirke. Hun vilde gjort en glimrende propaganda.

Mrs. Gordon sidder og lytter. Og da striden mellem de to klipper er paa det værste, reiser hun sig og siger: „Ve er, ve er! Hvad ären I för helgedomar? I tvisten och striden, och af era tvister fylles världen med ofrid och hat och förföljelse. Men Guds sista bud heter enighet, hören det, Guds sista bud, som jag har modtagit, heter enighet.“

Då dessa ord voro sagda, tystnade både den heliga grafven och den heliga klippan. Mrs. Gordon undrade ett ögonblick, om det var hennes ord, som hade haft makt att förmå dem att afbryta tvisten. Men då såg hon, att alla kors och halfmånar, som höjde sig öfver den heliga

stadens stora kupolbygnader, började förgyllas och skimra. Solen rann upp öfver Oljoberget, och alla nattens röster måsta förstumma.“

Ja, saa var mrs. Gordons og alle hendes trosfællers haab, at alle nattens røster skulde forstumme, at de ved det eksempel, de gav, skulde kunne vise verden enighedens store magt baade i liv og i lære.

Men de fik snart føle sandheden af det underlige ord, som saa ofte siges dernede, at „Jerusalem dödar“. Ikke saa meget ved sit uvante og for nordboere saa farlige klima, ved sin ulidelige hede og alle de urenslige, usunde forhold der, som faar alleslags sygdomme til at rase. Disse ting ødelægger nok ogsaa, men det er ikke det, som menes, naar man siger, at Jerusalem dödar.

I kapitlet *Guds heliga stad Jerusalem* fører forfatterinden os rundt i byen og viser os alt det, som det var rimeligt, at man mente, naar man siger, at Jerusalem dödar. Den første vandring gjennem byen er nemlig fra først til sidst en skuffelse.

Man ser ikke andet end uhumskheder og elendighed. Men alligevel er det ikke her, man finder det, som dödar. Vi maa videre, for vi maa finde det. Og vi kommer ud af den gamle, forfaldne by og ind i de statelige jødiske og tyske akerbrugskolonier, til de store klostre og mangfoldige barmhjertighedsanstalter. Og *her*

er det Jerusalem, som dödar! Thi „här er det, som katoliken talar illa om protestanten, metodisten om kväkaren, luteranen om den reformerte, ryssen om arminern. Här smyger afvunden, här misstror svärmaren hellbrägdagöraren, här tvistar den renläriga med kättaren, här öfvas ingen misskund, här hator man för Guds högre äras skull hvarje människa. Och här är det man finner det man söker. Här är själajaktens Jerusalem, här er lögnens, förtalets och smädelsens Jerusalem. Här förföljer man utan hvila, här mördar man utan vapen. Detta är det Jerusalem som dödar människor.“

Og heller ikke Gordonisterne undgaar dette Jerusalem. Trods sit ideelle og helt igjennem opofrende liv for syge og fattige og sorgfulde, faar de ord for baade det ene og det andet. Misundelsens onde tunger begynder at ødelægge alt for dem og at „döda“ dem baade legemligt og sjæleligt. Saa det er ikke for intet, at en af de første kapitler, det første, som egentlig fortæller noget fra selve Jerusalem, det er det hjertegribende kapitel om *Korsbäraren*. En stakkars, vanvittig mand, en hvis „förstånd var hos Gud“, som gaar dag efter dag og slæber paa et tungt kors rundt hele Jerusalem og venter og venter hver dag med ny glæde og nyt haab at møde Frelseren selv paa et af alle de hellige steder, men — møder ham aldrig!

Tilslut kaster han sit kors.

Saa mangen en gik det slig dernede i dette skuffelsernes Jerusalem.

Uendelig gribende er ogsaa næste kapitel, „Murar af guld och portar af brändt glass“, hvor en af de svenske kolonister straks han er kommet over, blir syg og maa dø. Men først vil han se disse mure af guld og disse porter af brændt glas. Og de bærer ham rundt og siger, at her er kirken, som er bygget over Kristi grav, her er Pilatus's palads, her er Kristi lidelses vei, her er den rige mands hus, o. s. v.

Den syge stirrer med sine hede, længtende øine. Er *dette* Guds hellige stad? Han ser bare smuds og elendighed!

Men saa fører de ham udenfor murene. „Här ser du ända ned till Döda hafvet och Moabs berg“, siger de til ham.

„Birger lyfte än en gång sina trötta ögon. Han såg ned öfver den ödsliga, vilda bergstrakten öster om Jerusalem. Långt, långt i fjärran glimmade en vattenspegel, och på andra sidan om denna stodo berg, som strålade i lysande blått, öfverdraget med guld. Det var så vackert, lätt, genomskinligt och lysande, att man ej kunde tro, att den syn man såg, hörde jorden till. Birger reste sig i hänförelse upp från båren, han ville skynda mot den där fjärran synen. Han gick några vacklande steg framåt, därpå sjönk han ned vanmäktig.“

Og vi siger: Ak — som et „fjärran syn“

er ogsaa der Guds hellige stad, Jerusalem! Livets skuffelser er i det hellige land som i alle jordens lande!

Ja, det var han, som ikke fik se „staden med murar af guld och portar af brändt glass“, men maatte dø med skuffelsen.

Og saa er det hende, „Nämndemans Gunhild“, en ung pige, som oftere nævnes ogsaa i 1ste del, som dør af solstik, men ikke bare af det; ogsaa hun er „dödat“ forud af sorg over, at forældrene hjemme har faat høre bagtalelserne om dem og tror dem. Og hun lar med vilje solen faa stikke sig tildøde. Hvor levende er ikke beskrivelsen af, hvorledes solstik rammer, skildret. Vi synes at føle og se, hvor rædselsfuld solen staar der og skinner: „Medan Gunhild såg uppåt, blef himmelen alldeles svart, men solen kröp ihop till en liten gnista med ett hvasst och farligt sken, och hon tyckte sig se, att den frigjorde sig från sin plats på himmelen och kom susande ned för att träffa henne i nacken och döda henne.“

Og vi har Gertrud, som kom med hjertet saa fuldt af tro og længsel. Ogsaa hun blir forfærdet over alle skuffelserne; men hendes korsfarerglød slukkes alligevel ikke, hun faar beholde den, fordi hun — mister lidt af sin forstand! Hun faar en fiks idé og gaar hver morgen op paa Oljebjerget for at se Jesus

komme paa morgenrødens vinger. Hun venter ham hver dag lige straalende, lige seiersvis.

Og saa han, den svenske kolonis leder hjemmefra, Halvor Halvorsen, som blir syg af rædsel og dør, fordi de har gravet hans lille døde barn op af graven, hvor han havde lagt hende saa kjærligt og omsorgsfuldt ned. De skulde bruge deres kirkegaard til noget andet og saa graver de de døde op hulter til bulter. Han finder lille Gretas kiste paa en affaldshaug og slæber hende hjem. Men hjertet gik istykker paa veien. Ikke fordi lille Gretas kiste er for tung; men fordi han synes dette er høidepunktet af al elendigheden dernede: ikke engang dødens fred paa kirkegaarden! Og til et sligt sted har han ført sine landsmænd. „Han tyckte sig höra hur hans landsmän höjde sin röst mot honom: Vi trodde på honom, och han förde oss till ett land, där vi voro mera föraktade än hundar, och till den staden, hvars grymhet dödade oss.“

Dette skildres i kapitlet *Gehenna*. Men før dette grufulde kapitel, faar vi som en liden hvilestund, hvor alle rædslerne er borte og drukner i bare blomster, i det yndige kapitel „blommor från Palestina“. Hele kolonien er paa landtur for at plukke blomster, „det fattiga heliga landets enda rikedom“.

Og her mellem alle blomsterne blir de som barn igjen allesammen, glade og muntre og sommerfriske, synes med én gang, de forstaar

Kristi ord: Uden I blive som barn, kan I ikke komme ind i himmeriges rige.

Og de, som elsker hverandre, men aldrig skal faa gifte sig, fordi de har aflagt kyskhedsløftet, de glemmer idag alt uden sin kjærlighed og, at de er sammen.

Den unge Bo Månsson, som altid har elsket Gertrud, gaar lykkelig ved hendes side og forsøger at fortælle hende, at dette er nok for ham, nok at se hende og tale med hende. Han har dödat sin jordiske kjærlighed, mener han: „Herre, också i detta har jag blifvit som barn, att jag ej mer känner sådan kårlek som i forna dagar, utan min älskade är mig som en lekkamrat och en kär syster, med hvilken jag vandrat ut och plockar blommor i det gröna. Herre är jag då icke — — — Bo afbröt med ens, ty på samma gång som han uttalade orden, kände han, att han ljög. Det var honom som hade Kristus verkligen stått där framför honom och sett in i hans innerste. Och Bo tyckte, att Jesus måtte kunna se, hur kärleken reste sig inom honom och slet i honom som ett rofdjur, därför att han ville förneka den i den älskades närvaro. Och i häftig rörelse gömde Bo ansiktet i händerna, och hån stötte fram orden: Nej Herre, jag är icke såsom ett barn, och jag kan icke ingå i ditt rike. Kanske att de andra kunna det, men jag kan ej släcka elden i min själ och lifvet i mitt hjärta. Ty

jag älskar och brinner såsom intet barn kan brinna. Men om det så är din vilja, Herre, skall denna eld få förtära mig till lifvets slut, utan att jag söker hugnad för min längtan.“

Forstaaelsesfuldt og vakkert skildres kjærlighedens kamp i korsfarernes hjerter, og let og blygt faar alle de smaa og store kjærligheds-historier fra gammel og ny tid smyge sig ind imellem alle de hellige ting, som optar dem.

Og saa er vi kommet til *Paradisbrunnen*, det kapitel, som jeg synes viser høidepunktet af Selma Lagerlöfs kunst. Skade, at alle udtryk er opbrugt før, for nu gjaldt det at finde et rigtig aparte! Det er nok muligt, at hun har skrevet deiligere ting end „Paradisbrunnen“, ting, som griber os mere, f. eks. „Döden befriaren“, men intet sted viser hun sin kunst i slig overlegen pragt.

Hun er med sine Jerusalemsindtryk stillet paa en vanskelig prøve. Det er Selma Lagerlöf med det fantasifulde blik, med de overlegne kundskaber, med den høitdannede aand og det vide, rummelige livssyn, som ser paa alt dernede. Men hun holder aldrig taler, saa at sige for egen regning. Det skal alt indordnes under troskyldige, kundskabsløse, tarvelige menneskers tanker og indtryk. Opgaven synes at skulle overstige selv en Selma Lagerlöfs kunstfærdighed og opfindsomhedsevne. Men det er alligevel dette hun klarer saa forbløffende godt.

I 1ste kapitel redder hun sig ved at la høiene tale. Da kan man jo faa sagt lidt af hvert. Men det hun især griber til, naar hun vil ha noget usædvanligt frem, naar hun ikke *kan* holde sin fantasi itømme, men maa la den faa udbrud, det er at la en af sine dalbønder bli lidt „tokig“, for da er jo selv almindelige mennesker ikke til at styre imellem.

Eller hun lar feberen faa magt over dem. Det er ogsaa et fiffigt paafund. Og — først i almindelige menneskers feberfantasier faar hendes egen friske fantasi rum nok!

Paradisbrunnen er lavet i form af den febersyge Gertruds og hendes ulykkelige elskers fantasier. Ingen af de to var normale. Den ene var syg og hed af febertørst og *maa* ha vand fra Paradisbrunnen, den anden er syg og hed af kjærlighed og synes, at om han kunde faa slukket den elskedes tørst, saa vilde det for ham være en slurk af Paradisbrunnen — og saa laaner hun disse to til at putte sin straalende, lyslevende og virkelige fantasi ind i.

Det er genialt. Intet andet ord passer.

Men med *Paradisbrunnen* kulminerer ogsaa bogen. Høist rimeligt. Thi alt, hvad hun siden kunde skrive, *hvor* godt det var, alt maatte falde igjennem for dette kapitel, som hun paa en eller anden maade burde ha faat til at være slutningen af bogen. Men — saa var vi rigtignok blit staaende der i al evighed og applaudere!

Godt kanske, at hun siden afkjøler os noget og lar os slippe ud af exstasen.

Hele „Senare afdelingen“ har ogsaa mange fortrinlige afsnit og fængslende ting, men kan i det hele ikke sammenlignes med „Förra afdelingen“.

Ingmar Ingmarssøns forunderlige og høist usandsynlige ægteskabshistorie er det, som er hovedemnet her. Rimeligvis ligger der virkelige ting til grund for denne ogsaa; den er nemlig for eiendommelig til at være opdigtet. Det er jo saa, at de mærkeligste og utænkeligste historier og begivenheder gjerne er rarere end det, folk finder paa at digte sammen. Men alligevel virker ikke denne historie ganske ægte paa mig.

Vi husker, at Ingmar sveg Gertrud for gaardens skyld, han fik beholde den, fordi han gifted sig med den rige Barbro Svendsdotter. Hendes far kjøber sig paa denne maade Ingmar til svigersøn.

Men ogsaa hun er sveget af sin ungdoms elskede, saa hun og Ingmar gaar og tænker paa hver sin og er hinanden helt ligegyldige.

Lidt efter lidt fører dog gjensidig medlidenhed med hverandres lidelser dem mod hinanden, og deres følelser gaar efterhaanden over til kjærlighed. Da saa Barbro faar vide, at der i hendes slægt gaar det frygtelige sagn, at alle guttebarn maa bli blinde og idioter paa

grund af noget ondt en mand i slægten engang har gjort, vil hun befri Ingmar fra en slig ulykke, især da hun indbildte sig, at deres første barn, som døde en uge gammelt, var idiot. Hun faar Ingmar til at skilles fra sig og reise til Jerusalem og gjøre godt igjen, hvad han har forbrudt mod Gertrud. Og uagtet Ingmar ved, at han nu ikke elsker Gertrud mere, synes han, det er hans pligt for hendes skyld, og reiser. Men da han saa kommer til Jerusalem, faar han se, at heller ikke Gertrud elsker ham længer, men begynder at vende sin hu til Bo Månsson. Alligevel synes Ingmar, han maa redde Gertrud hjem fra Jerusalem, som næsten har tat hendes forstand og ellers holder paa at „döda" hende ogsaa. Han blir der en tid og faar i denne spille en vis rolle i kolonisternes liv. Han er jo ikke grebet af vækkelsen og ser derfor paa deres liv med almindelige, sunde øine. Han ser, at de snart holder paa at sulte ihjæl, fordi de aldrig vil ha nogen løn for sit arbeide. Han faar igang flere praktiske forbedringer og arbeider og faar dem lidt efter lidt overbevist om, at det ikke er hverken synd eller skam at ta løn for sit arbeide. Paa denne maade bedres kolonisternes liv betydeligt, og de blir alle mere fornøiede.

Til løn for denne sin hjælp skal saa Ingmar faa lov til at ta Gertrud med hjem til hendes gamle forældre.

Han lager det ogsaa saa, at Bo blir med og at alt blir klappet og klart mellem de to.

Imidlertid har Barbro, kort efter at Ingmar er reist opdaget, at hun skal ha et barn. Og hendes forskrækkelse herover er dobbelt. Først fordi hun tror, at naar manden faar vide det, saa vil han ikke skilles fra hende og gifte sig med Gertrud, og dernæst fordi hun tror, at barnet naturligvis blir en idiot igjen.

Hun beslutter i sin fortvilelse at dræbe baade sig selv og barnet. Men en gammel kone paa Ingmarsgården faar hende til at love sig, at hun skal vente til de faar se, om barnet er blindt og tegner til at bli idiot. De flytter saa til en afsides sæter, hvor barnet blir født, uden at nogen ved om det. Og her lever hun i flere maaneder alene med barnet og lærer at holde saa meget af det, at hun ikke længer tænker paa at dræbe hverken sig eller det.

Men saa en dag kommer en mand uventet ind paa sæteren og faar se barnet. „Hvor gammelt er det barnet?“ „En maaned,“ lyver hun. Hun vil, at Ingmar skal tro, det ikke er hans barn.

Manden farer villig med sladder, og Ingmar faar høre dette nede i Jerusalem, men tror intet ondt om sin hustru. Først da alle hjemme ogsaa siger, at det maa være sandt, maa han

tro det, men vil endda ta barnet til sig, og være dets far. Efter en hel del pinlige greier blir saa endelig alt opklaret og godt mellem dem.

Som man ser, en høist eiendommelig historie blandt bønder, og jeg vilde helst ikke havt den med i *Jerusalem II.*

Men imidlertid har da alt stelt sig noksaa godt for alle vore venner i Palæstina, og havde jeg ikke læst i svenske aviser ifjor, at de alle lidt efter lidt vendte tilbage til Sverige, kunde vi trod, at de for alvor slog sig til ro dernede.

At bare en første rangs kunstner har kunnet skrive en bog som denne, er hævet over al tvil. Og naar sidste afdeling af den svækker lidt virkningen af første, saa er det kanske ikke, fordi den ikke er skrevet med lige saa stor kunst som første afdeling, men fordi indholdet i den ligesom fjerner sig formeget fra de tanker, som bogen ellers vækker. Men naar man lægger den væk, glemmes snart hele sidste afdeling, og hvad man beholder, er alle de straalende billeder fra det hellige land, straalende trods alle skuffelserne og al elendigheden, fordi en stor digtersjæl har malet det altsammen. Og blandt alle de Jerusalemsindtryk, hun har git os, blir det det stærkeste, hvori vi ser, om bare i en længsel, „Staden med murar af guld och portar af brändt glass.“ Og den stemning,

som hviler over det hele, er netop den barnlig-fromme længsel, som Gertrud gir udtryk for, naar hun hver morgen gaar op paa Oljebjerget for at se Frelseren komme paa morgenrødens vinger.

KRISTUSLEGENDER.

t Selma Lagerlöf med sin store modtagelighed for indtryk og stemninger ikke med *Jerusalem* var færdig med at fortælle alt, hvad hun havde faat i det hellige land, forstaar vi.

Og sommeren 1904 udgir hun sin næste bog, *Kristuslegender*, hvor hun forresten ogsaa har tat med en del ting fra sin reise og sine studier i Italien til *Antichrists mirakler*.

Det er nu gaat to aar, siden *Jerusalem* kom ud, saa det ser ud, som om hun har tat sig en lidt længere hvil efter det store arbeide med den.

Men *Hr. Arnes penningar*, som først kom ud som bog sidste vinter, er maaske skrevet indimellem. Den gik nemlig som føljetong i „Verdens Gang“, og i et svensk tidsskrift aaret før, saa hvilen har vel ikke været saa stor, især da hun, medens hun holder paa med en bog, arbeider meget intenst. Hun skriver saaledes til mig, da hun sendte mig *Kristuslegender*: — —

— „så förstår Ni således ochså, att jag stundom långa tider måste gå så helt upp i arbetet, att jag ej kan tänka på något annat. Det kan se fult ut mången gång att ej svara på bref och ej ens tacka, då man fått en stor gåfva, men jag måste ha det så. Jag kan ej tänka på mer än en sak i sönder. Det känns eljest som skulle hjärnan gå i stycken."

Og dette er ikke vanskeligt at forstaa. En slig inderlig hengivelse i emnet kræver, at man gir sig selv helt.

Og siden det netop er efter udgivelsen af *Kristuslegender*, hun siger dette, tyder det paa, at det neppe har været noget hvilearbeide.

Disse smaa, enkle fortællinger ser ud til at være kommet saa let. Men det rare er jo, at netop det, som ser saa let og enkelt ud, det har ofte voldt det største arbeide.

Kristuslegenderne ser saa simple ud, som om de var vokset op af sig selv, og man kunde ved første flygtige gjennemsyn være fristet til at si: Kjære er dette noget?

Ja vist *er* det noget. Det er bare den store kunst, som forstaar at virke ved saa smaa og enkle midler.

Ved nu snart at være naad til enden af hendes bøger ser vi, at emnernes mangfoldighed i dem er stor. Om hende er det umuligt at si: Ja, den og den streng kan hun spille paa, men saa er det heller ikke flere strenge, hun har.

Hun synes at kunne alt. Paa sin maade behandler hun alleslags emner, og alt blir mesterligt. Men naturligvis ser vi, at der er emner, som mer og mindre ligger for hende. Der er saa at sige grader i hendes fuldkommenhed.

Det, som mindst ligger for hende, er vel nutidsfortællinger og moderne mennesker. Jo fjernere tiderne kommer hende, jo mere uligt nutidstænkning, desto bedre føler hun sig hjemme, fordi hun her har mest raaderum for sin fantasi. Men ikke bare derfor. Selma Lagerlöf er mere islægt med tidligere tiders mere naivt nydende mennesker end med nutidens raffinerede refleksion. Og netop det, som streifer ind paa det religiøst grebne og inderlige, alt det, som kan samles under titelen legender, det stemmer udmærket med de naiv-fantastiske strenge i hendes sjæl og streifer ogsaa ind paa det overnaturlige, som vi oftere har nævnt som et fremtrædende træk i hendes bøger.

At hun er en dybt religiøs natur, kommer tydeligt frem. Men hendes religion er fri, uskyldig fri som fuglenesflugt under himmelen. Hun lar sig lige saa lidet binde af dogmer og baand som himmelens fugle lar sig binde paa sin flugt. Og dog er hun bundet af det, som er al religions kjerne og sandhed: tro og hengivelse. Hun anerkjender og ser overalt høiere magters indgriben, og hun lar sine mennesker bøie sig i ydmyghed for denne indgriben.

Derfor har vi i Selma Lagerlöf virkelig fundet en stor digter i vor tid, som har faat det religiøse med i sine bøger, faat det med i fremtrædende grad, uden derved i mindste maade at skade det kunstneriske, hvad jo saa ofte er tilfældet i bøger med religiøs tendens. Men det man kalder tendens, er jo aldrig tilstede i hendes bøger. Man har bare den gode, trygge fornemmelse, at her er der en digter, som ikke fornægter, ikke gaar udenom, ikke ødelægger for os det helligste, og som ikke nærer eller øger tvilens dæmoner i vor sjæl. Saa mangen en stor digter gjør det. Og derfor har vi ofte lagt disses bøger bedrøvet bort og savnet noget, trods alt det deilige, de har git os.

Som en bekræftelse paa, at det religiøst grebne og inderlige inspirerer hendes talent til at gi de skjønneste ting kom hendes *Kristuslegender*.

Enkelte af legenderne har vi læst før. *Kejsarens syn* staar som indledning i *Antichrists mirakler*. *Flykten til Egypten* og *Vor Herre och Sankte Per* staar i legendesamlingen i *Drottningar i Kungahälla*; men nu har hun altsaa samlet disse tre ind i sine *Kristuslegender*.

Alle disse tre er dybe og vakre; men vor største interesse samler sig her om de nye legender.

Den første heder „Den heliga natten" og interesserer ganske særlig derved, at den gir

os et lidet yndigt billede fra forfatterindens barndom.

Vi har før nævnt, at hun ikke bruger at fortælle fra sit eget liv, eller om hun gjør det, saa træder hendes egen person helt i baggrunden. Hendes egne oplevelser de er hendes egne. Bare engang imellem kommer et lidet glimt. Hun aabner da døren bitte lidet gran paa klem og lar os faa titte ind i sine private værelser.

I dette hendes lille barneminde faar vi se hende som fem aar gammel en julemorgen, da hun og gamle farmor maa være hjemme fra kirken, den ene fordi hun er for liden, den anden fordi hun er for gammel. Og de sørger begge over at maatte være hjemme. Men saa „börjar farmor att berätta“ en gammel legende om den hellige nat.

Den beretter saa Selma Lagerlöf os igjen. Og har hendes gamle farmor brugt saa skjønne ord, da hun fortalte den lille femaarige Selma denne historie, saa skjønner vi godt, hvor digter-begavelsen er kommet fra i slægten. Den lille legende har brændt sig ind i barnets sjæl, og den har lagt grunden til hendes kjærlighed til Kristuslegender. Derfor passer det ogsaa saa godt, naar hun sætter denne lille barnlig-naive legende som indledning til alle de andre legender om Kristus, som hun paa sine reiser har samlet og nu saa vakkert har sat i scene.

Betydeligst og mærkeligst er kanske legen-

den om den „Den heliga Veronikas svetteduk“. Men skjønnest finder jeg den, hun kalder „I templet“, hvor hun med de enkleste og deiligste ord fortæller om Jesu første besøg i templet.

Betlehems barn, hvor hun fortæller om Herodes's barnemord, er ogsaa mageløs. Men aller ubeskriveligst virker paa mig den lille lyriske legende, eller digt om *Fågel Rödbröst*. Den kan ingen, som eier taarer, læse med tørre øine.

„Det var på den tiden, då Vår Herre skapade världen,“ saa begynder den. „Det ges många historier från den tiden, och kände man till dem alla, då skulle man ochså veta förklaring å allt i världen, som man ej nu kan förstå.“

Og saa faar vi forklaringen paa, hvorfor Vor Herre kaldte en liden fugl, som var aldeles graa, for „Fågel Rödbröst“.

Fuglen trodde, at Vor Herre maatte ha glemt at gi den den røde farve i brystet og fløi tilbage og spurgte: „Hvarför skall jag heta Rödbröst, då jag är alldeles grå?“

Men Vår Herre log blott stilla och sade: „Jag har kallat dig Rödbröst, och Rödbröst skall du heta, men du får sjelf se till, att du kan förtjäna dina röde bröstfjäder.“ Och så lyfte Vår Herre upp handen och lät fåglen på ny flyga ut i världen.

Fågeln flög ned i paradiset under djupt begrundande. Hvad skulle en liten fågel som

han kunna göra för att skaffa sig röda fjädrar? Det ända han kunde tänka på var att taga sitt bo i en törnbuske. Han byggde inne bland taggarne i de täta törnsnåren. Det var som han väntat, att ett rosenblad skulle sätta sig fast vid hans strupe och ge den sin färg."

„En oändlig massa af år hade förflutit efter denna dag," men endnu fløi Fågel Rödbröst omkring i verden uden et stænk af rødt i sine graa fjær. Stadig fortæller den sine unger om navnet, som de selv maa fortjene, og stadig kjæmper de hver paa sin vis for at vinde det. En tror, at gløden af den kjærlighed, som den følte svulme i brystet for sin lille mage, skal gi det farven. En anden, at de sangens toner, som den har faat i sit bryst, skal farve det rødt. En tredie, at den flammende kamplyst skal hjælpe den til at vinde den røde farve. „Men de mislyckats, såsom alla efter dem mislyckats,' och såsom äfven ni skulla mislyckas," siger de mismodige til sine unger.

Men saa kommer dagen, da vor Frelser blev ført til Golgatha.

Lille Fågel Rödbröst ser de hvasse torne stikke hans pande.

„Hvad människor äro grymma, sade fågeln om en stund."

Og saa vover den modige, lille fugl, som var barmhjertigere end de „grymma människor", at nærme sig den lidende Frelser og søge at

lindre hans smerter. Og han trækker med sit næb tornene ud af hans pande.

„Men vid det, han gjorde detta, föll en droppe af den korstfästes blod ned på fågelns bröst. Den vidgade sig snabbt och fløt ut och färgade alla de små späda bröstfjädrarne.

Men den korsfäste öppnade sina läppar och hviskade till fågeln:

„För din barmhärtighets skull har du nu vunnit hvad ditt släkte har eftersträfvat allt sedan världens skapelse."

Så snart fågeln kom åter till sitt bo, ropade hans små ungar till honom: „Ditt bröst är rödt, dina bröstfjädrar är rödare än rosor!"

„Det är endast en bloddroppe från den stackars mannens panna," sade fågeln. „Den försvinner, så snart jag badar mig i en bäck eller en klar källa."

Men hur än den lilla fågeln badade, försvann ej mer den röda färgen från hans bröst. Och då dens små ungar voro fullväxta, lyste den blodröda färgen ochså på deras bröstfjädrar, liksom den lysar på hvarje fågel Rödbröst allt intill denna dag."

Tilslut faar vi den romantiske historie om *Ljuslågan*, ogsaa bygget over en gammel legende. Og naar man læser slutningsordene i denne, de ord, som ogsaa afslutter hele bogen: „Ty hvad som verkats af det ljuset, som under mörka tider utgått från Jerusalem, det kan hvarken

mätas eller räknas,“ da har man i en kort sætning Selma Lagerlöfs livsfilosofi. Og man føler, at den „ljuslåga“, som har tændt hendes talent, den har ogsaa sit skin fra „det ljus, som utgått från Jerusalem.“

HR. ARNES PENNINGAR.

Da jeg sidste gang havde holdt mit foredrag om Selma Lagerlöf, kom en gammel dame bort til mig og bad mig si hende, hvad jeg mente om *Hr. Arnes penningar*, og jeg forstod, at hun mente, om der var noget, en Selma Lagerlöf-læser trængte hjælp til at forstaa, saa var det denne. Den var nemlig ikke udkommet, da jeg skrev foredraget, saa jeg havde intet om den med. Jeg har ogsaa trod at forstaa, at en vis hjælpeløshed med hensyn til hvad man skal synes og mene er det almindelige ligeoverfor denne bog.

Og underlig er den. En spøgelseshistorie er det første, man vil si.

Naa ja, men hvorfor ikke? Det er igrunden noksaa rimeligt, at en forfatter, som har saa meget brug for overnaturlige ting, og som lar drømme og syner være udtryk for de dybeste sjælerørelser, vælger en spøgelseshistorie som form for sin fortælling.

Men Selma Lagerlöf forvilder imellem sine

læsere ved den underlige form, hun iklæder sine tanker. Man tror, at tankerne ogsaa maa være underlige, siden formen er det, medens sagen er, at disse somoftest er de aller enkleste.

En af vore forfattere skrev fornylig om en anden forfatter, at hans kunst var slig og slig, jeg husker ikke udtrykkene, fæsted mig bare ved slutningsordene: „og ikke schatteringsløs som Selma Lagerlöfs."

Hermed mente han vist at si noget nedsættende om hende. Men han rørte ved noget, som ret forstaat hører med til hendes storhed.

Det er sandt, at hendes kunst er schatteringsløs forsaavidt, som det altid er grundlinjerne i menneskelivet, hun trækker op. Men jeg skulde mene, at det er kunst god nok, at kunne tegne disse saa interessante, at al schattering blir overflødig. Idet hun med sikker haand tegner de enkle, almenmenneskelige grundlinjer, disse, som var og er til evig tid, trods al skiftende smag, trods al fremskreden kultur, trods al ydre omkalfatring i menneskenes liv og livsvilkaar, finder hun *nok* at skrive om. Det er, som hun siger: Jeg gaar ud paa livets alfarveie. Og der gaar de, menneskene, idag som alle dage. Saa naar jeg skal tegne Adam og Eva og gi deres sjæles historie, saa kan jeg igrunden bruge de samme linjer, de samme farver, som naar jeg vil skildre det moderne menneskepar, som reiser til et fremmed land,

tar ind paa et hotel og dagen efter ligger døde med revolveren i haanden. Det er det samme ord om synd og skyld, som har jaget begge disse par ud af paradisets have.

Men det blir usandt uden nogen nærmere forklaring at kalde Selma Lagerlöfs kunst schatteringsløs. Thi det, som er saa overdaadig rigt, kan umulig uden videre forklaring kaldes schatteringsløst. Man kunde kanske si, at hendes emner er schatteringsløse — skjønt det ogsaa uden nærmere forklaring vilde høres meningsløst ud — medens hendes form er stik det modsatte. Eller vi kunde forlade dette udtryk om schattering og si, at det er mennesket *) i hende, som finder emnet, mens kunstneren, gir det form.

Hun gaar omkring som menneske og finder sine emner. Det er ikke hendes kunstnerblik, som søger disse frem. D. v. s. hun søger ikke efter rare foreteelser med stærk effekt, som saa mange kunstnere gjør. En ganske enkel, almindelig anerkjendt tanke kan komme til at optage hende stærkt, som f. eks. denne: Se, hvor samvittigheden kan pine menneskene. Se, hvor den kan jage dem, faa dem til at gjøre de underligste ting.

*) „Mennesket“ blir altsaa her brugt i betydning enkel, oprindelig, usammensat.

Og saa kommer kunstneren i hende og laver en historie om samvittighedens magt.

„Spøgelseshistorien“, *Hr. Arnes penningar* er nemlig en saadan historie. Og naar man tænker paa, hvorledes samvittighedsnag kan gjøre et menneske sygelig opskræmt, saa blir det næsten ikke noget unaturligt i alle de syner og gjenfærd og underlige ting, som forekommer i denne bog.

Selma Lagerlöf har her paa en mesterlig maade skildret samvittighedens magt i to yderligheder, den vilde, krigerske mand, som *har* noget at ha ond samvittighed for, og den unge, uskyldige pige, som intet virkeligt har forbrudt, men som ikke destomindre bebreider sig alt muligt. Det er den mandssamvittighed, som vi har faat betegnet i slagordet „robust mandssamvittighed“, og den sygelig ømme kvindesamvittighed, som har faat sit uforglemmelige udtryk i dronning Dagmars: Ak, havde jeg kun ikke snøret mine silkeærmer paa en søndag!“

Sir Archi har myrdet mange, men kun ett mord volder ham samvittighedsnag, en ung pige. Dette siger han selv. Han bebreider sig intet andet; men den unge piges haar, som vikled sig om hans hænder, da han dræbte hende, blir en lænke om hans samvittighed. Han pines af mindet om hende og vil sone sin forbrydelse ved at gjøre hendes pleiesøster, Elsalil, lykkelig og gjøre hende, den fattige, ringe pige til sin

hustru, hvad han ellers aldrig havde tænkt at gjøre. Og med beslutningen af dette offer kommer hans samvittighed helt tilro.

Men Elsalil? Hun elsked sin pleiesøster saa ømt, hun er saa trofast mod denne sin kjærlighed til den døde, at hun *tør* ikke elske Sir Archi mer, da hun faar vide, at han er pleiesøsterens morder. Den døde viser sig for hende; hun hulker og graater, hun gaar foran hende og gjør blodige skridt i sneen, hun fører hende hid og did for at hjælpe hende til at forraade Sir Archi.

Og tilsidst *maa* Elsalil forraade den, hun elsker. Hun faar ikke fred for sin pinte samvittighed, kunde aldrig nydt lykken med denne mand. Ikke fordi han er en morder. Det kunde hun tilgit. Men fordi hun kan elske en, som har myrdet hendes lille pleiesøster. Det er sin egen troløshed, hun ikke kunde tilgit. Hun indbilder sig, at pleiesøsteren ber hende hævne sig. Og uagtet hævn ikke kan hjælpe, ikke kan glæde nogen død, hævne maa hun for den dødes skyld. Hævn er her pligt. Man studser lidt og tænker: holder Selma Lagerlöf paa hævn? Nei, hun maa just ha valgt noget urimeligt for at vise, hvor sygelig en ung kvindesamvittighed kan være.

Og Elsalil gir slip paa at følge sin elskede over havet til hans deilige, rige hjem langt væk fra hendes egen graa, hjemløse tilværelse, hun gir

slip paa at redde den elskede og faa et godt menneske ud af ham, og hun gir slip paa at kunne redde ham fra fængsling og død. Det kunde hun nemlig ved at tie med, hvad hun ved. Hun tar hans sorg, hans haan og foragt, raaber hans forbrydelse ud og — redder saa endelig sin samvittighed.

Men, godt, at hun saa støder sværdet i sit bryst og dør. Thi skulde hun levet efter dette, ved jeg ikke, hvad Selma Lagerlöf vilde gjort med den *nye* onde samvittighed, som da vilde pint hende. Det vilde vel blit lidt indviklet selv for en saa opfindsom fortæller.

Men Sir Archi blev ikke færdig med sin bod paa denne maade. Han snakker om, at han endda maa ha Elsalil med til Skotland, og der vil han bygge hende en herlig bolig og indridse hendes navn i den haarde sten, saa ingen skulde glemme det, fordi det var hende, som havde holdt de onde tanker borte fra ham, hende, som havde lært ham, at i samvittighedsnaget der ligger mennesket redning.

SLUTNING.

aar jeg saa tilslut skal samle alle de indtryk, som Selma Lagerlöfs bøger gir, saa blir dette den sidste tanke: Vel er den kunstneriske begavelse den første betingelse for, at en forfatter kan virke førsterangs, slig som Selma Lagerlöf gjør. Men, om hun ikke ogsaa havde været det menneske, som vi føler, at hun er, saa vilde alligevel ikke hendes bøger virket *slig.*

Om hende kan man si, at hun i sin digtning gir keiseren, hvad keiserens er, og Gud, hvad Guds er.

Og hovedsummen af, hvad hun gir, er glæde og atter glæde, trods alt det sørgelige og tragiske, som hun fortæller.

Man hører saa ofte folk si, at de vil ikke læse de og de bøger, fordi de er saa sørgelige.

Kjære, hvor kan vi komme forbi sorgen? Selma Lagerlöf gaar ikke forbi den. Hun siger

et sted i *Döden befriaren:* „Hvem är den, som trampar jordens grönskande stigar och ej vet, att han är hemfallen åt bedröfvelsen, åt sorgen, åt olyckan, åt döden?“

Og hun har et kapitel til i *Gösta Berlings saga*, som heder *Lifvets stigar.* Det begynder saa: „Tunga äro de vägor, som menniskor hafva att vandra på jorden. Økenstigar, träskstigar, fjällstigar. Hvarför får så mycken sorg gå ostörd tills den förirrar sig i öknen eller sjunker i träsket eller stupar i fjället? Hvar äro de små blomsterplockerskorna, hvar äro de små sagoprinsessorna, ur hvilkas spår rosor växa, hvar äro de, som skola strö blommor öfver de tunga vägarna?“

Selv er hun en slig sagoprinsessa, som strör blommor öfver de tunga vägarna. Thi det gjør den, som i bogstavelig forstand fortæller os eventyr, saa vi glemmer os bort lange stunder, ser ikke ökenstigar, träskstigar og fjällstigar for alle blomsterne, hun stør ud over dem.

Og hun gjør mere end at gi os glemselens hvile en stund. Hun lærer os at se stort paa sorgen.

Da jeg skrev om *Antichrists mirakler*, skulde jeg tat slutningen af den med; men jeg gjemte den, for at den ogsaa kunde bli slutningen paa min bog. Hun gir os nemlig i den sin skjønne livsvisdom om sorgen. Og den lægger hun i den gamle, milde pave Leo's mund.

„Det täljes och det förtäljes,“ siger han „att då Vår Herre höll på att skapa världen, ville han en gång veta, om han hade långt kvar med arbetet. Och han sände ut San Pietro för att se, om världen var färdig. Då San Pietro kom tillbaka, sade han: „Alla gråta och snyfta och klaga.“

„Då är ej världen färdig,“ sade Vår Herre, och han arbetade vidare.

Om tre dagar sände Vår Herre San Pietro åter till jorden. „Alla skratta och jubla och leka,“ sade San Pietro, då han kom tillbaka. „Då är ej världen färdig,“ sade Vår Herre, och han arbetade vidare. San Pietro blef utsänd för tredje gången.

„Somliga gråta och somliga skratta,“ sade han, då han kom åter.

„Då är vårlden färdig,“ sade Vår Herre.

„Och så skall det vara och förblifva,“ sade den gamle påfven.

„Ingen kan frälsa människorna från deras sorger, men den förlåtes mycket, som föder hos dem nytt mod att bära dem.“

Og Selma Lagerlöf føder dette nye mod hos os, fordi hun sidder saa mild, saa kjærlig og saa god hos os og holder os i haanden, medens hun fortæller os sine sagor fra livet, dette liv, som vi maa igjennem enten det er lyst eller sørgeligt. Og med den store kunsts hel-

lige alvor fører hun os op paa sine høie vidder, der, hvor alt det smaa blir saa smaat, og hvor der tilslut brænder bare én guddommelig stjerne, naar alle de smaa, jordiske lys er slukt.
